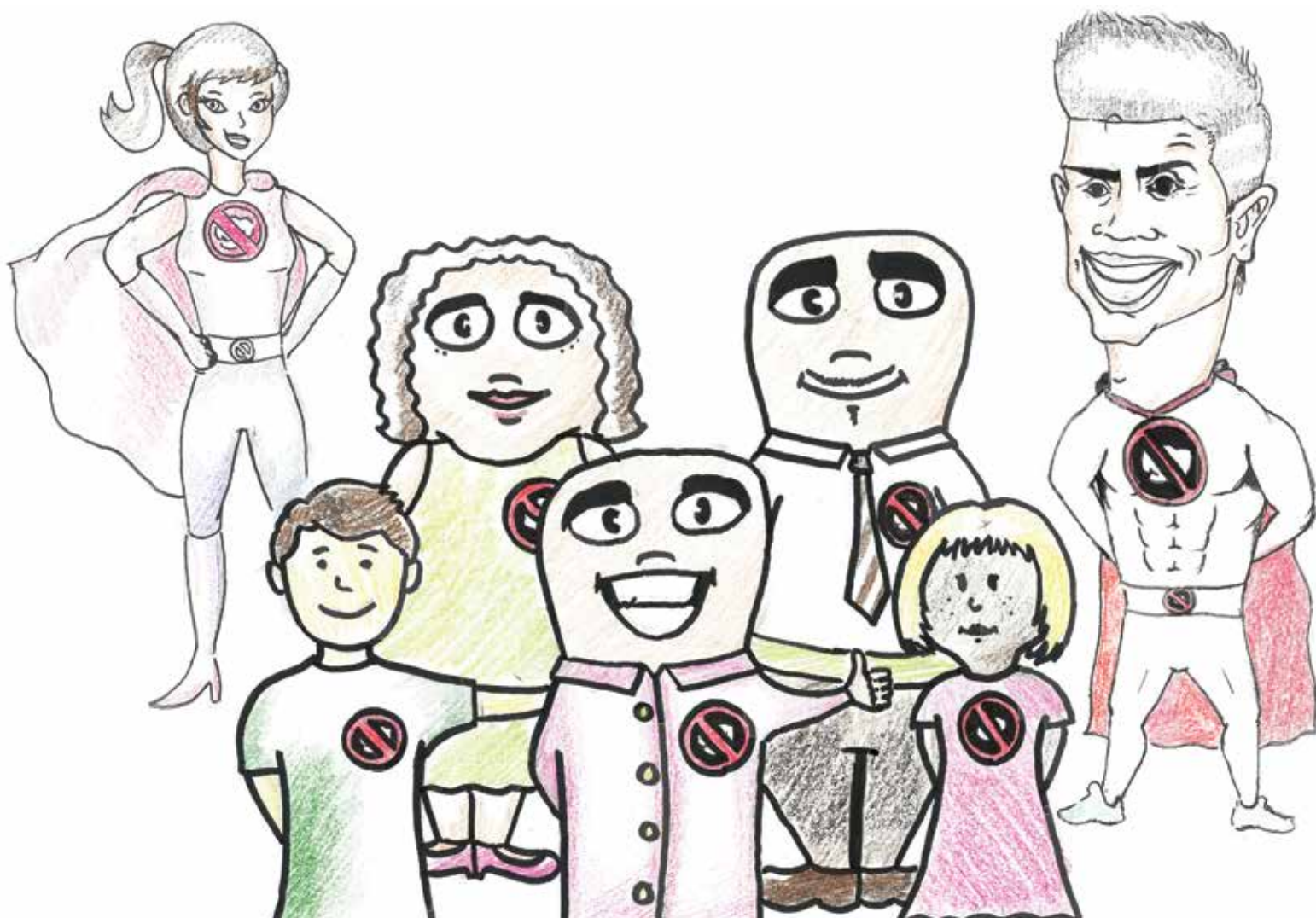

0% tolerancije nasilju u školi

Vodič kroz
Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi
za djecu/mlade, roditelje i nastavno osoblje

*0% TOLERANCije NASILJU U ŠKOLI
VODIČ KROZ PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U
ŠKOLI ZA DJECU/MLADE, RODITELJE I NASTAVNO OSOBLJE*

Sarajevo - Mostar, 2016.

*0% TOLERANCIJE NASILJU U ŠKOLI
VODIČ KROZ PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U
ŠKOLI ZA DJECU/MLADE, RODITELJE I NASTAVNO OSOBLJE*

Urednica: Monja Šuta-Hibert

Izdavači: TPO Fondacija Sarajevo i Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK, Mostar

Lektura i korektura: Sandra Zlotrg

DTP i dizajn: Šejla Dizdarević

Ilustracije: Davor Marić, Nidal Mašić, Adrian Tarčuki, Selma Bečić,
Iva Pavičić, Isak Zahirović i Ajla Mandalović

Štampa: Dobra knjiga, Sarajevo

Tiraž: 300

Sarajevo - Mostar, 2016.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

37.06:364.632(036)
316.624:373.3/.5(497.6)(036)

NULA posto tolerancije

0% tolerancije nasilju u školi : vodič kroz protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi za djecu/mlade roditelje i nastavno osoblje / [urednica Monja Šuta-Hibert] ; [ilustracije Davor Marić ...[et al.]. - Sarajevo : TPO Fondacija ; Mostar : Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK = Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ, 2016. - 56, 56 str. : ilustr. ; 30 cm

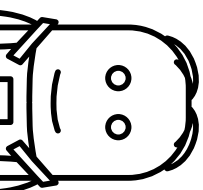
Teks na bos. i hrv. jeziku. - Tekstovi štampani u međusobno obrnutim smjerovima.

ISBN 978-9958-0386-8-6 (TPO fondacija)

I. Gl. stv. nasl.

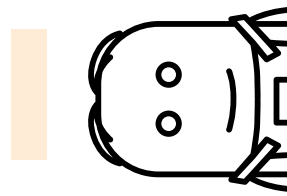
COBISS.BH-ID 23061254

Sadržaj

- 2**   **Uvodna riječ** Monja Šuta-Hibert
- 6**   **0% tolerancije nasilju u školi** - Vodič kroz *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi* za učenike/ce Emina Jusufbegović i drugi
- 14**   **0% tolerancije nasilju u školi** - Vodič kroz *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi* za nastavnike/ce i roditelje Arijana Čatović
- 30**   Prilog: **Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi u HNK**

Uvodna riječ

VRŠNJAČKO NASILJE KAO PROBLEM CJELOKUPNE DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Često ističemo kako imamo dobre propise, ali se oni ne primjenjuju. Da bi se nasilje među djecom smanjilo, potrebno je sistemski provoditi odgoj za nenasilno rješavanje sukoba i toleranciju kroz sve odgojno-obrazovne nivoe, od vrtića do srednjih škola. Također je važno pravovremeno primijeniti odgovarajuće intervencije s djecom koja počinju pokazivati određene probleme u ponašanju, a to obavezno uključuje i rad s njihovim roditeljima.

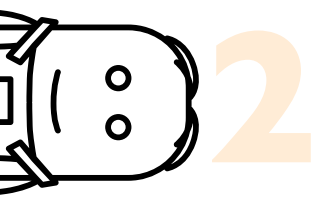
Vodič kroz *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi*, odnosno **0% tolerancije nasilju u školi**, namijenjen je prije svega djeci i mladima, roditeljima i nastavnom osoblju, a nastao je iz potrebe da se pokušaju afirmirati već postojeći mehanizmi i zakonske obaveze na koje su se škole u Hercegovačko-neretvanskom kantonu već obavezale. Cilj je sistemaska zaštita djece i mladih koji su izloženi nasilnom ponašanju svojih vršnjaka i vršnjakinja, ali ujedno i pomoć onoj djeci koja se nasilno ponašaju.

Prepoznavanjem, zaustavljanjem i sprečavanjem nasilja ne samo da pružamo djeci i mladima pomoć da prevladaju posljedice nasilja, već im šaljemo jasnu poruku da nam je njihova dobrobit važna i da želimo da živimo u društvu koje ne tolerira nasilje ni u kom obliku. S tim u vezi, TPO Fondacija i Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK odlučili su iskoristiti već postojeće resurse, mogućnosti, ali i zakonske obaveze koje su nadležni organi uredno propisali.

Naime, 8. 6. 2012. godine stupio je na snagu Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školama u HNK koji svojim propisima i preporukama jasno nalaže da su **SVE ŠKOLE PODJEDNAKO KAO I NJIHOVI ZAPOSLENICI I ZAPOSLENICE** dužni realizirati školske planove prevencije u skladu sa smjernicama navedenim u Protokolu.

Školski planovi prevencije **obavezan** su sastavni dio godišnjeg programa rada škole čiji/e zaposlenici/e svake četiri godine biraju članove/ice školskog koordinacionog tima koje imenuje direktor/ica škole. Obaveze tima su navedene u samom Protokolu dok je direktor/ica obavezan/na da na sjednici nastavničkog vijeća upozna SVE zaposlenike/ce sa Protokolom i smjernicama. Potrebno je također naglasiti da je na svakom prvom roditeljskom sastanku obavezno upoznati roditelje sa Protokolom, a na prvim časovima odjeljske zajednice i same učenike/ce. Razrednik/ca je dužan/na također da roditelje i učenike/ce upozna i sa Pravilima o kućnom redu škole, kao i Pravilnikom o ocjenjivanju. Paralelno s tim, vijeća roditelja i vijeća učenika/ca imaju obavezu i zadatak osmisliti određene aktivnosti u skladu sa Protokolom i smjernicama koji moraju biti postavljeni na centralnom ili barem vidnom mjestu u školi (skraćena verzija Protokola, plakat ili slično) i na školskim web-stranicama.

Na koncu, škola odnosno njeno osoblje dužno je uspostaviti saradnju sa centrima za socijalni rad, policijskom upravom, domovima zdravlja i sličnim ustanovama koje imaju obavezu da se brinu o dobrobiti djece, dok su Ministarstvo, sektor obrazovanja i prosvjetna inspekcija, pedagoški zavodi i OSCE zaduženi za aktivni monitoring nad provođenjem školskih planova i Protokola. **U odnosu na to, SVE ŠKOLE SU PODJEDNAKO dužne redovno dostavljati izvještaje (u Protokolu je navedeno kada i kako; obavezno dva puta godišnje).**

Kao što se može vidjeti, navedeni propisi i preporuke u teorijskom smislu na odličan način računaju na sinergijski rad i saradnju obrazovnih institucija, učenika/ca, roditelja i drugih vladinih i nevladinih organizacija u čijem su fokusu zaštita i osnaživanje djece i mladih. Ipak svi znamo da praksa otkriva mnoštvo problema i poteškoća koje su nažalost često uzrokovane nedostatkom pravih informacija odnosno nepostojanjem istinske komunikacije i dijaloga između nastavnika/ca, učenika/ca i roditelja. Upravo na tragu ove problematike, TPO Fondacija zajedno sa Ministarstvom obrazovanja, kulture i sporta odlučila je predstaviti vodič kroz Protokol. Polazeći od ovog temeljnog dokumenta, a u saradnji sa stručnom savjetnicom za srednje škole Ministarstva za obrazovanje, kulturu i sport, Eminom Jusufbegović, učenicima/ama nekoliko osnovnih i srednjih škola u HNK, kao i Arijanom Ćatić, diplomiranom pedagoginjom, psihologinjom i psihoterapeutkinjom, nastojali smo sve učenike/ca, nastavnike/ce i roditelje upoznati sa ključnim odrednicama Protokola, najvažnijim definicijama nasilja kao i smjernicama šta i na koji način učiniti u slučaju nasilja u školi. U tom smislu, trudili smo se predstaviti što razumljiviju i što jednostavniju verziju interpretacije Protokola i zakonskih normi o nasilju. Također treba naglasiti da je ovaj vodič poziv svim nadležnim institucijama, obrazovnim djelatnicima/ama i roditeljima na više odgovornosti i međusobne saradnje. Paralelno s tim, djecu i mlade pozivamo da se aktivno uključe u školske aktivnosti i to ne samo tako što će biti učesnici/e već paralelno i inicijatori/ke određenih aktivnosti u svrhu prevencije nasilja u školama.

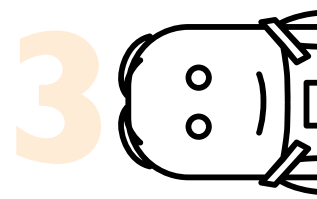

Nadamo se da smo ovim vodičem doprinijeli shvatanju, posebno kod djece i mladih, da nasilje nikada i ni za koga nije riješenje – nije dobro za osobu izloženu nasilju, niti za osobu koja ga vrši, ali ni za veliki broj onih koji takvo nasilje posmatraju sa strane.

Na kraju posebnu zahvalnost dugujemo učenicima/ama Davoru Mariću, Nidalu Mašiću, Adrianu Tarčukiju koji su učestvovali na radionicama o vršnjačkom nasilju i napravili jedan dio ilustracija, kao i Selmi Bečić, Ivi Pavičić, Isaku Zahiroviću i Ajli Mandalović koji/e su u sklopu internacionalne kampanje “16 dana aktivizma protiv rodno zasnovanog nasilja” oslikali drugi dio ilustracija i time dodatno oživjeli ovaj obrazovni materijal.

SAMO ZAJEDNIČKIM NAPORIMA I SARADNJOM, NASTAVNICI/E, UČENICI/E, RODITELJI I CJELOKUPNA ZAJEDNICA MOGU RJEŠAVATI PROBLEME VRŠNJAČKOG NASILJA!

Monja Šuta-Hibert

NEKA OBILJEŽJA SIGURNE I HUMANE ŠKOLE¹

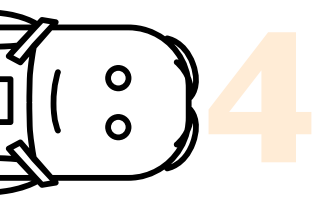
- Pokazivanje razumijevanja i brige prema učenicima
- Prepoznavanje problema, otvoreno raspravljanje o problemima sigurnosti i donošenje zajedničkih odluka (učitelja i učenika) o njihovom rješavanju
- Omogućavanje učenicima da slobodno i bez straha izraze svoju zabrinutost o vlastitoj sigurnosti ili sigurnosti svojih vršnjaka
- Osiguravanje tjelesne i emocionalne sigurnosti u školi
- Osiguravanje uslova potrebnih za emocionalno dobro osjećanje učenika
- Rješavanje nesporazuma međusobnim razgovorom koristeći uljudne i pristojne riječi
- Poštivanje različitosti
- Ulijevanje osjećaja povjerenja i osjećaja sigurnosti u blizini nastavnika
- Uspostavljanje pozitivne interakcije sa učenicima
- Pokazivanje empatičnosti prema učeniku
- Pružanje učeniku različitih oblika podrške i pomoći
- Razvijanje osjećaja pravde, unapređenje prava učenika i nastavnika
- Razvijanje i unapređenje osjećaja učenikove slobode – mišljenja, stajališta i dr.
- Pomoć učeniku u nenasilnom izražavanju svojih emocija, potreba, problema
- Pokazivanje tolerancije prema učenicima i kolegama
- Podsticanje pozitivne komunikacije
- Razvijanje međusobnog poštovanja i uvažavanja između učenika i učitelja
- Izbjegavanje verbalnih konflikata između nastavnika i učenika, nastavnika i roditelja te nastavnika međusobno
- Izostanak tjelesnih konflikata s učenicima, roditeljima i nastavnicima međusobno
- Uspostavljanje optimalne i pozitivne saradnje s roditeljima
- Razvijanje različitih oblika saradnje s lokalnom zajednicom i na drugim društvenim nivoima (kantona, ministarstva, centara za socijalni rad, savjetovališta i dr.)

TRI KLJUČNE RIJEČI KOJE MOGU DA PROMIJENE ŠKOLSKU SREDINU NABOLJE²

- **Pravila.** Roditelji i zaposleni u školi moraju da pokažu da sve drže pod kontrolom i da neće tolerisati da bilo koji učenik povređuje drugog učenika, fizički ili mentalno.
- **Prava.** Svaki učenik ima pravo da ne bude povrijeđen i pravo da uči u bezbjednoj sredini.
- **Odgovornost.** Učitelji i nastavnici moraju biti odgovorni za bolji nadzor i pažljivije nadgledanje. Ako odagnaju strah učenicima, moći će uspješnije da obavljaju svoje poslove. Učenici, takođe, moraju biti odgovorni za poštivanje prava drugih u razredu, kao i za sopstvena prava.

¹ Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK, *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi*, Mostar, 25. str.

² Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK, *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi*, Mostar, 25. str.

0% tolerancije nasilju u školi

Vodič kroz *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi* za učenike/ce

Autori/ce:

Nina Haračić, III razred, Srednja škola Stolac

Dino Hasić, III razred, Srednja medicinska škola Mostar

Marija Vučić, IV razred, Srednja turističko-ugostiteljska škola Mostar

Davor Marić, VII razred, Osnovna škola Ilije Jakovljevića Mostar

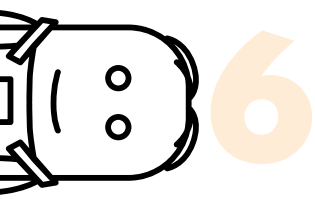
Nidal Mašić, IX razred, IV osnovna škola Mostar

Adrian Tarčuki, IX razred, IV osnovna škola Mostar

Sunčica Rezić, VIII razred, Osnovna škola Ilići

Natalija Panić, VIII razred, III osnovna škola Mostar

Emina Jusufbegović, stručna savjetnica, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona

0% TOLERANCIJE NASILJU U ŠKOLI JE NEŠTO ČEMU SVI/E TEŽIMO, ZAR NE?

Ako se u tome slažemo, onda ne zaboravimo da:

„Po Konvenciji o pravima djeteta svako dijete ima pravo na obrazovanje, a svrha obrazovanja je da dijete razvije svoju ličnost, talente, mentalne i fizičke sposobnosti u najvećoj mogućoj mjeri. Škola treba da omogući svakom djetetu pripremu za vođenje odgovornog i mirnog života, u slobodnom društvu. Pored ovoga, u Konvenciji se navodi da niko, ni na koji način, ne smije da povrijedi dijete, a da odrasli treba da stvore uslove da djeca budu zaštićena od svih oblika zlostavljanja i zanemarivanja. Svi oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotreba i zanemarivanja djece kojima se ugrožava ili narušava fizički, psihički i moralni integritet ličnosti djeteta predstavljaju povredu jednog od osnovnih prava djeteta navedenih u Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima deteta, a to je pravo na život, opstanak i razvoj.“³

VAŽNO JE ZNATI DA:

- “Svako dete ima pravo da raste bez bilo kakvog oblika nasilja!
- Ovo pravo dete stiče rođenjem i garantuje ga Konvencija o pravima deteta.
- Učenik ima odgovornost, mora paziti da nekoga ne povredi (drugove, nastavnike, roditelje i dr.) i tako ugrozi njihova prava.
- Niko, ni dete ni odrasla osoba, ne sme se nasilno ponašati u školi.
- Za nasilno ponašanje Zakonom su propisane kazne.
- Škola mora biti mesto gde se svi, i učenici i nastavnici, osećaju sigurno i zaštićeno!“⁴

Možda imaš dojam da ove definicije nemaju svoje uporište u školskoj svakodnevnicu? Ili ti djeluju previše komplikovano?

Kako bismo što efektivnije ostvarili cilj postizanja 0% tolerancije nasilju u školi, važno je da znaš da je i tvoja škola usvojila *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi*.

BUDI AKTIVAN/NA I NE PROPUSTI:

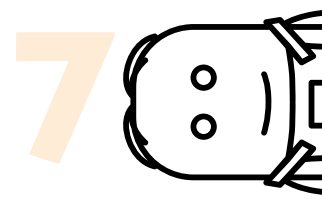
- UPOZNATI SE SA PROTOKOLOM, O SVOJIM PRAVIMA I OBAVEZAMA, JER SAMO TAKO MOŽEŠ POMOĆI I SEBI I DRUGIMA;
- REAGIRATI NA NASILJE, NE BUDI NIJEMI/A SVJEDOK/INJA;
- SUPROTSTAVITI SE NASILJU TAKO ŠTO ĆEŠ GA PRIJAVITI I JASNO REĆI NE!
- SLOBODNO JAVNO I U KRUGU SVOJIH PRIJATELJA/ICA I PORODICE GOVORITI O POSLJEDICAMA NASILJA; TO JE TAKOĐER VID PREVENCIJE;
- BITI HRABAR/RA I SVOJIM PRIMJEROM SPREČAVATI STVARANJE NOVIH KRUGOVA NASILJA!

³ Ne budimo nijemi: Građani Tuzle se sjećaju Mahira i drugih žrtava vršnjačkog nasilja

<http://tuzlainfo.ba/novosti/item/5499-ne-budimo-nijemi-gradani-tuzle-se-sjecaju-mahira-i-drugih-zrtava-vrsnjackog-nasilja>

⁴ Užički centar za prava djeteta, Nasilje u školi, Užice, str. 20.

http://www.uecpd.org/uploads/files/Nasilje_u_skoli.pdf

Šta je Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi?

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi je dokument koji je objavilo Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona sa ciljem da se reguliraju prava, obaveze i odgovornosti kao i načini postupanja direktora/ica škole, stručnih savjetnika/ica, učitelja/ica, nastavnika/ica, profesora/ica, razrednika/ica, roditelja i zaposlenika/ica škole u situacijama povećanog rizika i nasilja u školi, sa ciljem zaštite učenika/ica i svih zaposlenika/ica.

VAŽNO JE DA PRAVILNO RAZUMIJEMO SLJEDEĆE:

Uloga škole u prevenciji nasilja

Škola, kao mjesto gdje djeca organizirano provode najviše vremena u toku dana, treba da preuzme primarnu ulogu u prevenciji i zaštiti djece od nasilja. Najbolji rezultati se mogu postići ako se u školi njeguje atmosfera uvažavanja, razumijevanja i tolerancije. Samo se u školi u kojoj vlada pozitivna atmosfera, u kojoj su svi akteri/ke zaštićeni/e, u kojoj se problemi rješavaju nenasilnim metodama, može učiti o nenasilju.

Kroz svoju teoriju i praksu, škole bi trebale podsticati:

- učenje, razvijanje i njegovanje kulture ponašanja i tolerancije
- 0% tolerancije prema nasilju u školi
- građansku hrabrost i odgovornost.

Uloga nastavnika/ce

Uz pružanje različitih znanja učenicima/ama, škola ima zadatak socijalizacije učenike/ca, odnosno pravilno posredovanje normi i etičkih vrijednosti koje su značajne za društvenu zajednicu. Jednostavno rečeno, to znači da svaki vaš nastavnik/ca ima obavezu pružiti vam pomoć u bilo kojem trenutku kada vi to zatražite.

Vršnjačko nasilje nije i ne smije biti isključivo vaš problem. Naprotiv, to je problem čitavog društva i ukoliko upoznate svog nastavnika/cu sa nasiljem čija ste žrtva ili svjedok/inja, to automatski obavezuje vašeg/u nastavnika/cu na postupanje u skladu sa situacijom i Protokolom.

POJASNIMO JEDNOSTAVNIM RIJEČIMA...

ŠTA JE NASILJE?

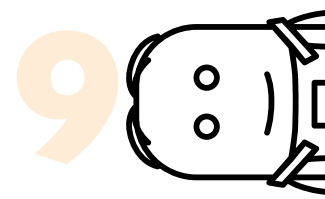
„Nasiljem među djecom i mladima smatra se svako namjerno fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od strane njihovih vršnjaka. Vršnjačko nasilje često uključuje ponavljanje istog obrasca i održava neravnotežan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinaca). Posljedice takvog ponašanja su ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva ličnosti žrtve.“⁵

KOJE SU NAJČEŠĆE VRSTE NASILJA?

„Namjerno uzrokovani fizički napad u bilo kojem obliku, primjerice udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično bez obzira da li je kod napadnutog djeteta nastupila tjelesna povreda;

⁵ Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta u HNK, *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi u HNK*, Mostar, str. 4.

Psihičko i emocionalno nasilje prouzročeno ponavljanim ili trajnim negativnim postupcima od strane jednog djeteta ili više djece. Negativni postupci su: ogovaranje, nazivanje pogrdnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz grupe kojoj pripada ili isključivanje i zabranjivanje učestvovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta od ostalih učenika, oduzimanje stvari ili novaca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od djeteta ili mlade osobe kojima se drugom djetetu namjerno nanosi fizička i duševna bol ili sramota;

Seksualno nasilje podrazumijeva svaki vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, sa ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli i sramote djetetu ili mladima. Ono predstavlja najgoru vrstu demonstracije moći;

Nasilje putem zloupotrebe informacijskih tehnologija se odnosi na vrijeđanje, uznemiravanje, slanje prijetećih i uvredljivih poruka, lažno predstavljanje, podsticanje na mržnju i nasilje, navođenje žrtve da iznosi lične podatke, otkrivanje porodičnih prilika, snimanje i nedopušteno objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama.“⁶

KAKO PREPOZNATI ŽRTVE NASILJA MEĐU NAMA?

Sigurno vam je poznato da se nasilje u školi obično događa na školskom dvorištu, izvan škole, u WC-u i nekim drugim manje vidljivim okruženjima. Paralelno s tim, djeca koja su žrtve nasilja često nikom ne govore o „svom problemu“ jer se stide vlastite slabosti i nemogućnosti da se odbrane ili se boje prijatni nasilnika. Upravo zbog toga, teško je „na prvi pogled“ uočiti žrtvu nasilja među nama. Neka od mogućih obilježja žrtve nasilja u školi su djeca i mladi koji su: nesigurni, oprezni, mirni, povučeni, niskog samopoštovanja, usamljeni, plačljivi, sa malo ili nimalo prijatelja itd. Ukoliko uočiš da se neko od tvojih vršnjaka/inja upravo ovako ponaša, pokušaj pokrenuti razgovor, pružiti ruku prijateljstva i solidarnosti. Obavijesti starijeg. Imaj na umu da djeca i mladi sa ovim karakteristikama u budućnosti vrlo lako mogu postati nesretne odrasle osobe ili čak i sami/e postati nasilnici/e.

POSljedICE NASILJA NA:

Žrtvu

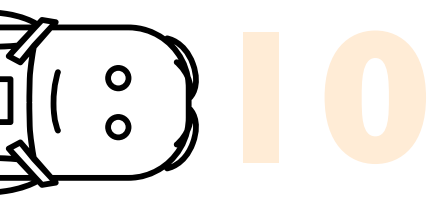
Djeca izložena vršnjačkom zlostavljanju pate od osjećaja straha, tjeskobe i frustracije koju često prati ljutnja i osjećaj bespomoćnosti i odbačenosti. Posljedice mogu biti problemi u učenju, fizičke bolesti, tjeskoba i hronični stres, pretjerana osjetljivost zbog koje se javlja bijes i nasilno reagiranje, pa tako i sama žrtva postaje nasilna prema sebi ili prema drugima slabijim od sebe.

U najgorim slučajevima, osjećaj očajanja i depresivnosti, osjećaj beznađa i bespomoćnosti može dovesti i do samoubistva.

Nasilnike/ce

Djeca nasilnici imaju potpuno pogrešno shvatanje o tome kako nasilje djeluje destruktivno u svim sferama našeg života. Nažalost, takva djeca su često i sama bila izložena nasilju, bilo u školi, porodici ili negdje drugdje. Ako znaš nekoga u svom okruženju ko sistematski i uvijek iznova vrši nasilje nad

⁶ Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta u HNK, *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi u HNK*, Mostar, str. 4.

drugom djecom, najbolje ćeš mu pomoći tako što ćeš ga prijaviti odgovornom školskom osoblju. Tvoj pedagog/inja će učiniti sve što je potrebno da pomogne ne samo žrtvi nasilja, već i onom ko ga čini.

NE ZABORAVI!

I djeca žrtve i djeca nasilnici odraz su okruženja (porodičnog, školskog, šire zajednice i sl.) u kojem su odrastali, te je zapravo i jednima i drugima potrebna pomoć.

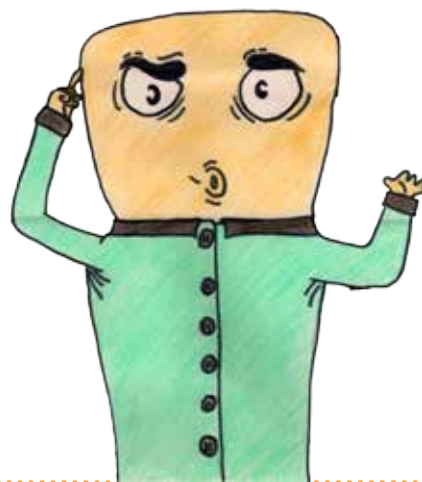
ŠTA PREDUZETI U SLUČAJU NASILJA?

Bez obzira da li smo u ulozi žrtve ili promatrača/ice, prvi i osnovni korak u slučaju nasilja jeste da se nasilje mora otkriti – ne smije ostati skriveno!

Ukoliko čuješ da je neko dijete u nevolji, potraži pomoć. Ako si izložen/a nasilju, nemoj to čuvati kao tajnu, čak i ako te je neko natjerao da obećaš da nećeš nikom reći šta ti se dešava. Ove tajne se ne smiju čuvati. Sigurno imaš bar jednu osobu u koju imaš povjerenja, npr. roditelje, staratelje, prijateljicu, nastavnika, školsku pedagoginju ili psihologa. **Obrati im se!**

Nikada nemoj pomisliti da si ti kriv/a za nasilje koje ti se dešava, da si ga nekako „zaslužio/la“ i da će neko misliti ružno o tebi ako se sazna šta ti se dogodilo ili se još uvijek dešava. Ako o tome progovoriš, time ćeš pokazati svoju snagu.

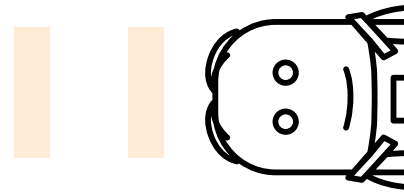
Ukoliko znaš da je neko od tvojih vršnjaka/inja izložen/a nasilju, razgovaraj s tom osobom, pokušaj da je ubijediš da potraži pomoć i pomozij joj u tome.

TAKOĐER JE POZNATO DA...

Većina učenika/ca u razredu ili školi nisu stalni počinioci nasilja niti su stalno žrtve nasilja. Ipak, mnogi od vas su nerijetko u situacijama da posmatraju ostale učenike/ce kako se tuku, svađaju ili vrijeđaju, zar ne? Upravo zbog toga važno je da znaš da:

- Jedna od najučestalijih zabluda o učenicima/ama “posmatračima/cama” je da su neutralni/e ili da pokušavaju podržati žrtvu kada svjedoče nasilju. Istina je zapravo da su učenici/e koji/e posmatraju nasilje skloniji stati na stranu nasilnika/ce nego na stranu žrtve. Jedan od razloga za ovo ponašanje je dobro poznata činjenica da nasilnici/e uživaju određeni ugled među vama; oni su te tzv. “cool face”.

- Ponekad među vama ima onih koji strahuju da će ih vršnjaci/kinje izbaciti iz društva ako se ne ponašaju kao i oni. Možda se bojite, ako biste pokušali spriječiti nasilje, da će vam se nasilnici/e osvetiti ili da ćete nekog od vaših prijatelja/ica dovesti u nevolju. Ne odustajte! Strah potiče stvaranje novih krugova nasilja!
- Mnogi žrtvu smatraju odgovornom za nasilje jer je izazivala, manje im je simpatična, vide je u negativnom svjetlu te joj zato teže prilaze u pomoć. Ne posustaje pod pritiskom ovih predrasuda. Nekad je dovoljna lijepa riječ i malo dobre volje za sklapanje doživotnih prijateljstava sa osobama koje su nam se na prvi pogled činile drugačijim od nas!

REAGIRAJ NA NASILJE!

Možda nisi trpio/trpjela nasilje, ali si u prilici da često gledaš svoje vršnjake/inje koji/e su izloženi/e nasilju. Do sada nisi reagirao/la jer nisi znao/la šta da učiniš da nasilje spriječiš. Upravo neregiranje i skrivanje podstiče novo nasilje. Zato, ukoliko primijetiš bilo koji oblik nasilja, reagiraj – prijavi razredniku/ici, pedagogu/ici, psihologu/inji škole!

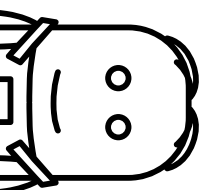
I ti se možeš uključiti u vršnjačku podršku jer:

- vršnjaci/kinje otkrivaju nasilje mnogo ranije nego što to odrasli čine;
- mladi se lakše povjeravaju jedni drugima;
- vršnjaci/kinje mnogo bolje razumiju jezik koji koriste djeca koja nisu naučila govoriti o svojim osjećajima;
- žrtva nasilja može imati blisku osobu od povjerenja, a samim tim može se i uvjeriti da će i školsko osoblje poduzeti nešto više po pitanju nasilja;
- školsko osoblje ponekad nema dovoljno vremena i mogućnosti baviti se različitim interpersonalnim problemima među učenicima/ama;
- tako vršnjaci/kinje stiču komunikacijske i vještine posredovanja koje će im u kasnijim životnim fazama biti jako korisne;
- vršnjačka podrška često može biti dobar uvod i iskustvo za učešće u nekim drugim sistemima podrške.

VOLONTIRAJ I PODRŽI:

www.novageneracija.org
www.nasadjeca.ba
www.sunce-mostar.com.ba
www.buducnost-md.com
www.zdravodaste.org
www.zastitimodjecuodnasilja.org
www.fld.ba
www.nvo-svjetonik.org

www.activezenica.com
www.coi-stepbystep.ba
www.djetinjstvo.ba
www.lba-bosnia.org.ba
www.urdop.org
www.vesta.ba
www.civilnidijalog.ba
www.tpo.ba

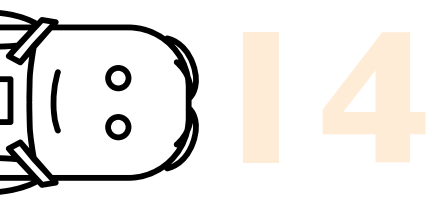

0% tolerancije nasilju u školi

Vodič kroz *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi* za nastavnike/ce i roditelje

Autorica:

Arijana Čatović, diplomirana psihologinja, pedagoginja i psihoterapeutkinja

VRŠNJAČKO NASILJE KROZ PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

Da bi se odgajale nenasilne generacije, potrebno je u odgoj uključiti sve segmente društva. Pored porodice kao nukleusa društva, institucija od koje se najviše očekuje da doprinese odgoju jeste škola, to jest nastavnici/e, koji/e po prirodi svog posla najviše vremena provode sa učenicima/ama.

Ovaj dio priručnika namijenjen je nastavnicima/ama kako bi im pomogao u primjeni Međuinstitucionalnog protokola o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama Hercegovačko-neretvanskog kantona.

Protokol sadrži:

- „Definiciju nasilja
- Obaveze nadležnih institucija
- Oblike, način i sadržaj saradnje između nadležnih institucija
- Evidenciju nasilja
- Koordinaciono tijelo
- Ostale aktivnosti i obaveze.“⁷

Naglasak u priručniku je stavljen na definiciju nasilja i obaveze nadležnih institucija kao prva dva dijela Protokola. Kroz ove dijelove objašnjeni su osnovni pojmovi vršnjačkog nasilja i pobrojane su obaveze nastavnika/ca u slučajevima vršnjačkog nasilja.

DEFINICIJA NASILJA

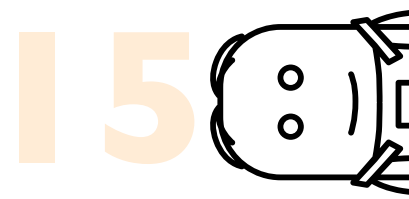
Postoji više definicija nasilja, ali ono što bi moglo biti zajedničko za sve njih jeste da je nasilje, najjednostavnije rečeno, zloupotreba moći. U svakom odnosu se nalaze najmanje dvije osobe i uvijek jedna osoba ima veću moć u odnosu na drugu. Ta moć može da bude fizička, intelektualna, materijalna i sl. Osoba koja ima veću moć može da je zloupotrijebi i da nanese štetu drugoj osobi, ali isto tako može da s tom moći postupa etično i da je ne iskoristi na štetu druge osobe.

Pojam vršnjačko nasilje ili nasilje koje se dešava među školskom djecom obuhvata agresivno ponašanje ili zloupotrebu moći kojom jedno ili više djece namjerno želi fizički povrijediti ili na drugi način ugroziti drugo dijete čineći to kontinuirano. Ispoljava se različitim prijetnjama, neprihvatanjem, zadirkivanjem, uništavanjem ličnih stvari, tjelesnim povredama i sl.

Nasilna ponašanja se po obliku svrstavaju u sljedeće kategorije:

- **fizičko nasilje** u koje spadaju svi oblici namjernog fizičkog nasrtaja na drugo dijete (npr. udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično), bez obzira da li je kod napadnutog djeteta nastupila tjelesna povreda;

⁷ Emina Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK*, Mostar, str. 3.

- **emocionalno/psihičko nasilje** u koje se ubraja zanemarivanje i tzv. socijalno nasilje. Primjeri ovakve vrste nasilja su: ogovaranje, nazivanje pogrdnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno isključivanje iz grupe i zabrana učestvovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje ružnih glasina, oduzimanje stvari ili novca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od djeteta ili mlađe osobe kojima se drugom djetetu namjerno nanosi duševna bol ili sramota;

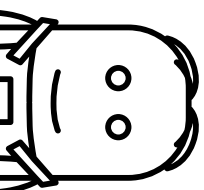

- **seksualno nasilje** je jedan od najtežih oblika nasilja. Ova vrsta nasilja prouzrokuje najveće psihološke posljedice. Seksualno nasilje podrazumijeva svaki vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, sa ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli djetetu;
- **nasilje putem zlouporabe informacijskih tehnologija.** Tehnološkim razvojem i masovnim korištenjem internetskih društvenih mreža nasilnici su dobili još jedan instrument kojim mogu provoditi nasilje. U ovu vrstu nasilja spada: vrijeđanje, uznemiravanje, slanje prijetećih i uvredljivih poruka, lažno predstavljanje, podsticanje na mržnju i nasilje, navođenje djeteta da iznosi lične podatke, otkrivanje porodičnih prilika, snimanje i nedopušteno objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama i sl.

Djeca koja su najčešće žrtve nasilja su uglavnom fizički slabija, plašljiva, djeca s manje samopouzdanja, povučena djeca koja nisu popularna među vršnjacima, te nesamostalna djeca. Zbog ljubomore svojih vršnjaka, žrtvama nasilja često postaju djeca koja su izrazito talentovana i uspješna.

Djeca postaju nasilna iz više razloga:

- Jedan od najčešćih razloga je učenje po modelu: djeca se ugledaju i oponašaju osobe iz svoje okoline (roditelje, stariju braću i sestre ili osobe kojima se dive i smatraju ih uspješnim). Odrastanjem djeca dolaze u kontakt sa sve širim krugom potencijalnih nasilnih modela, a to

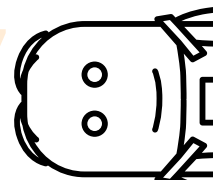

moгу biti osobe iz obrazovnih ustanova, sportskih i vjerskih organizacija, osobe iz crne hronike, kriminalnog miljea, ali i javnog života, estrade, instant zvijezde reality programa, gdje se nasilje čak i podstiče. Ovome naročito doprinosi ili izostanak reakcije javnosti, ili najčešće iskrivljeni stavovi u reakcijama javnosti na nasilna ponašanja i neadekvatan odgovor društva, a naročito pravosuđa na situacije nasilja.

- Neka djeca ne znaju za bolji način komunikacije jer roditelji, npr. iz vlastite povrijeđenosti i nezadovoljstva situacijom u kojoj žive, prenose djeci poruku da je „svijet okrutan“ i kod njih podstiču nasilničko ponašanje, često, kao jedini način opstanka u svijetu. Odgojno poticanje nasilnog ponašanja je mnogo češće kod dječaka nego djevojčica, što se uklapa u tradicionalno propisanu ulogu dječaka kao ratobornih, koji „ne daju na sebe“, pa čak i „opasnih tipova“, dok se osjećajnost i suosjećajnost, pa čak i pristojnost u ponašanju kod njih već odgojem „gasi“ ismijavanjem i različitim pogrđnim nadimcima koja se pripisuju takvim dječacima. Tradicionalno propisane rodne uloge ne uključuju ohrabrivanje nasilja kod djevojčica u tolikoj mjeri, mada statistike o vršnjačkom nasilju pokazuju da savremeno izjednačavanje polova dovodi i do sve većeg broja djevojčica u ulozi nasilnica.
- Nerijetko djeca postaju nasilna prema svojim vršnjacima kada prolaze kroz teške trenutke i probleme u vlastitoj porodici i kada u svojoj borbi sa problemima ostaju neprimijećeni ili neadekvatno podržani od odraslih iz svoje okoline. Ako je u odgoju ohrabrivana agresivnost, a gušena i gašena tuga, zabranjivan i ismijavan strah, ove emocije potaknute problemima kroz koje dijete prolazi izrazit će se kroz ljutnju i agresiju prema objektima i osobama spram kojih ima veću moć.
- Dinamika pretvaranja žrtve u nasilnika se događa kad dijete koje jest ili je bilo žrtva roditelja, nastavnika, odraslih osoba iz okruženja, vršnjaka, i sl., svoju povrijeđenost ispoljava kad se nađe u „prilici“ tj. u poziciji moći u odnosu prema nekom drugom djetetu.

Posljedice preživljavanja vršnjačkog nasilja su višestruke i ne odnose se samo na djecu koja su žrtve nasilja već i na nasilnike. Djeca koja su posmatrači vršnjačkog nasilja također mogu imati posljedice. Dijete koje posmatra nasilje nad drugim djetetom može doživjeti tzv. sekundarnu traumatizaciju. Može se poistovjetiti sa žrtvom nasilja i doživjeti isti intenzitet straha kao i dijete koje preživljava nasilje razvijajući iste simptome.

Da bi se vršnjačko nasilje adekvatno i dugoročno riješilo, potrebno je osmisliti program prevencije i intervencije u slučajevima nasilnog ponašanja koji će se dosljedno primjenjivati i važiti za sve bez iznimke. Dosljednom primjenom usvojenog programa šalje se poruka da je nasilje neprihvatljivo i da se neće tolerirati ni najmanji oblici nasilja. Svo zaposleno osoblje u školi, posebno nastavnici/e i učitelji/ce moraju biti svjesni/e da toleriranje manjih oblika nasilja znači omogućavanje i podsticanje nasilnog

ponašanja kod djece. Nedosljedna primjena dogovorenih pravila i toleriranje nasilnih ispada „fine“ djece šalje poruku da škola tolerira nasilje.

Sva nasilna ponašanja treba adekvatno sankcionirati, a učenike/ce educirati i kod njih podsticati nenasilne modele ponašanja, odnosno učiti ih da etično postupaju kad imaju moć u odnosu na drugu djecu.

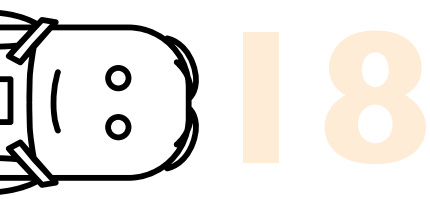
S obzirom na to da je, kako je navedeno u dijelu o razlozima nasilnog ponašanja, nasilje i prenosivo i zarazno jer djeca usvajaju nasilni model, jako je važno uključiti svu invenciju i dobru volju da se osmisli način kako nenasilni model ponašanja učiniti privlačnim i poželjnim među djecom. Jedan od načina je da nastavnici/e, kao odrasle osobe koje djeci predstavljaju modele i autoritete, usvoje nenasilni model ponašanja ne zlopotrebljavajući moć koju imaju u odnosu na djecu. Drugi način je da nagrađuju nenasilno ponašanje kod djece. Dakle, pokušati trajno mijenjati aktualne obrasce ponašanja kojima djeca i mladi stižu afirmaciju i „ugled“ u svojim vršnjačkim grupama.

Pored navedenog, u primjeni mjera za suzbijanje nasilja važno je izbjeći sve oblike kažnjavanja nasilne djece koji bi im nanosili sramotu, poniženje, obilježavanje i izoliranje. Važno je i prema toj djeci pokazati razumijevanje, povjerenje, spremnost da im stojimo na raspolaganju u dogovaranju onoga što bi im moglo pomoći da sljedeći put postupe drugačije, pružiti im šansu za nov početak i podršku u tome. Ako se nasilna djeca kaznom ponize pred drugom djecom i ne da im se šansa da se integiraju i „povrate svoju čast“, onda je to slučaj kada se nasiljem odgovorilo nasiljem, a to nije nenasilni obrazac ponašanja.

Treba razlikovati nasilje koje se dešava namjerno i smišljeno od nasilja koje je proizašlo iz običnog sukoba vršnjaka. Prilikom običnog sukoba vršnjaka djeca koja su u sukobu ne postupaju jedno prema drugom s namjerom ozljeđivanja ili nanošenja štete. U ovom sukobu nema velike razlike u moći među djecom i ne nastupaju teže fizičke ili emotivne posljedice. U razgovoru sukobljena djeca mogu navesti razloge zašto su u sukobu i izviniti se jedni drugima ili prihvatiti rješenje u kojem nema pobjednika i poraženog. Poslije razgovora mogu okončati sukob i vratiti se uobičajenim aktivnostima. Kod ovakvih primjera ključno je razgovarati sa sukobljenim stranama i po potrebi jednako sankcionirati obje strane.

Rad sa djecom je samo jedan segment rada na suzbijanju vršnjačkog nasilja. Drugi segment je mijenjanje stavova, uvjerenja i ponašanja odraslih prema nasilju. Nerijetko zaposlenici/e u obrazovnim ustanovama imaju pogrešne stavove i smatraju da su nasilnici loša djeca s kojima ne vrijedi raditi i često se od njih može čuti izjava: „To dijete odrasta u nesređenoj porodici i zato se tako ponaša, njemu/njoj ne vrijedi pomagati“.

Reakcija nastavnika/ce kao odrasle, autoritativne osobe ima dugoročne posljedice na učeničku percepciju nasilja i škole. Izražavanje zabrinutosti nastavnika/ce zbog nasilnog ponašanja učenika/ce i posljedice koje takvo ponašanje može imati po njega kao i po druge učenike/ce je jedna od najboljih reakcija u takvoj situaciji. Naprimjer, nastavnik/ca može reći: „Tvoje grubo ponašanje i prijetnje me plaše. Brine me to što radiš, brine me pomisao šta će biti s tobom u budućnosti. Svoje nezadovoljstvo i protest možeš izraziti i na drugačiji način, ako želiš, možemo razgovarati o tome. Mislim da ti mogu pomoći. A sada te moram upozoriti da takvo ponašanje nije uredu, nasilna ponašanja neću tolerirati.“ Učenik/ca na ovakvo ponašanje nastavnika/ce može odgovoriti na grub način i reći da ga zabrinutost nastavnika/ce ne interesuje. Nastavnici/e zbog toga ne trebaju brinuti jer će ovakva intervencija smiriti situaciju, a učenici/e će dobiti poruku da se nasilno ponašanje ne tolerira, da ima i drugih načina kako se može reagirati u sličnoj situaciji. Ovakve intervencije vjerovatno neće imati velikog uticaja na početku, ali ako postanu praksa, dugoročno će sigurno imati pozitivan efekt.

OBAVEZE NADLEŽNIH INSTITUCIJA – ODGOJNO-OBRAZOVNE INSTITUCIJE

Protokolom je propisano da su u slučaju nasilja među djecom SVI zaposlenici/e škole dužni/e:

1. odmah prekinuti nasilno ponašanje,
2. pružiti pomoć i podršku učeniku ili učenici koja je doživjela nasilje,
3. obavijestiti o događaju razrednika/cu, pedagoga/icu i direktora/icu škole.

Protokolom je također propisano da sve odgojno-obrazovne ustanove imenuju osobe koje će biti zadužene za koordinaciju aktivnosti za slučajeve nasilja. Ove osobe, kao i ostali/e zaposlenici/e trebaju biti upoznati sa obaveznim postupcima/koracima koje propisuje Protokol. Ti koraci su sljedeći:

Prvi korak

Protokolom je propisano: „Odmah poduzeti sve mjere da se zaustavi i prekine nasilno postupanje prema djetetu, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć drugih radnika odgojno-obrazovne ustanove ili po potrebi pozvati policiju.“⁸

Uvijek je prvi korak zaustavljanje nasilja, bilo da se radi o verbalnom ili fizičkom nasilju. Ukoliko nasilje eskalira do mjere da jedna osoba ne može zaustaviti nasilno postupanje, potrebno je pozvati pomoć i u što kraćem vremenu intervenirati.

⁸ Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK*, str. 8.

Drugi korak

Protokolom je propisano: „Ukoliko je dijete povrijeđeno u mjeri koja zahtijeva ljekarsku intervenciju ili pregled ili se prema okolnostima slučaja može razumno pretpostaviti ili posumnjati da su takva intervencija ili pregled potrebni, odmah pozvati službu hitne pomoći ili na najbrži mogući način, koji ne šteti zdravlju djeteta, otpatiti ili osigurati pratnju djetetu od strane stručne osobe ljekaru, te sačekati ljekarsku preporuku o daljem postupanju, te dolazak djetetovih roditelja ili zakonskih zastupnika.“⁹

Ukoliko ima povrijeđenih, potrebno im je pružiti adekvatnu pomoć. U slučaju težih povreda, pozvati hitnu pomoć ili dijete odvesti u prvu, najbližu medicinsku ustanovu. Nakon medicinskog zbrinjavanja o svemu obavijestiti roditelje ili staratelje povrijeđene djece.

Jako je važno da ukoliko dođe do odvođenja djeteta u medicinsku ustanovu, bilo da se radi o odvoženju djeteta kolima hitne pomoći ili privatnim automobilom nekog od osoblja škole, da sa djetetom bude neko od poznatih nastavnika ili nastavnica. U ovakvim situacijama je bitno da, do dolaska roditelja ili staratelja, dijete pored sebe ima poznatu osobu od povjerenja kao podršku.

Treći korak

Protokol propisuje: „Odmah po prijavljenom nasilju o tome obavijestiti roditelje djeteta koje je počinilo nasilje ili zakonske zastupnike, te ih upoznati sa svim činjenicama i okolnostima koje su do tada poznate i obavijestiti ih o aktivnostima koje će se poduzeti, te ih pozvati na uključivanje u savjetovanje ili stručnu pomoć unutar škole ili izvan nje (centri za socijalni rad, poliklinika za djecu i mlade, centri za mentalno zdravlje, policija i slično) i obavijestiti ih o obavezi odgojno-obrazovne ustanove da slučaj prijavi nadležnom centru za socijalni rad, policiji ili drugim nadležnim institucijama.“¹⁰

Protokol kao treći korak propisuje obavješćavanje roditelja djeteta koje je počinilo nasilje o nastaloj situaciji, a kao šesti korak razgovor sa djetetom koje je počinilo nasilje. Bilo bi dobro da su ova dva koraka povezana i da se prije pozivanja roditelja obavi razgovor sa djetetom. Razlozi nasilničkog ponašanja djeteta mogu biti povezani sa nasiljem koje preživljava kod kuće i pozivanje roditelja bez prethodnog razgovora sa djetetom može napraviti više štete nego koristi. Djeca koja su žrtve nasilja ovakvo postupanje mogu doživjeti kao izdaju, a to može kod njih učvrstiti nasilničko ponašanje kao vid protesta. S druge strane, ukoliko se obavi razgovor sa djetetom i objasni mu se da roditelji moraju biti obaviješteni o događaju i ostavi mu se prostora da, ukoliko ima problema, može razgovarati sa stručnim osobama koje mu mogu pomoći, dijete dobija poruku da ima odraslih koji mu mogu i žele pomoći.

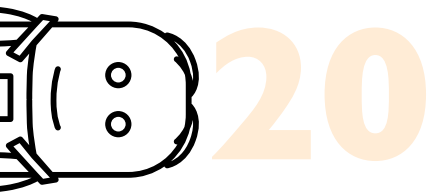
Četvrti korak

Protokol je propisao: „Po prijavi, odnosno dojavi o nasilju odmah obaviti razgovor s djetetom koje je preživjelo nasilje, a u slučaju da je postojala ljekarska intervencija, uz dogovor s ljekarom, čim to bude moguće. Ovi razgovori s djetetom obavljaju se uvijek u prisutnosti nekog od stručnih saradnika odgojno-obrazovne ustanove, a na način da se postupa posebno pažljivo, poštujući djetetovo dostojanstvo i pružajući mu podršku. Roditeljima ili zakonskim zastupnicima djeteta koje je žrtva vršnjačkog nasilja dati obavješćenja o mogućim oblicima savjetodavne i stručne pomoći djetetu u odgojno-obrazovnoj ustanovi i izvan nje, a s ciljem podrške i osnaživanja djeteta te prevazilaženja traumatskog doživljaja.“¹¹

⁹ Jusufbegović i drugi, Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK, str. 8.

¹⁰ Jusufbegović i drugi, Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK, str. 8.

¹¹ Jusufbegović i drugi, Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK, str. 8.

Razgovor sa djetetom koje je preživjelo nasilje od strane vršnjaka trebala bi obaviti stručna osoba koja ima iskustva u radu sa traumatiziranom djecom, posebno ukoliko je dijete bilo izloženo dugotrajnom nasilju. Ukoliko razgovor obavlja nastavnik/ca, potrebno je da se pridržava sljedećeg:

- Razgovor je potrebno obaviti na mjestu gdje će se dijete osjećati sigurno, bez prisustva druge djece i zaposlenika/ca škole.
- Kroz razgovor ne insistirati na odgovorima koje dijete trenutno nije spremno dati i pokazati razumijevanje za njegova trenutna osjećanja. Ovdje je potrebno naglasiti da djeca neposredno poslije preživljenog nasilja imaju strah od osвете nasilnika/ce; neki se osjećaju postideno, pa čak i krivim za pretrpljeno nasilje, a kod većine je prisutan osjećaj bespomoćnosti i nevjerice da im se može pomoći. Kroz razgovor bi bilo dobro djetetu više puta ponoviti da može imati povjerenja u vas i da ćete učiniti sve što možete da se nasilje zaustavi.
- Tokom razgovora djetetu jasno dati do znanja da ono nije krivo za nasilje koje doživljava i da škola neće tolerirati takva ponašanja jer takva ponašanja nisu uredu.
- Ne postavljati pitanja koja se odnose na djetetove postupke jer bi moglo posumnjati da tražite povod za nasilje u njegovom ponašanju. Za prvi razgovor je dovoljno dobiti podatke šta se desilo, ko je učestvovao, da li se nekom obraćalo za pomoć i koliko nasilje traje.

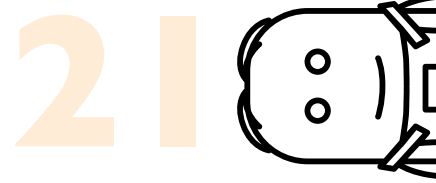
U razgovoru sa roditeljima djeteta koje je preživjelo nasilje treba preporučiti stručne službe ili osobe od kojih mogu dobiti adekvatnu pomoć za dijete.

Peti korak

Protokolom je propisano: „Obaviti razgovor s drugom djecom ili odraslim osobama koje imaju saznanje o učinjenom nasilju te utvrditi sve okolnosti vezane uz oblik, intenzitet, težinu i vremensko trajanje nasilja. Ukoliko se radi o posebno teškom obliku, intenzitetu ili dužem vremenskom trajanju nasilja, koje može izazvati traumu i kod druge djece, koja su vidjela nasilje, savjetovati se s nadležnom stručnom službom radi pomoći djeci, svjedocima nasilja.“¹²

Prilikom prikupljanja podataka od djece koja su bila posmatračici/ce treba voditi računa da se razgovara sa svakim djetetom pojedinačno, a da o tome druga djeca ništa ne znaju. Prije početka razgovora svakom djetetu treba reći da drugi na znaju da je ono pozvano na razgovor i da ono o čemu ćete razgovarati ostaje među vama. Na taj način stvarate atmosferu u kojoj će se dijete osjećati sigurno da ono što zna podijeli s vama, a bez bojazni od osude vršnjaka ili osвете nasilnika. Bitno je djeci objasniti važnost njihove uloge u zaustavljanju nasilja. Učinite ih ponosnim što saraduju s vama tako što ćete ih pohvaliti i naglasiti da je to što čine jako humano i hrabro. Ako se nađete u situaciji da dijete, iz bilo kojeg razloga, ne želi saradivati i govori da ne zna šta se desilo, ne insistirajte na razgovoru. Nemojte pasti u zamku da dijete ucjenjujete ili na bilo koji drugi način prisiljavate na saradnju. Ostavite mu mogućnost da vam se samo obrati ukoliko promijeni mišljenje. (Možete mu reći npr.: „Uredu ako ne znaš šta se desilo.. Hvala što si došao/la na razgovor. Ukoliko se sjetiš nečega što misliš da je bitno da znam ili ako nešto saznaš, molim te obavijesti me. Jako mi je bitno da zaštitim sve koji trpe bilo kakav oblik nasilja.“) Vrlo se često dešava da dijete odbijajući saradnju provjerava vašu lojalnost i povjerenje; moguće je da je i ono žrtva nasilja i želi da se uvjeri da ste osoba od povjerenje prije nego što vam se povjeri.

¹² Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK*, str. 9.

Šesti korak

Protokol propisuje: „Što hitnije obaviti razgovor s djetetom koje je počinilo nasilje u prisustvu stručne osobe, ukazati djetetu na neprihvatljivost i štetnost takvog ponašanja, te ga savjetovati i podsticati na promjenu takvog ponašanja, a tokom razgovora posebno obratiti pažnju iznosi li dijete neke okolnosti koje bi ukazivale da je dijete žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja u svojoj porodici ili izvan nje, u kom slučaju će se odmah obavijestiti centar za socijalni rad, a po potrebi ili sumnji na počinjenje kažnjive radnje obavijestiti policiju ili nadležno tužilaštvo.“¹³

Jedan od važnijih koraka je svakako razgovor sa djetetom koje je počinilo nasilje. Ovaj razgovor je potrebno obaviti što prije, i to po mogućnosti u prisustvu stručne osobe. Ukoliko nastavnik/ca sam/a obavlja razgovor, bilo bi dobro da se pridržava sljedećih napomena:

- Djetetu poslati jasnu poruku da nasilno ponašanje nije prihvatljivo objašnjavajući mu moguće posljedice takvog ponašanja.
- Izložiti mu posljedice koje će snositi zbog takvog ponašanja, jasno mu reći koje ga sankcije sljeduju. Jako je važno jasno djetetu reći da kazna slijedi zbog nasilnog ponašanja, naglasiti da je to zbog spornog ponašanja, a ne zbog toga što je loša osoba. Tokom razgovora strogo voditi računa da se dijete ne „etiketira“, ne govoriti mu da je bezobrazan/na, da je nasilnik/ca, da je nemoguć/a i sl. Ovakve poruke djeca najčešće doživljavaju vrlo lično i vremenom i sami počnu vjerovati da ne vrijede kao osobe i da se ne mogu promijeniti, te da se ne vrijedi ni truditi kada svakako neće biti u stanju postići uspjeh.
- Djetetu tokom razgovora treba navesti njegove dobre osobine i ponuditi mu pomoć da promijeni nepoželjno ponašanje govoreći mu da vjerujete da ono to može.
- Tokom razgovora ne treba insistirati da se nasilni/a učenik/ca izvini za svoje ponašanje. Neiskreno izvinjenje ne rješava problem; vrlo brzo će se nasilje ponoviti. Treba imati na umu da nasilnici/e imaju sposobnost da umanje svoju odgovornost za počinjeno nasilje, a preuveličaju ponašanje žrtve tvrdeći da su bili isprovocirani.

Ukoliko kroz razgovor dođete do saznanja ili posumnjate da je dijete žrtva nasilja, potrebno je da o tome obavijestite centar za socijalni rad ili pedagoga/icu ili psihologa/inju škole. Prije nego što se obavijesti centar za socijalni rad, potrebno je djetetu objasniti zašto je to važno – posebno u

¹³ Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK*, str. 9

slučajevima kada je dijete samo priznalo da je žrtva nasilja. Ako se djetetu ne objasni, ono se može osjećati izdanim i izigranim.

Sedmi korak

Protokolom je propisano: „*Poduzeti sve mjere za pomirenje i stvaranje tolerantnog, prijateljskog ponašanja u odgojno-obrazovnoj ustanovi.*“¹⁴

Poslije nasilnog događaja atmosfera u školi postaje napetija i učenici/e se osjećaju nesigurno, uplašeno, zbunjeno i sl. Kada se nasilje prekine, na početku narednog časa svi/e nastavnici/e bi trebali/e odvojiti desetak minuta i s učenicima/ama porazgovarati o tome šta se desilo ukazujući na to da nasilje nije rješenje već da stvara dodatni problem. Sprečavanje vršnjačkog nasilja je kontinuiran proces na kojem treba svakodnevno raditi. Prethodno je pomenuto da djeca koja imaju probleme s kojima se ne mogu sama nositi često postaju nasilna prema vršnjacima. Bilo bi dobro da nastavnici/e, svaki put kada im se za to ukaže prilika, pošalju djeci poruku da nije lako sam se nositi sa problemima i da razgovor sa odraslim osobama u koje imaju povjerenje može pomoći. Djeca mogu imati najrazličitije probleme, od problema u porodici do ljubavnih problema. Odraslima na prvi pogled neki problemi mogu zvučati trivijalno, ali djetetu se oni zaista mogu činiti nesavladivim. U ovakvim slučajevima dijete treba ozbiljno saslušati i ne govoriti da je to beznačajno, niti treba upoređivati njihov problem sa problemima drugih. Ako nastavnik/ca nije u mogućnosti da pomogne djetetu, treba ga uputiti na stručnu osobu, npr. pedagoga/icu ili psihologa/inju škole.

Osmi korak

Protokolom je propisano: „*O poduzetim aktivnostima, razgovorima, izjavama te svojim zapažanjima napraviti službene zabilješke, kao i voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka koje će dostaviti na zahtjev drugim nadležnim tijelima.*“¹⁵

Vođenje evidencije slučajeva nasilja je veoma važno: tako se može pratiti trend nasilja, analizirati uzroci i poduzete aktivnosti i sl. Bilo bi dobro da sve odgojno-obrazovne ustanove imaju unificirani obrazac po kojem će se bilježiti slučajevi nasilja.

Deveti korak

Protokolom je propisano: „*U slučaju da je nasilje počinio roditelj ili neka druga odrasla osoba izvan škole, škola je dužna pozvati policiju; Škola će pozvati policiju i u slučaju da je nasilje izvršio učenik ili nastavnik, a procijeni se da je riječ o krivičnom djelu ili teškom prekršaju.*“¹⁶

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici u FBiH propisano je da su, između ostalih, nastavnici/e dužni/e prijaviti policiji ukoliko saznaju da je dijete žrtva nasilja. Također, član 228, stav 2 Zakona o krivičnom postupku u FBiH propisuje da su, između ostalih, nastavnici/e i vaspitači/ce dužni/e prijaviti ovlaštenoj službenoj osobi ili tužitelju/ici ukoliko saznaju da je dijete žrtva seksualnog, fizičkog ili nekog drugog zlostavljanja.

¹⁴ Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK*, str. 9.

¹⁵ Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK*, str. 9.

¹⁶ Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK*, str. 9.

Napomena: Ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenim putem obavijestiti nadležno ministarstvo obrazovanja.

OBLICI, NAČIN I SADRŽAJ SARADNJE IZMEĐU NADLEŽNIH INSTITUCIJA

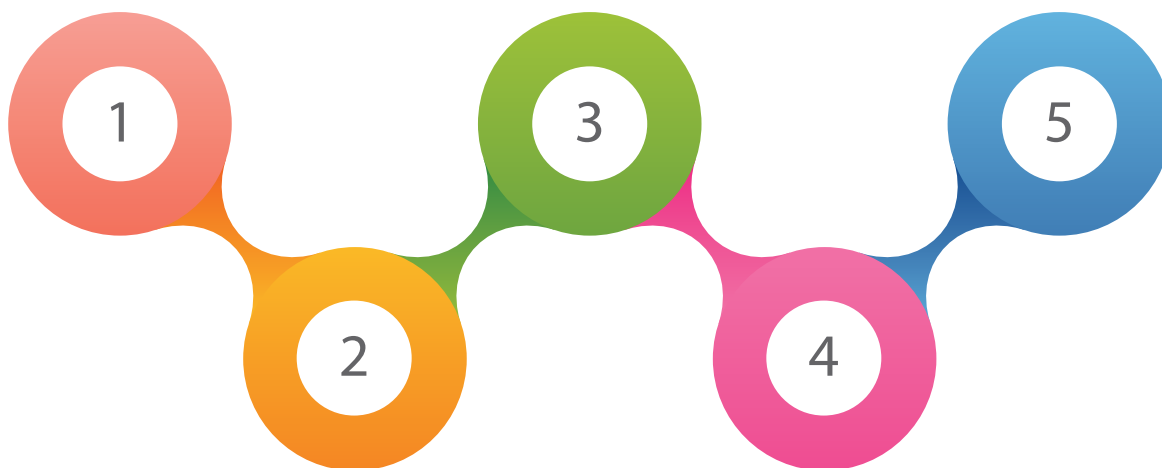
Protokolom su propisane obaveze nadležnih institucija i drugih tijela koja učestvuju u sprečavanju, otkrivanju i suzbijanju nasilja u školi, kao i u poduzimanju mjera i aktivnosti usmjerenih prema sprječavanju i suzbijanju nasilja.

Obaveze nadležnih institucija:

Uspostaviti tijela za praćenje, suzbijanje i preveniranje nasilja u jedinicama lokalne samouprave

Razmjena odgovarajućih podataka o slučaju nasilja i postupanju između nadležnih organa

Uspostaviti saradnju s drugim organizacijama (NVO, vjerske zajednice, savjetovališta, mediji, i sl.)

Sačiniti polugodišnje izvještaje i dostaviti ih koordinacionom tijelu

Uspostaviti saradnju i razmjenu podataka s drugim jedinicama lokalne samouprave

Evidencija nasilja

Protokolom je predviđeno da koordinaciono tijelo izradi jedinstven obrazac evidencije kako bi se stvorila jedinstvena baza podataka o pojavnosti nasilja. Konkretni primjer evidencionog formulara može se preuzeti iz samog Protokola koji se nalazi u prilogu ovog vodiča.

OSTALE AKTIVNOSTI I OBAVEZE

Nastavnici/e kroz nastavne i vannastavne aktivnosti mogu promovirati modele nenasilne komunikacije, međusobne tolerancije i uvažavanja organiziranjem kreativnih radionica, debata i sličnih aktivnosti. Zatim, na roditeljskim sastancima mogu organizirati kratka predavanja na temu vršnjačkog nasilja.

PRIJEDLOZI KREATIVNIH RADIONICA

Radionica I – Prevencija internet (cyber) nasilja

Uvod

Na početku pitati djecu da kažu šta im prvo pada na pamet kada se pomene internet ili cyber nasilje. Nakon što djeca iznesu svoje asocijacije, objasniti im da je internet nasilje (engl. cyberbullying) svaka komunikacijska aktivnost putem interneta (kroz upotrebu e-mailova, web stranica, blogova), videa ili mobilnih telefona koja služi kako bi se neko dijete ponizilo, zadirivalo, prijetilo mu se ili ga se teroriziralo na neki drugi način.

Glavni dio radionice

Pitati učenike/ce na koji način koriste internet da bi komunicirali sa prijateljima, da li su to društvene mreže, različiti chatovi, blogovi, forumi i sl., i da li znaju za neke primjere internet nasilja.

Nakon kratkog razgovora podijeliti učenike/ce u manje grupe. Grupama dati zadatak da osmisle kratku priču, primjer internet nasilja. Prethodno se dogovoriti da grupe uzmu različite primjere (društvena mreža, blog, chat, i sl.)

Nakon osmišljavanja priča zamoliti da svaka grupa predstavi svoju priču. Nakon toga kratko porazgovarati o tome na koji način se zaštititi od mogućeg nasilja.

Završni dio

Od prijedloga koje djeca daju napraviti savjete koji će se zalijepiti na pano koji će stajati u razredu ili na hodniku kao podsjetnik o tome na šta treba voditi računa.

Mogući savjeti:

1. Nikad ne daji lične informacije na internetu.
2. Nikad nikome, osim roditeljima, ne reci svoju lozinku.
3. Ako ti neko pošalje zlonamjernu ili prijeteću poruku, nemoj odgovoriti. Pokaži je odrasloj osobi kojoj vjeruješ.
4. Nikad ne otvaraj e-mailove koje ti pošalje neko koga ne poznaješ.
5. Ne stavlaj na internet ništa što ne želiš da vide tvoji prijatelji iz razreda.
6. Ne šalji poruke kada si ljut/a. Prije nego što klikneš "Pošalji" zapitaj se kako bi se ti osjećao/la da primiš takvu poruku.
7. Pomozi djeci koju na taj način zlostavljaju. Ne prikrivaj nasilje, sutra ti možeš biti žrtva. Obavijesti odraslu osobu od povjerenja.
8. I na internetu poštuj pravila ponašanja kao i u svakodnevnom životu.

Radionica II – Prevencija socijalnog nasilja

Uvod

Zamoliti djecu da svako za sebe malo razmisli koja mu se životinja najviše sviđa i kroz koju životinju bi se želio predstaviti. Kada odaberu životinju reći im da njeno ime napišu na papiriću. Ići redom i zamoliti da svi pokažu šta su zapisali na papir i zamoliti ih da objasne zašto su izabrali baš tu životinju.

Glavni dio radionice

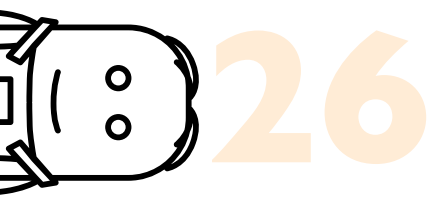
Učenike/ce podijeliti u manje grupe (4–6 djece u grupi) tako da u grupi budu djeca koja su izabrala različite životinje. Svaka grupa treba da ima jedan veći papir i samoljepljivi kolaž papir. Reći im da svako za sebe razmisli o svojoj životinji, gdje živi, čime se hrani i sl. Zatim im reći da im je zadatak da naprave zajednički dom za životinje. Treba sami da se dogovore o izgledu doma, ali im naglasiti da trebaju sve životinje smjestiti pod isti krov. Djeca prstima cijepaju kolaž papir praveći staništa za svaku životinju, tako da za sve bude mjesta na jednom velikom papiru. Djecu zamoliti da izaberu dva predstavnika koja će prezentirati njihov zajednički rad. Kada završe prezentaciju velike papire zalijepiti na vidno mjesto.

Završni dio

Poslije prezentacija svih grupa porazgovarati o tome šta je bilo teško u zajedničkom radu. Da li je moguće da različite životinje žive u istom domu? Kako su se uspjeli dogovoriti? Da li bi bilo lakše da je zadatak bio napraviti dom za životinje koje pripadaju istoj vrsti? Zatim ih pitati kojoj vrsti oni pripadaju i po čemu se sve međusobno razlikuju, a koje su im sličnosti? (Npr. vjerski običaji, kulturne navike, praznici koje slave, izgled, spol...) Radionicu završiti pitanjem da pobroje sve dobite koje imaju jedni od drugih upravo zato što su različiti. (Npr. neko je dobar sportaš pa će razred postizati dobre rezultate u sportu; neko je dobar u matematici; neko dobro crta; upoznaju druge običaje i sl.).

Korisni linkovi za daljnji rad i prevenciju:

- www.babe.hr/attach/_s/slusam_cujem_razumijem.pdf
- www.infondacija.org/kako-smanjiti-nasilje-u-skolama
- www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010102915393659cro.pdf

PORUKA RODITELJIMA

RODITELJI ŽRTAVA NASILJA

„Nepotrebno je naglašavati da bi roditelji morali da imaju uvid u ponašanje i raspoloženje svoje djece. Ukoliko ste primijetili da je vaše dijete povučenije nego inače, slabo jede, razdražljivo je, loše spava i budi se vrišteći ili mokreći u krevet, krajnje je vrijeme da porazgovarate šta se dešava sa njim. Jako trzanje na iznenadne zvuke, mijenjanje maršute odlaska ili vraćanja iz škole, kašnjenje u školu, modrice po tijelu, mogu također biti pokazatelji da se nad vašim djetetom vrši neki oblik nasilja. Stalne glavobolje, bolovi u stomaku, ukoliko nisu izgovori za pismene vježbe, mogu biti alarmantni signali. Nestanak ličnih stvari i veći zahtjevi za džeparac mogu značiti iznuđivanje novca. Naravno, ako isključite mogućnost da je vaš pubertetlija počeo da puši ili konzumira alkohol.

Prvi korak ka rješavanju nasilja jeste otvoren razgovor sa djetetom. Pokušajte da doznate od kada se nasilje događa, kako, gdje, ko su akteri. Pokažite djetetu da saosjećate sa njim i da ćete dati sve od sebe da zaustavite neprijatnu situaciju. Nemojte obećavati da će sve i odmah biti u redu. Probajte zajedno da nađete rješenje i dogovorite se o koracima rješavanja problema. Imajte na umu da roditelji koji ne prijave nasilje, ne mogu ga ni zaustaviti. Ovo naravno ne podrazumijeva da se vi lično svetite nasilniku ili nekome njemu bliskom. Mnoga djeca će prestati sa nasiljem ukoliko njihovi roditelji saznaju čime se djeca bave u slobodno vrijeme.

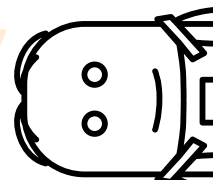
Nažalost, roditelji djece koja vrše nasilje ne žele uvijek da pogledaju istini u oči. Brane se uglavnom neistinitim argumentima kako zaposleni u školi mrze njihovo dijete, kako su oni bili još gori u tim godinama, ili kako oni jednostavno ne pronalaze način da kontrolišu sopstveno dijete. Važno je da razgovor sa takvim roditeljem obavite u prisustvu odjeljenskog starješine ili stručne službe, odnosno psihologa i/ili pedagoga škole. Ukoliko se nasilje i dalje nastavi, ponovo kontaktirajte zaposlene u školi. Postoje tačno propisane zakonske procedure koje se u takvim okolnostima preduzimaju [jedna od njih je upravo i Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u školi]. Također, neke škole imaju oformljene timove zadužene za bezbjednost u školi i rješavanje problema vezanih za nasilje. Raspitajte se koje su osobe članovi ovog tima i obratite se njima za pomoć. Budite uporni i istrajni i stalno razgovarajte sa djetetom da li se nasilje zaustavilo.“¹⁷

RODITELJI NASILNE DJECE

Roditelji mogu biti iznenađeni jer se određena devijantna ponašanja uopće ne uklapaju u sliku koju imaju o vlastitom djetetu, te ponekad čak mogu usmjeriti svoju ljutnju na učitelja/icu ili nastavnika/cu. Neki roditelji mogu osjetiti razočaranje u svoje dijete, a ponekad i u sebe, sumnjajući u vlastiti odgoj. Kako bilo, imajte na umu da djetetovo ponašanje u školi ne mora biti i nije uvijek u skladu s ponašanjem koje mi poznajemo kod kuće.

Prihvatiti da se naše dijete ponaša nasilno nije uvijek lako, no osvještavanjem činjenice da djetetovo ponašanje prelazi određene granice prihvatljivosti pruža nam se prilika da to promijenimo. Poduzimanjem određenih koraka nasilno se ponašanje može zaustaviti, a roditelji kroz svoju ulogu doista mogu učiniti mnogo toga.

¹⁷ Mirzeta Jahić, *Međuvršnjačko nasilje* <http://www.osbukinje.com/images/pdf%20documents/OSNOVAC%203.pdf>

Prvo i osnovno je interaktivan razgovor s djetetom o tome što se dogodilo. „Pokušajte ostati smireni i bez ljutnje saslušati način na koji ono vidi situaciju. U razgovoru i odnosu s djetetom iznimno je važno povjerenje koje se mora graditi postupno, uz veliko međusobno poštovanje i razumijevanje. Ukoliko u odnosu ili razgovoru s djetetom osjetite nepovjerenje ili sumnjate u njegovu iskrenost, važno je bez optuživanja i pretpostavljanja podijeliti svoje sumnje s djetetom i zamoliti ga da vam pojasni. Pitajte dijete kako se osjećalo prije nego što se počelo ponašati prema drugom djetetu na agresivan način, može li to pojasniti ili kako se osjećalo nakon činjenja nasilja. Pokušajte razumjeti što se zapravo nalazi iza djetetovog ponašanja jer što bolje razumijemo djetetovo ponašanje, lakše nam je prepoznati na što se usmjeriti u rješavanju problema.

Iako može biti teško prihvatiti da je naše dijete to koje sustavno usmjerava svoju agresiju prema drugim učenicima, osvještavanje te činjenice je ono što mu može donijeti najviše koristi jer se time naša energija umjesto na ignoriranje problema prebacivanjem krivnje na druge uključene strane počinje usmjeravati na potragu za mogućim rješenjima, koja će dugoročno koristiti našem djetetu.

U razgovoru s djetetom pokušajte ostati smireni, ali jasno izrazite da nećete tolerirati takva ponašanja. Čak i ako je dijete reagiralo na tuđu provokaciju, pojasnite mu da nasilje ne rješava probleme i ponudite druge mogućnosti kako se suočiti s tim problemom. Postavite jasna očekivanja i granice, odredite posljedice koje slijede neprimjereno ponašanje i budite dosljedni u njihovom provođenju. Postavljene granice moraju biti jasne, konkretne i dobro definirane te trebaju uvažavati potrebe drugih, ali i potrebe djeteta.

Pojasnite djetetu kakve je posljedice imalo njegovo ponašanje za drugu osobu i pokušajte ga potaknuti da zamisli kako se osjeća osoba prema kojoj se netko ponaša na način na koji se ono ponašalo prema drugom djetetu.

Da bismo znali kako pristupiti rješavanju problema, važno je pokušati saznati što je u pozadini nasilnog ponašanja i to u razgovoru sa samim djetetom, ali i školskim pedagogom, psihologom.

Ukoliko osjetite da vam je potrebna pomoć u nošenju s djetetovim nasilnim ponašanjem, budite spremni potražiti pomoć stručnjaka i na taj način spriječiti daljnje obrazovne, socijalne, emocionalne, a katkada i zakonske poteškoće. Stručnjaci kao što su psiholozi, psihijatri, socijalni radnici, socijalni pedagozi i drugi mogu vam biti velika podrška u prevladavanju izazova s kojim su vaše dijete, a time i vi, suočeni.“¹⁸

¹⁸ Moje dijete – nasilnik? <http://www.hrbritelefon.hr/roditelji/potrazite-pomoc/>

Pomoć stručnjaka/inja dostupna vam je najčešće u državnim ustanovama u vidu besplatnih psiholoških savjetovanja za djecu i mlade. Osim toga, svim roditeljima i njihovoj djeci na raspolaganju stoje i nevladine organizacije u čijem fokusu je psiho-socijalna podrška i dobrobit djece, mladih i žena.

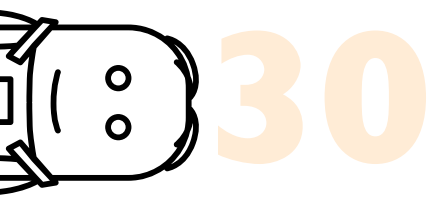
Roditelji, ne zaboravite – upravo vi imate jednu od ključnih uloga u smanjivanju nasilja u školama, tako što odgajate svoju djecu u sigurnim domovima s puno ljubavi i razumijevanja. Ljubav, pažnja, roditeljska prisutnost u dječijim životima, postavljanje granica i zaštita od nasilja u djetetovoj okolini (posebno na TV-u, Mreži i drugim digitalnim audio-vizuelnim sadržajima), faktori su koji zasigurno mogu dovesti do pozitivne promjene u djetetovom životu, ali i u cjelokupnoj društvenoj zajednici.

OBRATIMO PAŽNJU!

Važno je da roditelji i nastavnici/e u neprekidnoj komunikaciji i radu sa učenicima/ama sarađuju na smanjenju nasilja u školi, svako iz svog ugla i uloge. To podrazumijeva SVE RODITELJE I NASTAVNIKE/CE, a ne samo one čija djeca odnosno učenici/e zlostavljaju ili trpe nasilje. Kada svi postanemo osjetljivi na ovu pojavu i počnemo odlučno reagirati, s ciljem da podučimo i odgojimo djecu da bolje poštuju i uvažavaju jedni druge, da se svi osjećaju jednako vrijednima, važnima i moćnima, onda je cilj mnogo lakše dosegnuti.

PROTOKOL
O POSTUPANJU U SLUČAJU
NASILJA U ŠKOLI

Sadržaj

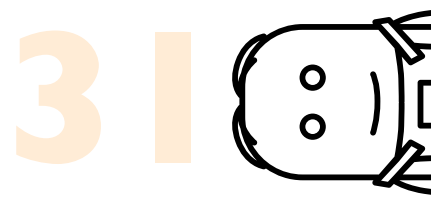
32 I Zakonski okvir

33 II Protokol o postupanju

- Opće odredbe
- Definisanje termina sukob
- Definisanje termina nasilje
- Pojavni oblici nasilja
- Nivoi nasilja
- Odgovorna lica u školi
- Obilježja sigurne i humane škole
- Završne odredbe

51 III Obrasci

56 IV Literatura

ZAKONSKI OKVIR

UN Konvencija o pravima djeteta

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju („Službeni glasnik BiH“, broj 18/2003.);

Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju („Službene novine HNK“ broj 5/00, 404, 4/04, 5/04).,

Zakon o srednjem obrazovanju („Službene novine HNK“, 8/00, 4/04, 5/04, 8/06);

Zakon o krivičnom postupku¹⁹ Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH», broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09);

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH 36/03, 37/03, 21/04, 69/04 i 18/05).

Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010²⁰. BiH, Strategija protiv maloljetničkog prijestupništva u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 14/08);

Rezolucije o sprečavanju maloljetničke delinkvencije i postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima („Službene novine F BiH“, broj 10/08),

Obaveza iz člana 19. Konvencije o pravima djeteta glasi „Države ugovornice će preduzeti sve odgovarajuće zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja brine o djetetu.“

¹ Nacrt Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku je trenutno u parlamentarnoj proceduri – Federacija BiH.

² Nacrt nove Strategije je trenutno na Vijeću ministara.

PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

Član 1.

Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u školi (u daljem tekstu Protokol) se regulišu prava, obaveze i odgovornosti kao i načini postupanja direktora škole, stručnih saradnika, nastavnika/profesora, razrednika, učenika, roditelja i ostalih zaposlenika škole u situacijama povećanog rizika i nasilja u školi, sa ciljem zaštite učenika i svih zaposlenika.

Član 2.

Ovim Protokolom utvrđuju se postupci za uspostavljanje reakcije cijele škole kako bi se djelovalo na sprečavanje, identifikaciju, prijavljivanje i istraživanje u svim slučajevima međuvršnjačkog nasilja u obrazovnom sistemu u vrijeme održavanja odgojno-obrazovnog procesa u zgradi škole i njenoj neposrednoj blizini; u vrijeme održavanja rekreativne nastave, ekskurzija, izleta i sličnih aktivnosti koje organizuje škola.

Član 3.

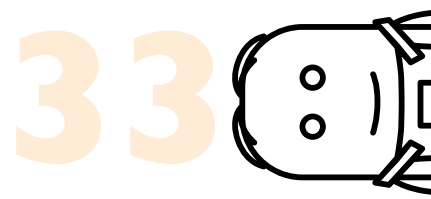
Protokol sadrži:

1. općeprihvaćenu definiciju nasilja
2. nivoa nasilja i odgojno-disciplinske intervencije
3. uloge i odgovornosti, zaposlenika, učenika i roditelja
4. postupanje škole u slučaju običnog vršnjačkog sukoba
5. postupanje škole u slučaju nasilja među djecom
6. postupanje škole u slučaju saznanja ili sumnje o nasilju u porodici
7. postupanje škole u slučaju nasilja prema učenicima od strane odrasle osobe u školi (učitelja, roditelja, drugih zaposlenika škole, nepoznatih osoba)
8. postupanje škole u slučaju nasilnog ponašanja odrasle osobe nad odraslom osobom u školi
9. postupanje škole u slučaju nasilja prema djelatnicima škole od strane učenika škole
10. evidenciju škole o situacijama nasilja
11. evidentni list o sukobima i nasilju u školi i
12. obrazac za opis događaja koji popunjava osoba koja je izazvala nasilje
13. obrazac za školski izvještaj o nasilju

Član 4.

I. OPĆEPRIHVAĆENA DEFINICIJA NASILJA

Nasiljem među djecom i mladima smatra se svako namjerno fizičko i psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od strane njihovih vršnjaka učinjeno s ciljem povrjeđivanja, a koje se ovisno o mjestu izvršenja, može razlikovati po obliku, težini, intenzitetu i vremenskom trajanju i koje uključuje ponavljanje istog obrasca i odražava neravnotežan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinca) i koje za posljedicu ima ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva ličnosti žrtve.

Nasiljem se smatra neprimjereno, neetičko i nemoralno ponašanje prema djeci i mladima, kao i svi oblici zapuštanja i zlostavljanja kojima se (ne)svjesno i nasilno sprečava njihov zdrav razvoj i optimalno funkcionisanje.

Zapuštenim djetetom se smatra svako dijete koje ima manje od osamnaest godina i o kojemu se roditelji ili bilo koja druga odgovorna osoba ne brinu, uključujući brigu o odgoju i obrazovanju, njezi, prehrani, poticanju i ohrabrivanju, socijalnoj adaptaciji i emocionalnim potrebama, toleranciji ili bilo kojoj drugoj odgovornosti o dobrobiti djeteta.

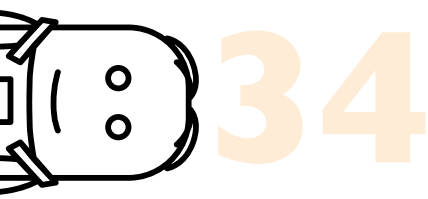
Zlostavljanjem djece i mladih smatraju se svi agresivni i najčešće namjerni grubo postupci prema njima.

Nasiljem među djecom i mladima smatra se naročito:

- **namjerno uzrokovani fizički napad** u bilo kojem obliku, primjerice udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično, bez obzira da li je kod napadnutog djeteta nastupila tjelesna povreda
- **psihičko i emocionalno nasilje** prouzrokovano (ponavljanim) ili trajnim negativnim postupcima od strane jednog djeteta ili više djece. Negativni postupci su: ogovaranje, nazivanje pogrđnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz grupe kojoj pripada ili isključivanje i zabranjivanje učestvovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta od ostalih učenika, oduzimanje stvari ili novaca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od djeteta ili mlađe osobe kojima se drugom djetetu namjerno nanosi fizička i duševna bol ili sramota.
- **seksualno nasilje** podrazumijeva svaki vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, sa ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli i sramote djetetu ili mladima. Ono predstavlja najgoru vrstu demonstracije moći.
- **nasilje putem zloupotrebe informacijskih tehnologija** se odnosi na vrijeđanje, uznemiravanje, slanje prijetećih i uvredljivih poruka, lažno predstavljanje, podsticanje na mržnju i nasilje, navođenje žrtve da iznosi lične podatke, otkrivanje porodičnih prilika, snimanje i nedopušteno objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama. Ono što ga razlikuje od drugih vrsta nasilja je činjenica da djeca mogu biti izložena i tamo gdje su do sada bili potpuno sigurni i da ono može trajati 24 sata svakog dana u sedmici i da nepoznati počinitelj kod djeteta stvara dodatni strah i nesigurnost.

Nasilje podrazumijeva šest definirajućih faktora:

- namjera da se drugom nanese šteta ili ozljeda
- intenzitet i trajanje (ponavljanje nasilničkog ponašanja)
- moć nasilnika (nesrazmjer obzirom na dob, snagu, brojčanu nadmoć)
- ranjivost i nemoć žrtve
- manjak podrške
- posljedice.

U svim slučajevima nasilja među djecom i nad djecom od strane odraslih koji su definisani navedenim faktorima škola je dužna postupati u skladu sa Protokolom.

Član 5.

Neophodno je razlikovati nasilje (zlostavljanje) među djecom i mladima od običnog sukoba vršnjaka. Obični sukob vršnjaka ima sljedeća obilježja:

1. nema elemenata navedenih za nasilništvo: radi se o sukobu vršnjaka koji oni ne rješavaju na miran, nego na neki drugi način; ne postupaju jedan prema drugome s namjerom ozljeđivanja ili nanošenja štete; nema nesrazmjera moći; nema težih posljedica za djecu u sukobu
2. djeca ne insistiraju da mora biti po njihovom po svaku cijenu
3. mogu dati razloge zašto su u sukobu
4. izvinu se ili prihvate rješenje u kojem nema pobjednika i poraženog
5. slobodno pregovaraju da bi zadovoljili svoje potrebe
6. mogu promijeniti temu i otići iz situacije u kojoj je došlo do sukoba.

2. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU OBIČNOG VRŠNJAČKOG SUKوبا

Član 6.

U slučaju običnog vršnjačkog sukoba svaki zaposlenik škole je dužan:

1. odmah prekinuti sukob među djecom
2. o sukobu obavijestiti razrednika, pedagoga ili direktora škole
3. razrednik, pedagog ili direktor će obaviti razgovore sa sukobljenim učenicima
4. dogovoriti će sa učenicima da se izvinu jedan drugome, prihvate rješenje u kojem niko neće pobijediti, da jedan drugom nadoknade (eventualnu) štetu
5. tražiti od učenika da popune odgovarajući obrazac o događaju
6. u slučaju da učenik češće dolazi u takve sukobe s vršnjacima razrednik i pedagog će pozvati roditelje u školu s ciljem prevladavanja takve situacije i pomoći učeniku
7. prema potrebi učenik će biti uključen u dodatni rad (savjetodavni rad, pedagoška ili defektološka pomoć) u školi ili izvan škole u dogovoru sa roditeljima/starateljima
8. ako učenik učestalo krši pravila, ne poštuje dogovore, ne prihvata nadoknadu štete drugome, škola će primijeniti odgovarajuće pedagoške mjere u skladu sa Pravilnikom o pedagoškim mjerama
9. u slučaju da sve prethodno navedene mjere ne dovedu do poboljšanja ponašanja učenika, i u slučaju nesaradnje roditelja, škola će postupiti po tački 3. ovog Protokola.

3. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA MEĐU DJECOM

Član 7.

U slučaju nasilja među djecom SVI zaposlenici škole su dužni:

1. odmah prekinuti nasilno ponašanje učenika i odvojiti učenike;
2. pružiti pomoć i podršku učeniku koji je doživio nasilje;
3. obavijestiti o događaju razrednika, pedagoga i direktora škole.

U slučaju prijave nasilja ili dojave o nasilju među djecom imenovane stručne osobe za koordiniranje aktivnosti vezanih uz problematiku nasilja, stručni saradnici i direktor škole dužni su:

1. odmah preduzeti mjere da se zaustavi i prekine aktuelno nasilno postupanje prema djetetu, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć i drugih zaposlenika škole ili po potrebi pozvati djelatnike policije;
2. ukoliko je dijete povrijeđeno u mjeri koja zahtijeva ljekarsku intervenciju ili pregled pozvati službu zdravstvene pomoći ili obezbijediti pratnju djeteta do iste i sačekati ljekarsku preporuku o daljem postupanju i dolazak djetetovih roditelja/staratelja;
3. obaviti razgovor s djetetom koje je počinilo nasilje i tokom razgovora posebno obratiti pažnju iznosi li dijete neke okolnosti koje bi ukazivale da je žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja u porodici ili izvan nje, te u tom slučaju odmah obavijestiti centar za socijalni rad, a po potrebi ili sumnji na počinjene kažnjive radnje obavijestiti policiju;
4. obaviti razgovor s djecom i odraslim osobama koje imaju spoznaja o učinjenom nasilju i utvrditi sve okolnosti vezane uz oblik, intenzitet, težinu i vremensko trajanje nasilja;
5. o poduzetim aktivnostima, razgovorima, izjavama te svojim opažanjima sačiniti službene bilješke, kao i voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka, koje će se na zahtjev dostaviti drugim nadležnim tijelima, te o događaju obavijestiti nastavničko vijeće škole.

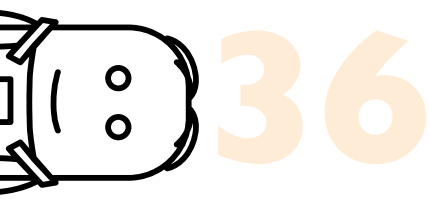
Član 8.

U situaciji nasilja u školi u koju je uključeno dijete s posebnim potrebama, bilo kao žrtva ili nasilnik, obavezna je psihološka procjena stručne osobe/tima, nakon čega se postupa u skladu sa preporučenim mjerama.

NIVOI NASILJA I DISCIPLINSKE INTERVENCIJE

Razvrstavanje nasilja na nivoe ima za cilj osiguranje ujednačenog postupanja (intervencija) u situacijama nasilja kada su akteri učenici (učenik-učenik, učenik-zaposleni).

Isti oblici nasilja mogu se pojaviti na više nivoa, ali se razlikuju po intenzitetu, stepenu rizika, učestalosti, posljedicama i učesnicima.

OBLICI NASILJA PRVOG NIVOVA I ODGOJNI RAD NIZAK NIVO RIZIKA		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
<p>Fizičko nasilje: - guranje, štipanje, grebanje, prljanje, gađanje, čupanje, ujedanje, saplitanje, šutiranje i uništavanje stvari</p>	<p>Razrednik Pedagog</p>	<p>Razrednik samostalno preduzima aktivnosti u saradnji sa roditeljima, u smislu pojačanog odgojnog rada sa učenicom, grupom učenika i /ili odjeljenskom zajednicom, evidentira i prati ponašanje i sl.</p> <p>Izuzetno, ako se nasilno ponašanje ponavlja, ako odgojni rad ne daje rezultate, ako su posljedice teže, ako je u pitanju nasilje od grupe prema pojedincu ili ako isti učenik trpi ponovljeno nasilje, ustanova interveniše aktivnostima predviđenim na drugom, odnosno trećem nivou.</p>
<p>Psihičko nasilje: - omalovažavanje, ogovaranje, ruganje, vrijeđanje, nazivanje pogrđnim imenima, psovanje, etiketiranje, imitiranje</p>		
<p>Socijalno nasilje: - dobacivanje, podsmjehivanje, isključivanje iz grupe ili zajedničkih aktivnosti, favoriziranje na osnovu različitosti, širenje glasina</p>		
<p>Seksualno nasilje: - psovanje, neumjesno dobacivanje sa seksualnom porukom, lascivni komentari, širenje priča, seksualna nedvosmislena gestikulacija, etiketiranje</p>		
<p>Nasilje zloupotrebom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: - uznemiravajuće pozivanje, slanje uznemiravajućih SMS, MMS poruka i nedolično komuniciranje putem društvenih mreža</p>		

OBLICI NASILJA DRUGOG NIVOVA I ODGOJNI RAD UMJERENI NIVO RIZIKA

Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
<p>Fizičko nasilje: - šamaranje, udaranje, gaženje, cijepanje odjeće, zatvaranje, pljuvanje, otimanje i uništavanje imovine, izmicanje stolice, čupanje za uši i kosu</p>	<p>Razrednik Stručni saradnik (pedagog)</p>	<p>Aktivnosti preduzima razrednik, u saradnji sa stručnim saradnikom (pedagog, psiholog, socijalni radnik) i direktorom, uz obavezno učešće roditelja, u smislu pojačanog odgojnog rada i uključivanje učenika u dodatne programe. Škole koje nemaju psihologa i socijalnog radnika u stručnom timu škole uspostavljaju saradnju sa ovim stručnjacima iz drugih institucija, centra za socijalni rad, škola, nevladinih organizacija.</p> <p>Ukoliko pojačani odgojni rad nije djelotvoran, pokreće se odgojno-disciplinski postupak i izriče mjera, u skladu sa propisima.</p> <p>Samo u slučajevima seksualnog nasilja škola je dužna da prijavi policiji, nadležnom centru za socijalni rad i ministarstvu obrazovanja.</p>
<p>Psihičko nasilje: - ucjenjivanje, prijetnje, nepravedno kažnjavanje, zabrana komuniciranja, isključivanje, manipulisanje emocijama</p>		
<p>Socijalno nasilje: - spletkarenje, uskraćivanje pažnje od grupe (ignorisanje), neuključivanje, neprihvatanje, manipulisanje ponašanjem, iskorištavanje</p>		
<p>Seksualno nasilje: - seksualno dodirivanje, pokazivanje pornografskog materijala, pokazivanje intimnih dijelova tijela, svlačenje</p>		
<p>Nasilje zloupotrebom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: - neprimjereno oglašavanje, snimanje i slanje video zapisa, zloupotreba blogova, foruma i četovanje, snimanje pojedinca kamerom protiv njegove volje, snimanje nasilnih scena i distribuiranje snimaka i slika</p>		

OBLICI NASILJA TREĆEG NIVOA I ODGOJNI RAD VISOK NIVO RIZIKA		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
<p>Fizičko nasilje: - tuča, davljenje, bacanje, prouzrokovanje opekotina i drugih povreda, uskraćivanje hrane i sna, izlaganje niskim temperaturama, napad oružjem</p>	<p style="text-align: center;"> Direktor Razrednik Stručni tim Nadležni organi i službe </p>	<p>Aktivnost preuzima direktor sa stručnim timom (pedagog, psiholog, socijalni radnik), uz obavezno angažovanje roditelja i nadležnih organa, organizacija i službi (centar za socijalni rad, zdravstvena služba, policija i druge organizacije i službe).</p> <p>Škola je dužna da ozbiljnije oblike zlostavljanja učenika prijavi policiji, nadležnom centru za socijalni rad i ministarstvu obrazovanja.</p> <p>Na ovom nivou je obavezan odgojni rad koji je po intenzitetu primjeren potrebama učenika, kao i pokretanje odgojno-disciplinskog postupka i izricanje mjera u skladu sa zakonom.</p> <p>Ako je za rad sa učenikom angažovana i druga ustanova ili služba, škola ostvaruje saradnju s njom i međusobno usklađuju aktivnosti.</p>
<p>Psihičko nasilje: - zastrašivanje, ucjenjivanje uz ozbiljnu prijetnju, iznuđivanje novca ili stvari, ograničavanje kretanja, navođenje na korištenje narkotičkih sredstava i psihoaktivnih supstanci, uključivanje u destruktivne grupe i organizacije</p>		
<p>Socijalno nasilje: - prijetnje, izolacija, maltretiranje pojedinca ili grupe od druge grupe, organizovanje zatvorenih grupa (klanova) koje ima za posljedicu povređivanje drugih</p>		
<p>Seksualno nasilje: - zavođenje od punoljetne osobe, podvođenje, navođenje, iznuđivanje i prinuda na seksualni čin, silovanje, incest, zloupotrebom položaja</p>		
<p>Nasilje zloupotrebom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: - snimanje nasilnih scena i distribuiranje snimaka, distribuiranje slika sa nedozvoljenim sadržajem, dječija pornografija</p>		

ULOGE I ODGOVORNOSTI ZAPOSLENIKA I UČENIKA U SITUACIJAMA NASILJA

Član 9.

Dužnost svih zaposlenika škole:

1. odmah prekinuti nasilno ponašanje i odvojiti učenike, na način da stanu između učesnika u sukobu, spriječe međusobni kontakt očima. Od ostalih učenika zatražiti da se razidu, koristeći pri tom miran, ali odlučan ton
2. pružiti pomoć povrijeđenom učeniku
3. obavijestiti razrednika o događaju, potom obavijestiti i stručnog saradnika škole (pedagoga) ili direktora.

Član 10.

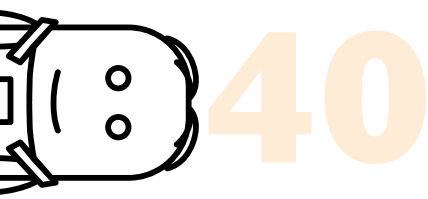
Posebne dužnosti u spriječavanju i rješavanju situacija sa nasiljem proizlaze iz prava i obaveza koja određuje opis poslova određenog radnog mjesta.

DIREKTOR ŠKOLE

1. Odgovoran je za poštivanje zakonitosti u radu ustanove
2. Informiše zaposlene o pravilnicima, podzakonskim aktima (Pravila škole, Pravila o kućnom redu, Protokol..)
3. Sklapa protokole sa drugim institucijama
4. Reaguje u slučajevima nasilja (drugi i treći nivo)
5. Obavlja konsultativni razgovor sa relevantnom osobom koja je prijavila nasilje i prikuplja informacije o slučaju
6. Obavlja razgovor sa osobom koja je evidentirana kao zlostavljač
7. Preduzima odgovarajuće mjere u skladu sa Protokolom
8. Razgovara sa roditeljima/starateljima o slučaju u cilju njihovog informisanja
9. Evidentira slučaj nasilja (vodi evidenciju, dokumentaciju)
10. Obavještava druge institucije ako je potrebno
11. Obavezno učestvuje u proceduri kada je u pitanju nasilje nad učenikom od strane zaposlenih u školi i osoba izvan škole
12. Prati efekte poduzetih mjera
13. Podnosi godišnji izvještaj o realizaciji školskog akcionog plana školskom odboru i Ministarstvu obrazovanja

ODJELJENSKI STARJEŠINA/RAZREDNIK

1. Zadužen je za vlastito upoznavanje i upoznavanje učenika i roditelja sa odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom
2. Upoznaje učenike i roditelje sa pravilima prihvatljivog ponašanja u školi i izrađuje pravila na nivou odjeljenja sa učenicima
3. Prati socijalnu klimu na nivou odjeljenja i ujedno prepoznaje postojanje eventualnog nasilja ili zlostavljanog ili zanemarenog učenika

4. Vodi propisanu evidenciju o učenicima sa svim relevantnim podacima
5. Dežura po rasporedu, dostupan je učenicima i vodi knjigu evidencije (knjiga dežurstva)
6. U situaciji dešavanja nasilja postupa u skladu sa nivoom rizika i po propisanim koracima
7. Razjašnjava okolnosti i analizira činjenice nastale situacije (razgovara sa žrtvom, nasilnikom i posmatračima)
8. Procjenjuje nivo rizika
9. Informiše i razgovara sa roditeljima i održava saradnju sa njima
10. Preduzima dodatne mjere, ukoliko situacija nalaže upućuje slučaj pedagogu, psihologu
11. Informiše direktora
12. Komunicira sa relevantnim ustanovama, uz saglasnost rukovodioca
13. Sarađuje sa stručnom službom škole
14. Evidentira slučaj i vodi dokumentaciju o tome
15. Prati efekte poduzetih mjera

DEŽURNI NASTAVNIK

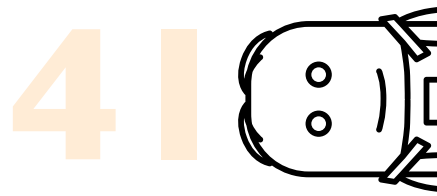
1. Zadužen je za vlastito upoznavanje sa odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom
2. Dežura prema utvrđenom rasporedu
3. Prati ponašanje učenika za vrijeme odmora, pri dolasku u i izlasku iz škole
4. Uočava situacije nasilja i reaguje odmah (nivo 1)
5. Evidentira situaciju nasilja u knjigu dežurstva
6. Informiše odjeljenskog starješinu o situaciji nasilja
7. Informiše školski koordinacioni tim, direktora škole ukoliko to situacija nalaže (nivo 2)
8. Ostvaruje saradnju sa relevantnim osobama koje mogu pružiti zaštitu
9. Prati efekte poduzetih mjera

NASTAVNICI

1. Zaduženi su za vlastito upoznavanje sa odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom
2. Prate i uočavaju situacije nasilja
3. Prijavljuju situaciju nasilja u skladu sa Protokolom i procijenjenim nivoom rizika
4. Prepoznaju slučaj zlostavljanja i zanemarivanja djeteta i poduzimaju korake u skladu sa tim
5. Informišu razrednika
6. Konsultuju se sa kolegama, stručnom službom, direktorom
7. Reaguju odmah u situaciji nasilja
8. Poduzimaju korake ukoliko situacija to nalaže
9. Vode evidenciju o slučaju
10. Učestvuju u praćenju poduzetih mjera
11. Ostvaruju saradnju sa svim relevantnim osobama koje mogu pružiti zaštitu

STRUČNI TIM (pedagog i/ili psiholog, socijalni radnik)

1. Sarađuje sa svim akterima u školi
2. Sarađuje sa roditeljima i učenicima i na taj način ostvaruje uvid u porodične i socijalne prilike
3. Vodi propisanu evidenciju o učenicima (posebno rizičnoj grupi)
4. Poduzima mjere prevencije

5. Uočava i prijavljuje situacije nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djeteta
6. Reaguje odmah u situaciji nasilja
7. Procjenjuje nivo rizika i predlaže zaštitne mjere
8. Prati efekte poduzetih mjera
9. Pruža pomoć i podršku akterima nasilne situacije (žrtvi, nasilniku)
10. Razgovara sa žrtvom
11. Razgovara sa nasilnikom
12. Informiše roditelje o situaciji nasilja
13. Evidentira slučaj i vodi dokumentaciju o tome
14. Organizuje obuku za zaštitu učenika od nasilja i obuku mirnog rješavanja sukoba (učenika, zaposlenika, roditelja)
15. Saraduje sa drugim institucijama
16. Provodi istraživanja i piše izvještaje o ovoj temi

UČENICI

1. Zaduženi su da se upoznaju sa odredbama Pravila škole, Pravilima o kućnom redu i Protokolom
2. Uočavaju slučajeve nasilnog ponašanja i prijavljuju razredniku, dežurnom nastavniku ili stručnom saradniku (pedagogu)
3. Učestvuju u mjerama prevencije i zaštite

SEKRETAR

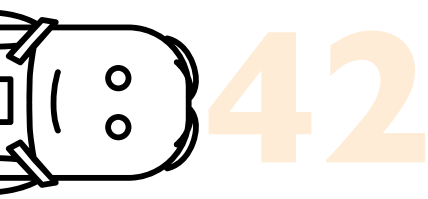
1. Zadužen je za upoznavanje kolektiva sa svim relevantnim dokumentima i pomaže u njihovom tumačenju
2. Upoznaje Vijeće roditelja, Vijeće učenika i školski odbor sa pravilnicima i podzakonskim aktima o bezbjednosti učenika
3. Uočava i prijavljuje nasilnu situaciju i informiše razrednika i stručnu službu
4. Reaguje u situaciji nasilja (nivo I)
5. Zajedno sa direktorom uspostavlja i održava saradnju sa lokalnim institucijama

POMOĆNO I TEHNIČKO OSOBLJE

1. dežura prema rasporedu
2. uočava nasilje i u kriznim situacijama odmah interveniše
3. informiše dežurnog nastavnika

ŠKOLSKI KOORDINACIONI TIM

1. Sastavlja školski akcioni plan za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja
2. Upoznaje kolektiv sa donijetim planom
3. Izrađuje i prikuplja dokumentaciju o situacijama nasilja
4. Kontinuirano evidentira i čuva dokumentaciju
5. Vršiti procjenu nivoa rizika situacije nasilja
6. Poduzima korake u skladu sa Protokolom o postupanju
7. Poduzima odgovarajuće mjere prema učeniku koji trpi nasilje

8. Informiše roditelja/staratelja o situaciji nasilja
9. Informiše direktora škole
10. Prati efekte poduzetih mjera i vrši njihovu evaluaciju
11. Informiše druge nadležne institucije
12. Zajedno sa direktorom mogu poduzimati akcije sa nivoa 3:
13. Neodložna prijava zdravstvenom centru u hitnim slučajevima, kada je djetetu potrebna medicinska intervencija
14. Neodložna prijava policiji u slučajevima kada je djetetu potrebna fizička zaštita ili kada postoji sumnja da je učinjeno krivično djelo
15. Redovna prijava Centru za socijalni rad u roku od naredna tri dana
16. Podnosi godišnji izvještaj o realizaciji školskog akcionog plana Nastavničkom vijeću i Školskom odboru

ŠKOLSKI ODBOR

1. Usvaja Protokol o postupanju;
2. Usvaja školski akcioni plan o prevenciji kao dio Godišnjeg programa rada škole;
3. Usvaja godišnji izvještaj Školskog koordinacionog tima i direktora o realizaciji školskog akcionog plana;
4. Prati provođenje disciplinskih mjera pokrenutih u slučaju nasilja nastavnika prema učeniku.

POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA PREMA UČENICIMA OD STRANE ODRASLE OSOBE U ŠKOLI (NASTAVNIKA, RODITELJA, DRUGIH ZAPOSLENIKA ŠKOLE, NEPOZNATIH OSOBA)

OBLICI NASILJA I INTERVENCIJE

OBLICI NASILJA I INTERVENCIJE		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Intervencije
Fizičko nasilje: Svi oblici prvog, drugog i trećeg nivoa nasilja	<p>Direktor Koordinacijski tim Školski odbor Nadležni organi i službe (Policija, Centar za socijalni rad, zdravstvene ustanove)</p>	<p>Mjere u skladu sa:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Statutom škole ☐ Pravilnikom o disciplinskim mjerama ☐ Rješenjem Prosvjetne inspekcije ☐ Etičkim kodeksom škole <ul style="list-style-type: none"> ☐ Preporukom Koordinacijskog tima ☐ zakonskim propisima
Psihičko nasilje: Svi oblici prvog, drugog i trećeg nivoa nasilja		
Socijalno nasilje: Svi oblici prvog, drugog i trećeg nivoa nasilja		
Seksualno nasilje: Svi oblici prvog, drugog i trećeg nivoa nasilja		
Nasilje zloupotrebom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: Svi oblici prvog, drugog i trećeg nivoa nasilja		

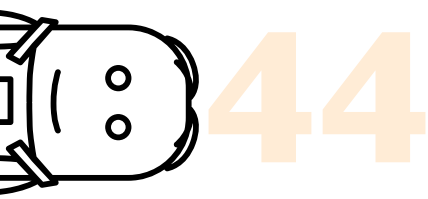
Član 11.

U slučaju da postoji sumnja da je dijete žrtva zlostavljanja ili zanemarivanja od strane odrasle osobe koja nije zaposlena u školi, direktor škole podnosi prijavu nadležnoj instituciji:

- zdravstvenoj ustanovi (ukoliko je djetetu neophodna zdravstvena zaštita)
- Ministarstvu unutrašnjih poslova (ukoliko je djetetu potrebna fizička zaštita ili postoji sumnja da je izvršeno krivično djelo)
- Centru za socijalni rad.

Prijava sadrži podatke o djetetu i razloge upućivanja.

Prije podnošenja prijave potrebno je obavijestiti roditelje, osim ako postoji procjena da će time biti ugrožena bezbjednost djeteta.

Član 12.

Svaki zaposlenik u školi dužan je da direktoru prijavi nasilje od strane zaposlenih u školi prema djetetu.

U slučaju da rukovodstvo škole ima saznanje da je zaposlenik izvršio nasilje ili prijetnju prema učeniku škole, u roku od 48 sati potrebno je uraditi sljedeće:

1. razgovarati sa zaposlenikom u prisustvu članova koordinacionog školskog tima, te ga upozoriti na neprihvatljivost takvog ponašanja
2. voditi službenu zabilješku o razgovoru, koja će se arhivirati u dosije tog zaposlenika
3. pismeno obavijestiti roditelje/staratelje učenika o poduzetim mjerama,
4. na osnovu procjene koordinacionog školskog tima prema zaposleniku poduzeti odgovarajuće disciplinske mjere u skladu s Pravilnikom o disciplinskom postupku
5. uputiti zaposlenika na stručni vanškolski tretman (psiholog, psihijatar i sl.)
6. po potrebi obavijestiti policiju
7. ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili o nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenom bilješkom obavijestiti Ministarstvo obrazovanja.

Ukoliko je zbog slučaja nasilja od strane nastavnika prema djetetu, na osnovu procjene koordinacionog tima škole, pokrenut disciplinski postupak, direktor škole dužan je nastavnika udaljiti sa rada do okončanja disciplinskog postupka.

Ako direktor ne udalji nastavnika, odluku o udaljenju dužan je da donese školski odbor. Direktor škole je odgovoran za poštivanje zakonitosti rada škole i preduzimanje mjera u skladu sa važećim zakonima.

POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU SAZNAJJA ILI SUMNJE O NASILJU U PORODICI

Član 13.

Pedagoško-psihološka služba, u saradnji sa odjeljenskim starješinom ostvaruje uvid u porodične i socijalne prilike učenika. Kada se uoče promjene u ponašanju i učenju učenika i u slučaju konstatacije da ne postoji dovoljna briga i nadzor u porodici, škola je dužna da se obrati Centru za socijalni rad u cilju preduzimanja mjera radi pružanja pomoći učeniku.

Niko od zaposlenih u školi nije ovlašten da sprovodi istragu ili dokazivanje zlostavljanja i zanemarivanja u porodici, jer su to zadaci u nadležnosti drugih ustanova. Zadaci škole u slučaju postojanja sumnje iscrpljuju se podnošenjem prijave. Škola je dužna saradivati s nadležnim centrom za socijalni rad i djelovati usklađeno u cilju dobrobiti učenika.

POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA UČENIKA PREMA ZAPOSLENIKU ŠKOLE

Član 14.

U slučaju da je zaposlenik škole doživio nasilje ili prijetnju nasiljem od učenika škole, zaposlenik o tome treba obavijestiti direktora ili stručne saradnike, koji će:

1. razgovarati s učenikom u prisustvu razrednika i voditi službenu zabilješku o razgovoru
2. odmah obavijestiti roditelje/staratelje učenika, te ih upozoriti na neprihvatljivost takvog ponašanja
3. prema učeniku poduzeti odgovarajuće odgojno-disciplinske mjere koje će donijeti Nastavničko vijeće u skladu sa Pravilnikom o pedagoškim mjerama
4. uključiti učenika u stručni tretman u školi ili u dogovoru sa roditeljima/strateljima u ustanovi izvan škole
5. po potrebi obavijestiti policiju
6. ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili o nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenom bilješkom obavijestiti Ministarstvo obrazovanja.

Član 15.

(Pomoć svjedocima nasilja)

U slučaju da bilo kojem nasilnom sukobu (učenik-učenik, učenik-zaposlenik, zaposlenik-učenik ili zaposlenik-zaposlenik) u prostoru škole svjedoče drugi učenici, a koji odbijaju da svjedoče, zbog straha da će ugroziti vlastitu sigurnost, škola je dužna da obezbijedi anonimnost i zaštitu svjedoka.

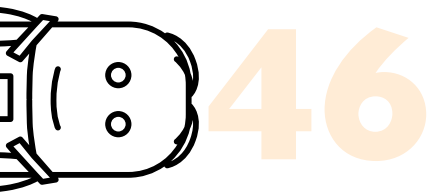
U slučaju da bilo kojem nasilnom sukobu u prostoru škole svjedoče drugi učenici, a nasilno ponašanje je neuobičajeno rijetkog oblika i intenziveta, te može rezultirati traumatiziranjem svjedoka, direktor i/ili stručni saradnik su dužni obezbijediti stručnu pomoć učenicima koji su posmatrali događaje nasilja. Dužni su savjetovati se s nadležnom i stručnom osobom koja ima iskustva u radu s traumatizovanim osobama o potrebi i načinu pružanja stručne pomoći svjedocima nasilja.

POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILNOG PONAŠANJA ODRASLE OSOBE NAD ODRASLOM OSOBOM U ŠKOLI

Član 16.

U slučaju nasilnog ponašanja odrasle osobe (roditelja/staratelja učenika, nepoznate osobe, zaposlenika škole) prema drugoj odrasloj osobi u školi, te u slučaju da postoje informacije da odrasla osoba u prostor škole unosi oružje ili druge predmete koji mogu ugroziti sigurnost osoba i imovine u školi, zaposlenik škole koji ima tu informaciju ili je prisutan mora:

- odmah pokušati prekinuti nasilno ponašanje
- ako odrasla osoba u prostor škole unosi oružje ili druge predmete koji mogu ugroziti sigurnost osoba i imovine, upozoriti je na neprihvatljivost takvog ponašanja i zatražiti od nje da odmah napusti prostor škole
- ako u tome ne uspije, odmah obavijestiti direktora, stručnog saradnika ili drugog zaposlenika škole kako bi oni pokušali prekinuti nasilno ponašanje
- direktor o događaju obavještava policiju

ŠKOLSKI KOORDINACIONI TIM

Član 17.

Radi provođenja postupaka zaštite djece osniva se školski koordinacioni tim. Članove odbora rješenjem imenuje direktor škole iz reda roditelja i zaposlenih koji pokazuju visoku profesionalnost u radu, imaju dobre komunikativne sposobnosti i u svojoj ličnoj i profesionalnoj biografiji nemaju elemenata nasilnog ponašanja. Mandat tima je četiri godine. Stalni članovi tima su: direktor, pedagog i psiholog škole.

Zadaci i plan rada školskog koordinacionog tima sastavni su dio Godišnjeg programa rada škole.

Član 18.

U zavisnosti od složenosti situacije nasilja konsultacije se mogu obaviti i sa službama izvan škole:

- Centrom za socijalni rad
- Zdravstvenom ustanovom
- Ministarstvom unutrašnjih poslova
- Ministarstvom obrazovanja

Prilikom konsultacija sa kolegama obavezno je poštivati princip povjerljivosti kao i princip zaštite najboljeg interesa djeteta.

Član 19.

Nakon obavljanja konsultacija poduzimaju se sljedeće mjere:

- Informisanje roditelja o nasilju ili osobe od povjerenja u slučajevima sumnje na nasilje u porodici
- Dogovor o zaštitnim mjerama prema djetetu
- Organizovanje posebnih programa osnaživanja djece za konstruktivno postupanje u situacijama nasilja
- Poduzimanje zakonskih mjera u skladu sa propisima koji regulišu disciplinsku odgovornost učenika i zaposlenih

MJERE PREVENCIJE

Član 20.

Radi sprečavanja svih vrsta nasilja nad djecom, škola je dužna da primjenjuje mjere čiji su ciljevi:

- Podizanje i njegovanje klime prihvatanja, tolerancije i uvažavanja različitosti;
- Uključivanje svih interesnih grupa (djeca, zaposleni u školi, roditelji, lokalna zajednica) u donošenje i razvijanje programa i plana prevencije;

- Podizanje nivoa svijesti za prepoznavanje nasilja;
- Definisane postupaka za zaštitu od nasilja i reagovanja u situacijama nasilja;
- Informisanje svih interesnih grupa o postupcima zaštite;
- Unapređivanje kompetencija svih interesnih grupa za uočavanje i rješavanje problema nasilja.

Član 21.

Škola je obavezna tokom školske godine putem stručne službe i direktora organizovati radionice za učenike i seminare za roditelje i nastavnike na temu nasilje, postupci kod nasilnog ponašanja i mjere sprječavanja nasilja u školi i izvan škole.

Član 22.

Škola je dužna da svake godine u cilju mjera prevencije izradi školski akcioni plan kao sastavni dio Godišnjeg programa rada škole, a na osnovu analize učestalosti slučajeva nasilja, zastupljenosti različitog oblika nasilja, broja povreda, sigurnosti školskog objekta i dvorišta i slično.

EVIDENCIJA ŠKOLE O SITUACIJAMA NASILJA

Član 23.

Zaposleni u školi (razredni starješina, stručna služba, direktor i školski koordinacioni tim) u obavezi su da vode evidenciju i pišu izvještaje o pojavama nasilja.

U cilju vođenja dokumentacije o pojavama nasilja koriste se tri obrasca:

- Evidentni list o sukobima i nasilju u školi,
- Obrazac za opis događaja i
- Školski izvještaj o nasilju.

Dokumentacija o pojavama nasilja čuva se na sigurnom mjestu u stručnoj službi škole, kako bi se obezbijedila povjerljivost podataka.

Podaci u obrascima i izvještaju moraju biti zaštićeni od zloupotrebe bilo koje vrste.

Evidentni list

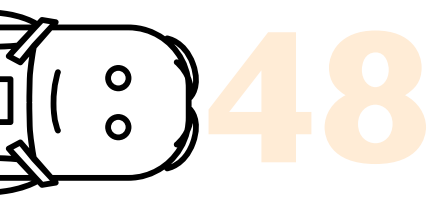
Škola vodi posebni Evidentni list o sukobima i nasilju u školi.

Obrazac popunjava član Nastavničkog vijeća koji je bio prisutan ili obaviješten o nasilju neposredno nakon događaja.

Evidentni list je sastavni dio izvještaja škole o događaju.

Evidentni list o sukobima i nasilju u školi sadrži:

- datum
- učesnike događaja

- mjesto i vrijeme događaja
- preduzete mjere
- ime osobe koja prijavljuje događaj

Obrazac za opis događaja

Svaka osoba (učenik, nastavnik ili drugi zaposlenik škole) koja je učestvovala u činu nasilja popunjava neposredno nakon događaja Obrazac za opis događaja i predaje ga razredniku, direktoru ili stručnom saradniku (u skladu sa nivoom ponašanja). Obrazac je dio izvještaja škole o događaju.

Obrazac za opis događaja sadrži:

- datum
- učesnike događaja
- mjesto i vrijeme događaja
- opis događaja
- šta mislim o uzrocima događaja
- moje mišljenje o poduzetim mjerama
- šta ću poduzeti ili reći nakon događaja
- druga moguća rješenja – moji prijedlozi

Školski izvještaj o nasilju

Školski izvještaj o nasilju je obrazac koji predstavlja zbirni prikaz o broju situacija nasilja, učesnicima, poduzetim pedagoškim mjerama i disciplinskim postupcima u toku školske godine.

Školski izvještaj o nasilju popunjava direktor škole na osnovu Evidentnih listova i Obrazaca o događaju i dostavlja ga Ministarstvu obrazovanja.

ZAVRŠNE ODREDBE

Član 24.

Školski koordinacioni odbor čuva obrasce o učinjenom nasilju ili sumnji da se nasilje dešava. Svaki odjeljski starješina je u obavezi da ima kopiju popunjenih obrazaca a original dostavlja pedagoškoj službi.

Član 25.

Za primjenu ovog Protokola odgovoran je direktor škole.

Obaveza direktora je da najmanje dva puta godišnje podnese izvještaj Nastavničkom vijeću i Školskom odboru o evidentiranim situacijama nasilja u školi, poduzetim mjerama i njihovim efektima.

Član 26.

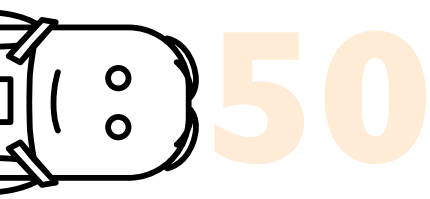
Protokol je sastavni dio Pravila škole.

Član 27.

Protokol stupa na snagu datumom potpisivanja i biće objavljen u Službenim novinama HNK. Škola će objaviti Protokol na oglasnoj tabli škole u roku od osam dana od dana primitka istog.

Broj: 05-02-40-1559/12
Mostar, 08.06.2012. godine

MINISTAR
Zlatko Hadžiomerović

EVIDENCIJA ŠKOLE O SUKOBIMA I NASILJU U ŠKOLI (popunjava osoba koja prijavljuje događaj)

ŠKOLA

.....
.....

DATUM

.....

UČESNICI U DOGAĐAJU

.....
.....
.....

MJESTO, VRIJEME I OPIS DOGAĐAJA

.....
.....
.....
.....

PREDUZETE MJERE

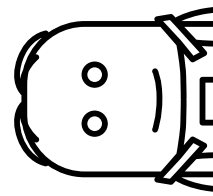
.....
.....
.....
.....
.....

OSOBA KOJA PRIJAVLJUJE DOGAĐAJ

.....
.....

Potpis

.....

OBRAZAC ZA OPIS DOGAĐAJA
(popunjavaju učesnici u događaju)

ŠKOLA

IME I PREZIME UČESNIKA

RAZRED

DATUM

VRIJEME

OPIS DOGAĐAJA

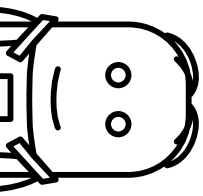
ŠTA MISLIM O UZROCIMA DOGAĐAJA

ŠTA SAM MOGAO/LA UČINITI DRUGAČIJE

ŠTA ĆU URADITI DA POPRAVIM UČINJENO

Potpis učesnika u događaju

Potpis stručne osobe

ŠKOLSKI IZVJEŠTAJ O NASILJU (popunjava direktor škole)

ŠKOLA .....

DATUM .....

IZVJEŠTAJNI PERIOD:

- prvo polugodište
- drugo polugodište

POJAVNI OBLICI NASILJA (BROJ SLUČAJEVA)

- fizičko nasilje .....
- psihičko nasilje .....
- socijalno nasilje .....
- seksualno nasilje .....
- nasilje zloupotrebom informacijskih i komunikacijskih tehnologija .....

UČESNICI

- učenici .....
- zaposlenici škole .....
- odrasle osobe izvan škole .....
- druge osobe .....

OSOBE KOJE SU PRIJAVILE SLUČAJEVE NASILJA

- učenici .....
- zaposlenici .....
- roditelji .....
- druge osobe .....

PREDUZETE MJERE

.....

.....

.....

.....

.....

EFEKTI PREDUZETIH MJERA

.....

.....

.....

.....

.....

PRIJEDLOZI (OBAVEZNO)

.....

.....

.....

.....

.....

Potpis

.....

NEKA OBILJEŽJA SIGURNE I HUMANE ŠKOLE

- Pokazivanje razumijevanja i brige prema učenicima
- Prepoznavanje problema, otvoreno raspravljanje o problemima sigurnosti i donošenje zajedničkih odluka (učitelja i učenika) o njihovom rješavanju
- Omogućavanje učenicima da slobodno i bez straha izraze svoju zabrinutost o vlastitoj sigurnosti ili sigurnosti svojih vršnjaka
- Osiguravanje tjelesne i emocionalne sigurnosti u školi
- Osiguravanje uslova potrebnih za emocionalno dobro osjećanje učenika
- Rješavanje nesporazuma međusobnim razgovorom koristeći uljudne i pristojne riječi
- Poštivanje različitosti
- Ulijevanje osjećaja povjerenja i osjećaja sigurnosti u blizini nastavnika
- Uspostavljanje pozitivne interakcije sa učenicima
- Pokazivanje empatičnosti prema učeniku
- Pružanje učeniku različitih oblika podrške i pomoći
- Razvijanje osjećaja pravde, unapređenje prava učenika i nastavnika
- Razvijanje i unapređenje osjećaja učenikove slobode – mišljenja, stajališta i dr.
- Pomoć učeniku u nenasilnom izražavanju svojih emocija, potreba, problema
- Pokazivanje tolerancije prema učenicima i kolegama
- Podsticanje pozitivne komunikacije
- Razvijanje međusobnog poštovanja i uvažavanja između učenika i učitelja
- Izbjegavanje verbalnih konflikata između nastavnika i učenika, nastavnika i roditelja te nastavnika međusobno
- Izostanak tjelesnih konflikata s učenicima, roditeljima i nastavnicima međusobno
- Uspostavljanje optimalne i pozitivne saradnje s roditeljima
- Razvijanje različitih oblika saradnje s lokalnom zajednicom i na drugim društvenim nivoima (kantona, ministarstva, centara za socijalni rad, savjetovališta i dr.)

TRIKLJUČNE RIJEČI KOJE MOGU DA PROMIJENE ŠKOLSKU SREDINU NABOLJE

- **Pravila.** Roditelji i zaposleni u školi moraju da pokažu da sve drže pod kontrolom i da neće tolerisati da bilo koji učenik povređuje drugog učenika, fizički ili mentalno.
- **Prava.** Svaki učenik ima pravo da ne bude povrijeđen i pravo da uči u bezbjednoj sredini.
- **Odgovornost.** Učitelji i nastavnici moraju biti odgovorni za bolji nadzor i pažljivije nadgledanje. Ako odagnaju strah učenicima, moći će uspješnije da obavljaju svoje poslove. Učenici, takođe, moraju biti odgovorni za poštivanje prava drugih u razredu, kao i za sopstvena prava.

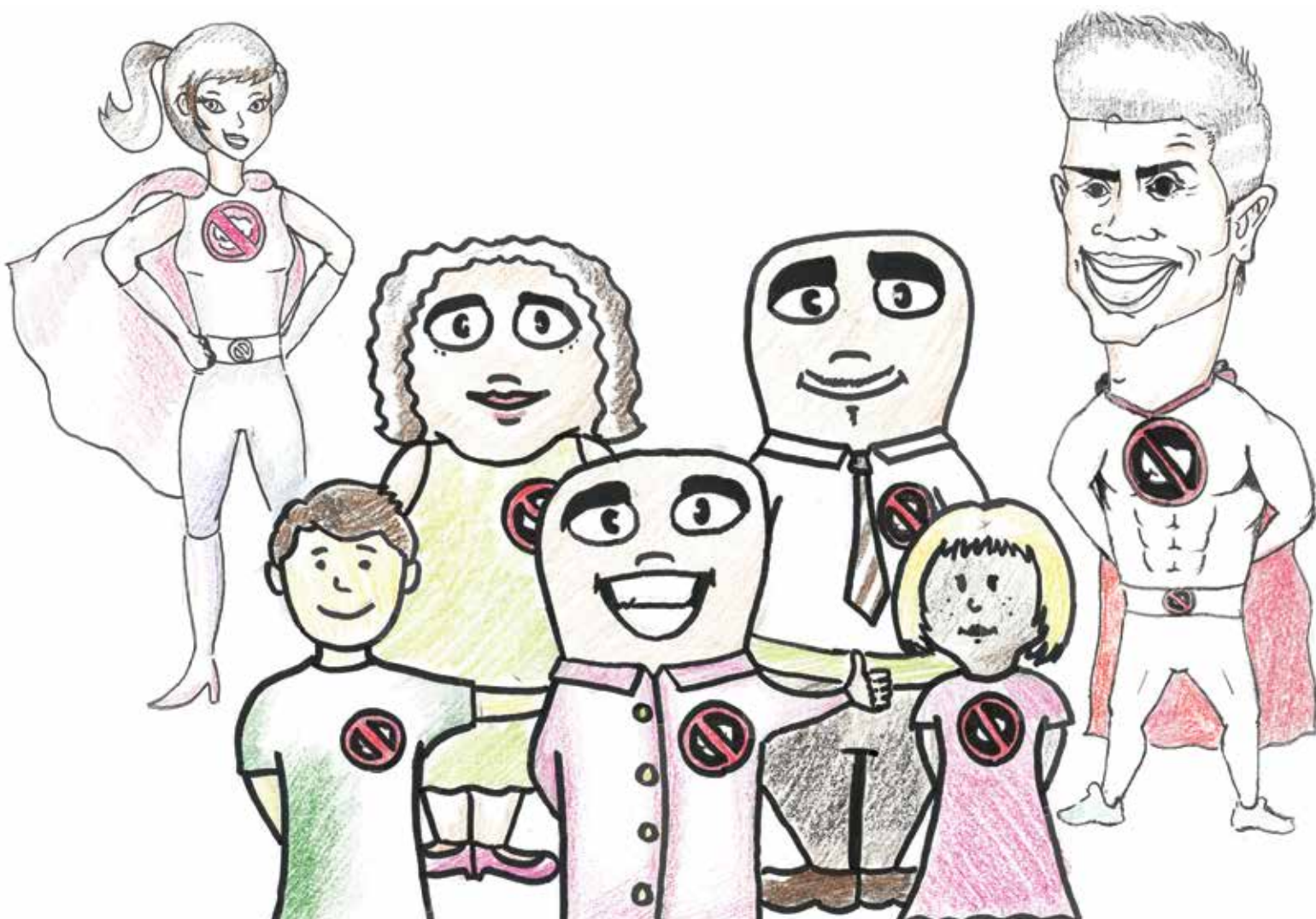
LITERATURA:

1. Konvencija o dječijim pravima
2. Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010. BiH, „Službeni glasnik BiH“, broj 64/07
3. Rezolucija o sprječavanju maloljetničke delinkvencije i postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, Službene novine F BiH broj: 10/08
4. Strategija protiv maloljetničkog prijestupništva u Bosni i Hercegovini, „Službeni glasnik BiH“, broj 14/08
5. Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju, „Službeni glasnik BiH“, 18/2003.
6. Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju HNK, „Službene novine HNK“, broj: 4/04 i 5/04
7. Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju HNK, „Službene novine HNK“, 8/00; 4/04; 5/04 i 8/06
8. Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijsku solidarnost, Zagreb, 2004.
9. Protokol o postupanju u slučajevima međuvršnjačkog nasilja, OŠ Čapljina, 2012.
10. Protokol o postupanju u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, Službeni glasnik Republike Srpske
11. Dr Alan L. Bin, Učionica bez nasilništva, Kreativni centar, Beograd, 2004.
12. Konvencija o cyber kriminalu Vijeća Evrope, Budimpešta, 2001, (BiH potpisnica od 2006)
13. Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja Vijeća Evrope, 2010 (ratifikacija u toku)
14. Akcioni plan za djecu BiH 2010-2014.
15. Vesna Bilić, Jasminka Zloković, Fenomen maltretiranja djece, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004.

0% tolerancije nasilju u školi

Vodič kroz
Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi
za djecu/mlade, roditelje i nastavno osoblje

*0% TOLERANCije NASILJU U ŠKOLI
VODIČ KROZ PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U
ŠKOLI ZA DJECU/MLADE, RODITELJE I NASTAVNO OSOBLJE*

Sarajevo - Mostar, 2016.

*0% TOLERANCIJE NASILJU U ŠKOLI
VODIČ KROZ PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U
ŠKOLI ZA DJECU/MLADE, RODITELJE I NASTAVNO OSOBLJE*

Urednica: Monja Šuta-Hibert

Nakladnici: TPO Fondacija Sarajevo i Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ, Mostar

Lektura i korektura: Anja Maksić

DTP i dizajn: Šejla Dizdarević

Ilustracije: Davor Marić, Nidal Mašić, Adrian Tarčuki, Selma Bečić,
Iva Pavičić, Isak Zahirović i Ajla Mandalović

Tisak: Dobra knjiga, Sarajevo

Naklada: 300

Sarajevo - Mostar, 2016.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

37.06:364.632(036)
316.624:373.3/.5(497.6)(036)

NULA posto tolerancije

0% tolerancije nasilju u školi : vodič kroz protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi za djecu/mlade roditelje i nastavno osoblje / [urednica Monja Šuta-Hibert] ; [ilustracije Davor Marić ...[et al.]. - Sarajevo : TPO Fondacija ; Mostar : Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK = Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ, 2016. - 56, 56 str. : ilustr. ; 30 cm

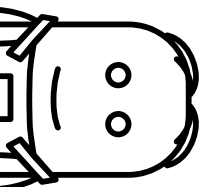
Teks na bos. i hrv. jeziku. - Tekstovi štampani u međusobno obrnutim smjerovima.

ISBN 978-9958-0386-8-6 (TPO fondacija)

I. Gl. stv. nasl.

COBISS.BH-ID 23061254

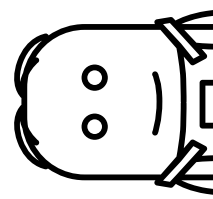

Sadržaj

- 2**   **Uvodna riječ** Monja Šuta-Hibert
- 6**   **0% tolerancije nasilju u školi** - Vodič kroz *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi* za učenike/ce Emina Jusufbegović i drugi
- 14**   **0% tolerancije nasilju u školi** - Vodič kroz *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi* za nastavnike/ce i roditelje Arijana Ćatović
- 30**   Prilog: **Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi u HNŽ**

Uvodna riječ

VRŠNJAČKO NASILJE KAO PROBLEM CJELOKUPNE DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Često ističemo kako imamo dobre propise, ali se oni ne primjenjuju. Da bi se nasilje među djecom smanjilo potrebno je sustavno provoditi odgoj za nenasilno rješavanje sukoba i toleranciju kroz sve razine odgojno-obrazovnog sustava, od vrtića do srednjih škola. Također je važno pravovremeno primijeniti odgovarajuće intervencije s djecom koja počinju pokazivati određene probleme u ponašanju, a to obvezno uključuje i rad s njihovim roditeljima.

Vodič kroz *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi*, odnosno **0% tolerancije nasilju u školi** namijenjen je prije svega djeci i mladima, roditeljima i nastavnom osoblju, a nastao je iz potrebe da se pokušaju podržati već postojeći mehanizmi i zakonske obveze na koje su se škole u HNŽ već obvezale. Cilj je sustavna zaštita djece i mladih koji su izloženi nasilnom ponašanju svojih vršnjaka/inja, ali ujedno i pomoć onoj djeci koja se nasilno ponašaju.

Prepoznavanjem, zaustavljanjem i sprječavanjem nasilja ne samo da pružamo djeci i mladima pomoć da prevladaju posljedice nasilja, već im šaljemo jasnu poruku da nam je njihova dobrobit važna i da želimo da živimo u društvu koje ne tolerira nasilje u bilo kojem obliku. U skladu s tim, TPO Fondacija i Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ odlučili su se iskoristiti već postojeće resurse, mogućnosti, ali zakonske obveze koje su nadležni organi uredno propisali.

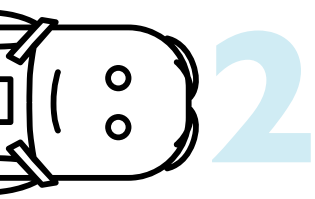
Naime, 8. 6. 2012. stupio je na snagu *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školama u HNŽ* koji svojim propisima i preporukama jasno nalaže da su **SVE ŠKOLE PODJEDNAKO KAO I NJIHOVI/E ZAPOSLENICI/E** dužni realizirati školske planove prevencije u skladu sa smjernicama koje su navedene u Protokolu.

Školski planovi prevencije su **obvezan** sastavni dio Godišnjeg programa rada škole čiji/e zaposlenici/e svake četiri godine biraju članove/ice Školskog koordinacijskog tima koje imenuje ravnatelj/ica škole. Obveze tima su navedene u samom Protokolu, dok je ravnatelj/ica obvezan/a da na sjednici Nastavničkog vijeća upozna SVE zaposlenike/ce s Protokolom i Smjernicama.

Potrebno je također naglasiti da je na svakom prvom roditeljskom sastanku obvezno upoznati roditelje sa Protokolom, kao i same učenike/ce na prvim satima razredništva.

Razrednik/ca je također dužan/na da roditelje i učenike/ce upozna i sa Pravilima o kućnom redu škole, kao i Pravilnikom o ocjenjivanju. Usporedno s tim, Vijeća roditelja i Vijeća učenika/ca imaju obvezu i zadatak osmisлити određene aktivnosti u skladu sa Protokolom i Smjernicama koji moraju biti postavljeni na središnjem ili barem jasno vidljivom mjestu u školi (skraćena verzija Protokola, plakat ili slično) i na školskim web stranicama.

Na koncu, škola, odnosno njeno osoblje dužno je uspostaviti suradnju sa Centrima za socijalni rad, Policijskom upravom, Domovima zdravlja i sličnim ustanovama koje imaju obvezu brinuti se o dobrobiti djece, dok su Ministarstvo, prosvjetni sektor, Prosvjetna inspekcija, Pedagoški zavodi i OSCE zaduženi za aktivno provođenje monitoringa nad realizacijom školskih planova i Protokola. **U odnosu na to SVE ŠKOLE SU PODJEDNAKO** dužne redovito dostavljati izvještaje (navedeno u Protokolu kada i kako, obvezno dva puta godišnje).

Kao što se može vidjeti, prethodno navedeni propisi i preporuke u teorijskom smislu računaju na sinergijski rad i suradnju obrazovnih institucija, učenika/ca, roditelja i drugih vladinih i nevladinih organizacija u čijem su središtu zaštita i osnaživanje djece i mladih. Ipak, svi znamo da praksa otkriva mnoštvo problema i poteškoća koje su, nažalost, često uzrokovane nedostatkom pravih informacija, odnosno nepostojanjem istinske komunikacije i dijaloga između nastavnika/ca, učenika/ca i roditelja. Upravo na tragu ove problematike, TPO Fondacija zajedno sa Ministarstvom prosvjete, znanosti, kulture i športa odlučila je predstaviti Vodič kroz gore navedeni Protokol. Polazeći od ovog temeljnog dokumenta, a u suradnji sa stručnom savjetnicom za srednje škole Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i športa, Eminom Jusufbegović, učenicima/ama nekoliko osnovnih i srednjih škola u HNŽ kao i Arijanom Čatić, diplomiranom psihologinjom, pedagoginjom i psihoterapeutkinjom, nastojali smo sve učenike/ca, nastavnike/ce i roditelje upoznati sa ključnim odrednicama Protokola, najvažnijim definicijama nasilja, kao i smjernicama što i na koji način učiniti u slučaju nasilja u školi. U tom smislu, trudili smo se predstaviti što razumljiviju i jednostavniju verziju tumačenja Protokola i zakonskih normi o nasilju. Treba naglasiti da je ovaj Vodič poziv svim nadležnim institucijama, obrazovnim djelatnicima/ama i roditeljima na više odgovornosti i međusobne suradnje. Također pozivamo djecu i mlade da se aktivno uključe u školske aktivnosti i to ne samo tako što će biti sudionici/e, već ujedno i pokretači/ce određenih aktivnosti u svrhu prevencije nasilja u školama.

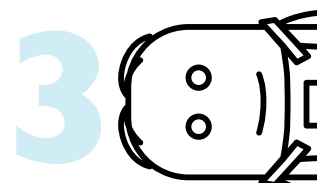

Nadamo se da smo ovim Vodičem doprinijeli shvaćanju, posebno kod djece i mladih, da nasilje nikada i ni za koga nije rješenje - nije dobro za onog/u koji/a je izložen/a nasilju, niti za onoga/u koji/a ga vrši, ali ni za veliki broj onih koji nasilje promatraju sa strane.

Na kraju posebnu zahvalnost dugujemo učenicima/ama Davoru Mariću, Nidalu Mašiću, Adrianu Tarčukiju koji su sudjelovali na radionicama o vršnjačkom nasilju i načinili jedan dio ilustracija, kao i Selmi Bečić, Ivi Pavičić, Isaku Zahiroviću i Ajli Mandalović koji/e su u sklopu međunarodne kampanje "16 dana aktivizma protiv rodno zasnovanog nasilja" oslikali drugi dio ilustracija i time dodatno oživjeli ovaj obrazovni materijal.

*SAMO ZAJEDNIČKIM NAPORIMA I SURADNJOM, NASTAVNICI/E,
UČENICI/E, RODITELJI I CJELOKUPNA ZAJEDNICA MOGU RJEŠAVATI
PROBLEME VRŠNJAČKOG NASILJA!*

Monja Šuta-Hibert

NEKA OBILJEŽJA SIGURNE I HUMANE ŠKOLE¹

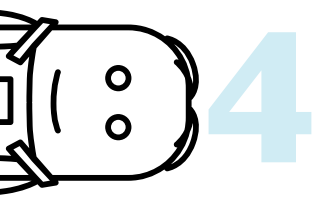
- Pokazivanje razumijevanja i brige prema učenicima
- Prepoznavanje problema, otvoreno raspravljanje o problemima sigurnosti i donošenje zajedničkih odluka (učitelja i učenika) o njihovom rješavanju
- Omogućavanje učenicima da slobodno i bez straha izraze svoju zabrinutost o vlastitoj sigurnosti ili sigurnosti svojih vršnjaka
- Osiguravanje tjelesne i emocionalne sigurnosti u školi
- Osiguravanje uvjeta potrebnih za emocionalno dobro osjećanje učenika
- Rješavanje nesporazuma međusobnim razgovorom koristeći uljudne i pristojne riječi
- Poštivanje različitosti
- Ulijevanje osjećaja povjerenja i osjećaja sigurnosti u blizini nastavnika
- Uspostavljanje pozitivne interakcije sa učenicima
- Pokazivanje empatičnosti prema učeniku
- Pružanje učeniku različitih oblika potpore i pomoći
- Razvijanje osjećaja pravde, unaprjeđenje prava učenika i nastavnika
- Razvijanje i unaprjeđenje osjećaja učenikove slobode – mišljenja, stajališta i dr.
- Pomoć učeniku u nenasilnom izražavanju svojih emocija, potreba, problema
- Pokazivanje tolerancije prema učenicima i kolegama
- Poticanje pozitivne komunikacije
- Razvijanje međusobnog poštovanja i uvažavanja između učenika i učitelja
- Izbjegavanje verbalnih konflikata između nastavnika i učenika, nastavnika i roditelja, te nastavnika međusobno
- Izostanak tjelesnih konflikata s učenicima, roditeljima i nastavnicima međusobno
- Uspostavljanje optimalne i pozitivne suradnje s roditeljima
- Razvijanje različitih oblika suradnje s lokalnom zajednicom i na drugim društvenim razinama (kantona, ministarstva, centara za socijalni rad, savjetovališta i dr.)

TRI KLJUČNE RIJEČI KOJE MOGU PROMIJENITI ŠKOLSKU SREDINU NABOLJE²

- **Pravila.** Roditelji i zaposleni u školi moraju pokazati da sve drže pod kontrolom i da neće tolerirati da bilo koji učenik povrijeđuje drugog učenika, fizički ili mentalno.
- **Prava.** Svaki učenik ima pravo da ne bude povrijeđen i pravo da uči u sigurnoj sredini.
- **Odgovornost.** Učitelji i nastavnici moraju biti odgovorni za bolji nadzor i pažljivije nadgledanje. Ako odagnaju strah učenicima, moći će uspješnije obavljati svoje poslove. Učenici, takođe, moraju biti odgovorni za poštivanje prava drugih u razredu, kao i za vlastita prava.

¹ Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa u HNŽ, *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi u HNŽ*, Mostar, str. 25.

² Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa u HNŽ, *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi u HNŽ*, Mostar, str. 25.

0% tolerancije nasilju u školi

Vodič kroz *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi* za učenike/ce

Autori/ce:

Nina Haračić, III razred, Srednja škola Stolac

Dino Hasić, III razred, Srednja medicinska škola Mostar

Marija Vučić, IV razred, Srednja turističko-ugostiteljska škola Mostar

Davor Marić, VII razred, Osnovna škola Ilije Jakovljevića Mostar

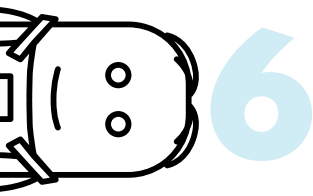
Nidal Mašić, IX razred, IV Osnovna škola Mostar

Adrian Tarčuki, IX razred, IV Osnovna škola Mostar

Sunčica Rezić, VIII razred, Osnovna škola Ilići

Natalija Panić, VIII razred, III Osnovna škola Mostar

Emina Jusufbegović, stručna savjetnica, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Hercegovačko-neretvanske županije

0% TOLERANCIJE NASILJU U ŠKOLI JE NEŠTO ČEMU SVI/E TEŽIMO, ZAR NE?

Ako se u tome slažemo, onda ne zaboravimo da:

„Po Konvenciji o pravima djeteta svako dijete ima pravo na obrazovanje, a svrha obrazovanja je da dijete razvije svoju ličnost, talente, mentalne i fizičke sposobnosti u najvećoj mogućoj mjeri. Škola treba da omogući svakom djetetu pripremu za vođenje odgovornog i mirnog života, u slobodnom društvu. Pored ovoga, u Konvenciji se navodi da niko, ni na koji način, ne smije da povrijedi dijete, a da odrasli treba da stvore uslove da djeca budu zaštićena od svih oblika zlostavljanja i zanemarivanja. Svi oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotreba i zanemarivanja djece kojima se ugrožava ili narušava fizički, psihički i moralni integritet ličnosti djeteta predstavljaju povredu jednog od osnovnih prava djeteta navedenih u Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima deteta, a to je pravo na život, opstanak i razvoj.“³

VAŽNO JE ZNATI DA:

- “Svako dete ima pravo da raste bez bilo kakvog oblika nasilja!
- Ovo pravo dete stiče rođenjem i garantuje ga Konvencija o pravima deteta.
- Učenik ima odgovornost, mora paziti da nekoga ne povredi (drugove, nastavnike, roditelje i dr.) i tako ugrozi njihova prava.
- Niko, ni dete ni odrasla osoba, ne sme se nasilno ponašati u školi.
- Za nasilno ponašanje Zakonom su propisane kazne.
- Škola mora biti mesto gde se svi, i učenici i nastavnici, osećaju sigurno i zaštićeno!“⁴

Možda imaš dojam da ove definicije nemaju svoje uporište u školskoj svakodnevnicu? Ili ti djeluju previše komplicirano?

Kako bismo što učinkovitije ostvarili naš cilj postizanja 0% tolerancije nasilju u školi, važno je da znaš da je i tvoja škola usvojila Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi.

BUDI AKTIVAN/NA I NE PROPUSTI:

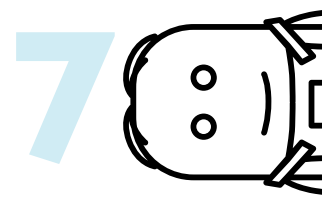
- UPOZNATI SE S PROTOKOLOM, SVOJIM PRAVIMA I OBVEZAMA, JER SAMO TAKO MOŽEŠ POMOĆI I SEBI I DRUGIMA!
- REAGIRATI NA NASILJE, NE BUDI NIJEMI/A SVJEDOK/INJA!
- SUPROTSTAVITI SE NASILJU TAKO ŠTO ĆEŠ GA PRIJAVITI I JASNO REĆI NE!
- SLOBODNO, JAVNO I U KRUGU SVOJIH PRIJATELJA/ICA I OBITELJI GOVORITI O POSLJEDICAMA NASILJA! TO JE TAKOĐER VID PREVENCIJE!
- BITI HRABAR/RA I SVOJIM PRIMJEROM DJELOVANJA SPRJEČAVATI STVARANJE NOVIH KRUGOVA NASILJA!

³ Ne budimo nijemi: Građani Tuzle se sjećaju Mahira i drugih žrtava vršnjačkog nasilja

<http://tuzlainfo.ba/novosti/item/5499-ne-budimo-nijemi-gradani-tuzle-se-sjecaju-mahira-i-drugih-zrtava-vrsnjackog-nasilja>

⁴ Užički centar za prava djeteta, *Nasilje u školi*, Užice, str. 20.

http://www.uecpd.org/uploads/files/Nasilje_u_skoli.pdf

Što je *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi*?

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi je dokument koji je objavilo Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Hercegovačko-neretvanske županije sa ciljem da se reguliraju prava, obveze i odgovornosti, kao i načini postupanja ravnatelja/ica škola, stručnih savjetnika/ica, učitelja/ica, nastavnika/ca, profesora/ica, razrednika/ica, roditelja i zaposlenika/ica škola u situacijama povećanog rizika i nasilja u školi, sa ciljem zaštite učenika/ica i svih zaposlenika/ica.

VAŽNO JE DA PRAVILNO RAZUMIJEMO SLJEDEĆE:

Uloga škole u prevenciji nasilja

Škola, kao mjesto gdje djeca organizirano provode najviše vremena tijekom dana, treba preuzeti primarnu ulogu u prevenciji i zaštiti djece od nasilja. Najbolji rezultati se mogu postići ako se u školi njeguje atmosfera uvažavanja, razumijevanja i tolerancije. Samo se u školi u kojoj vlada pozitivna atmosfera, u kojoj su svi sudionici/ce zaštićeni/e, u kojoj se problemi rješavaju nenasilnim metodama, može učiti o nenasilju.

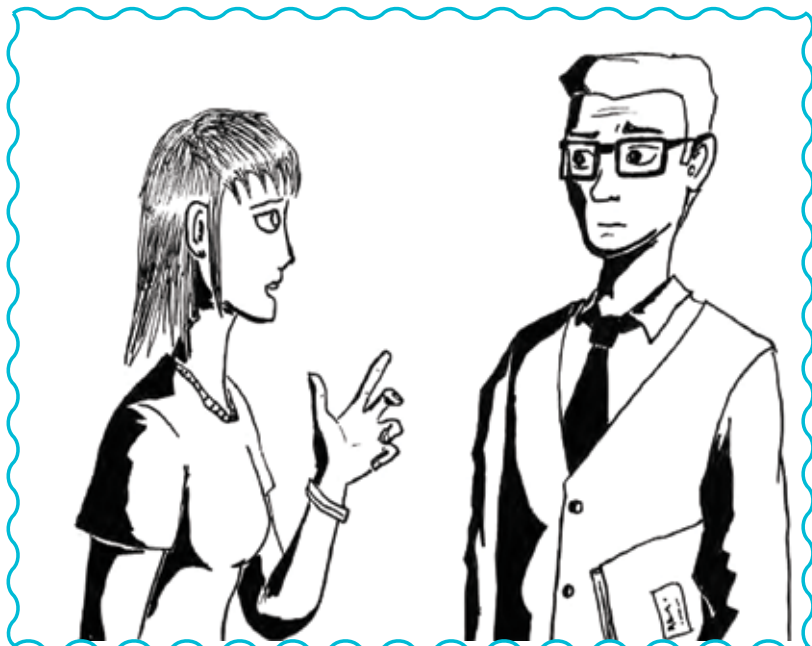
Kroz svoju teoriju i praksu, škole bi trebale poticati na:

- učenje, razvijanje i njegovanje kulture ponašanja i tolerancije;
- 0% tolerancije nasilju u školi;
- građansku hrabrost i odgovornost.

Uloga nastavnika/ce

Uz pružanje različitih znanja učenicima/ama, škola ima zadatak socijalizacije učenika/ca, odnosno pravilno posredovanje normi i etičkih vrijednosti koje su značajne za društvenu zajednicu. Jednostavno rečeno, to znači da svaki vaš nastavnik/ca ima obvezu pružiti vam pomoć u bilo kojem trenutku kada vi to zatražite.

Vršnjačko nasilje nije i ne smije biti isključivo vaš problem. Naprotiv, to je problem čitavog društva i ukoliko upoznate vašeg/u nastavnika/cu sa nasiljem čija ste žrtva ili svjedok/inja, to automatski obvezuje vašeg/u nastavnika/cu na postupanje u skladu sa situacijom i Protokolom.

POJASNIMO JEDNOSTAVNIM RIJEČIMA...

ŠTO JE NASILJE?

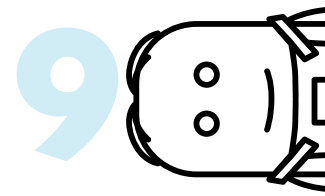
„Nasiljem među djecom i mladima smatra se svako namjerno fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od strane njihovih vršnjaka. Vršnjačko nasilje često uključuje ponavljanje istog obrasca i odražava neravnotežan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinaca). Posljedice takvog ponašanja su ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva ličnosti žrtve.“⁵

KOJE VRSTE NASILJA NAJČEŠĆE POZNAJEMO?

„Namjerno prouzročeni fizički napad u bilo kojem obliku, primjerice udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično bez obzira da li je kod napadnutog djeteta nastupila tjelesna povreda;

⁵ Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa u HNŽ, *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi u HNŽ*, Mostar, str. 4.

Psihičko i emocionalno nasilje uzrokovano ponavljanim ili trajnim negativnim postupcima od strane jednog djeteta ili više djece. Negativni postupci su: ogovaranje, nazivanje pogrdnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz grupe kojoj pripada ili isključivanje i zabranjivanje sudjelovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta od ostalih učenika, oduzimanje stvari ili novca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od strane djeteta ili mlade osobe kojima se drugom djetetu namjerno nanosi fizička i duševna bol ili sramota;

Seksualno nasilje podrazumijeva svaki vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, s ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli i sramote djetetu ili mladima. Ono predstavlja najgoru vrstu demonstracije moći;

Nasilje putem zloupotrebe informacijskih tehnologija se odnosi na vrijeđanje, uznemiravanje, slanje prijetećih i uvredljivih poruka, lažno predstavljanje, poticanje na mržnju i nasilje, navođenje žrtve da iznosi osobne podatke, otkrivanje obiteljskih prilika, snimanje i nedozvoljeno objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama.“⁶

KAKO PREPOZNATI ŽRTVE NASILJA MEĐU NAMA?

Sigurno vam je poznato da se nasilje u školi obično događa u školskom dvorištu, izvan škole, u wc-u i nekim drugim manje vidljivim okruženjima. U skladu s tim, djeca koja su žrtve nasilja često nikome ne govore o „svom problemu“ jer se srame vlastite slabosti i nemogućnosti da se obrane ili se boje prijetećih nasilnika. Upravo zbog toga, teško je „na prvi pogled“ uočiti žrtvu nasilja među nama.

Neka od mogućih obilježja žrtve nasilja u školi su djeca i mladi koji su: nesigurni, oprezni, mirni, povučeni, niskog samopoštovanja, usamljeni, plačljivi, sa malo ili nimalo prijatelja itd. Ukoliko uočiš da se netko od tvojih vršnjaka/inja upravo ovako ponaša, pokušaj pokrenuti razgovor, pružiti ruku prijateljstva i solidarnosti. Obavijesti nekog starijeg. Imaj na umu da djeca i mladi sa ovim karakteristikama u budućnosti vrlo lako mogu postati nesretne odrasle osobe ili čak i sami/e postati nasilnici/e.

POSLJEDICE NASILJA NA:

Žrtvu

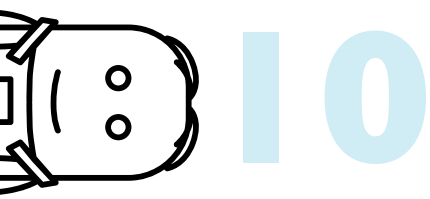
Djeca izložena vršnjačkom zlostavljanju pate od osjećaja straha, tjeskobe i frustracije koje često prate ljutnja i osjećaj bespomoćnosti i odbačenosti. Posljedice mogu biti problemi u učenju, bolesti fizičke prirode, tjeskoba i kronični stres, pretjerana osjetljivost zbog koje se javlja bijes i nasilno reagiranje, pa tako i sama žrtva postaje nasilna prema sebi ili prema drugima, slabijima od sebe.

U najgorim slučajevima, osjećaj očajanja i depresivnosti, osjećaj beznađa i bespomoćnosti može dovesti i do samoubojstva.

Nasilnike/ce

Djeca nasilnici imaju potpuno pogrešno shvaćanje o tome kako i na koji način nasilje djeluje destruktivno u svim sferama našeg života. Nažalost, takva djeca su često i sama bila izložena nasilju,

⁶ Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa u HNŽ, *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi u HNŽ*, Mostar, str. 4.

bilo u školi, obitelji ili negdje drugdje. Ako znaš nekoga u svom okruženju tko sustavno i uvijek iznova vrši nasilje nad drugom djecom, najbolje ćeš mu pomoći tako što ćeš ga prijaviti odgovornom školskom osoblju. Tvoj pedagog/inja će učiniti sve što je potrebno da pomogne ne samo žrtvi nasilja, već i onome tko ga čini.

NE ZABORAVI!

I djeca žrtve i djeca nasilnici odraz su okruženja (obiteljskog, školskog, šire zajednice i sl.) u kojemu su odrastali, te je zapravo i jednima i drugima potrebna pomoć.

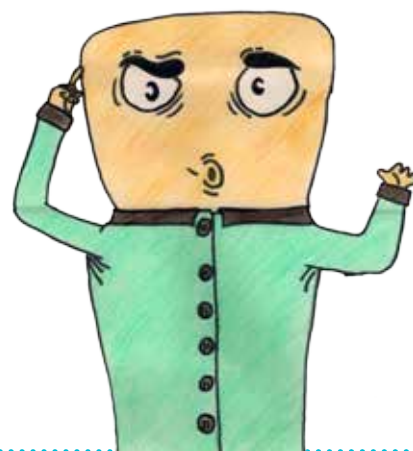
ŠTO PODUZETI U SLUČAJU NASILJA?

Bez obzira da li smo u ulozi žrtve ili promatrača/ice, prvi i osnovni korak u slučaju nasilja jeste da nasilje ne smije ostati skriveno!

Ukoliko čuješ da je neko dijete u nevolji, potraži pomoć. Ako si izložen/a nasilju, nemoj to čuvati kao tajnu, čak i ako te je netko natjerao da obećaš da nećeš nikome reći što ti se događa. Ove tajne se ne smiju čuvati. Sigurno imaš barem jednu osobu u koju imaš povjerenja, npr. roditelje, skrbnike, prijatelja/icu, nastavnika/cu, školskog/u pedagoga/inju ili psihologa/inju. **Obrati im se!**

Nikada nemoj pomisliti da si ti kriv/a za nasilje koje ti se događa, da si ga nekako „zaslužio/la“ i da će netko misliti ružno o tebi ako se sazna što ti se dogodilo ili se još uvijek događa. Ako o tome progovoriš, time ćeš pokazati svoju snagu.

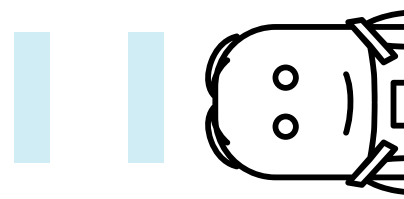
Ukoliko znaš da je netko od tvojih vršnjaka/inja izložen/a nasilju, razgovaraj s njim/om, pokušaj da ga/je uvjeriš da potraži pomoć i pomoz mu/joj u tome.

TAKOĐER JE POZNATO DA...

Većina učenika/ca u razredu ili školi nisu stalni počinitelji/ce nasilja niti su stalno žrtve nasilja. Ipak, mnogi od vas su nerijetko u situacijama da promatraju ostale učenike/ce kako se tuku, svađaju ili vrijeđaju, zar ne? Upravo zbog toga važno je da znaš da:

- Jedna od najčešćih zabluda o učenicima/ama “promatračima/cama” jeste da su neutralni/e ili da pokušavaju podržati žrtvu kada svjedoče nasilju. Istina je zapravo da su učenici/e koji/e promatraju nasilje skloniji stati na stranu nasilnika/ce, nego da stanu na stranu žrtve. Jedan od razloga za ovo ponašanje je dobro poznata činjenica da nasilnici/e uživaju određeni ugled među vama, oni su te tzv. “cool face”.

- Ponekad među vama ima onih koji strahuju da će ih vršnjaci/kinje izbaciti iz društva ako se ne ponašaju na sličan način kao i oni. Možda se bojite, ako biste pokušali spriječiti nasilje, da će vam se nasilnici/e osvetiti ili da ćete nekog/u od vaših prijatelja/ica dovesti u nevolju. Ne odustajte! Strah potiče stvaranje novih krugova nasilja!
- Mnogi žrtvu smatraju odgovornom za nasilje jer je izazivala, manje im je simpatična, vide je u negativnom svjetlu, te joj zato teže priskaču u pomoć. Ne posustajte pod pritiskom ovih predrasuda. Nekada je dovoljna lijepa riječ i malo dobre volje za sklapanje doživotnih prijateljstava sa osobama koje su nam se na prvi pogled činile drugačijima od nas!

REAGIRAJ NA NASILJE!

Možda nisi trpio/trpjela nasilje, ali si u prilici da često gledaš svoje vršnjake/inje koji/e su izloženi/e nasilju. Do sada nisi reagirao/la jer nisi znao/la što da učiniš da nasilje spriječiš. Upravo nereagiranje i skrivanje stvara novo nasilje. Zato ukoliko primijetiš bilo koji oblik nasilja, reagiraj – prijavi razredniku/ci, pedagogu/inji, psihologu/inji škole!

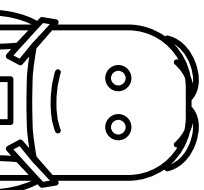
I ti se možeš uključiti u vršnjačku potporu jer:

- vršnjaci/kinje otkrivaju nasilje mnogo ranije nego što to odrasli čine;
- mladi se lakše povjeravaju jedni drugima;
- vršnjaci/kinje mnogo bolje razumiju jezik koji koriste djeca koja nisu naučila govoriti o svojim osjećajima;
- žrtva nasilja može imati blisku osobu od povjerenja, a samim tim se može uvjeriti da će i školsko osoblje poduzeti nešto više po pitanju nasilja;
- školsko osoblje ponekad nema dovoljno vremena i mogućnosti baviti se različitim interpersonalnim problemima među učenicima/ama;
- tako vršnjaci/kinje stiču komunikacijske i vještine posredovanja koje će im u kasnijim životnim fazama biti jako korisne;
- vršnjačka podrška često može biti dobar uvod i iskustvo za sudjelovanje u nekim drugim sustavima potpore.

VOLONTIRAJ I PODRŽI:

www.novageneracija.org
www.nasadjeca.ba
www.sunce-mostar.com.ba
www.buducnost-md.com
www.zdravodaste.org
www.zastitimodjecuodnasilja.org
www.fld.ba
www.nvo-svjetonik.org

www.activezenica.com
www.coi-stepbystep.ba
www.djetinjstvo.ba
www.lba-bosnia.org.ba
www.urdop.org
www.vesta.ba
www.civilnidijalog.ba
www.tpo.ba

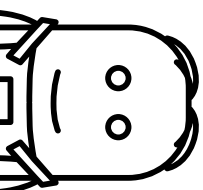

0% tolerancije nasilju u školi

Vodič kroz *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi* za nastavnike/ce i roditelje

Autorica:

Arijana Čatović, diplomirana psihologinja, pedagoginja i psihoterapeutkinja.

VRŠNJAČKO NASILJE KROZ PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

Da bi se odgajale nenasilne generacije potrebno je u odgoj uključiti sve segmente društva. Pored obitelji kao jezgre društva, institucija od koje se najviše očekuje doprinos u odgoju je škola, a od nastavnika/ca, koji po prirodi svog posla najviše vremena provode sa učenicima/ama, očekuje se da u tom procesu daju najveći doprinos.

Ovaj dio Vodiča je namijenjen nastavnicima/ama kako bi im pomogao u primjeni Međuinstitucionalnog protokola o postupanju u slučajevima nasilja u prosvjetnim ustanovama Hercegovačko-neretvanske županije.

Protokol sadrži:

- „Definiciju nasilja
- Obaveze nadležnih institucija
- Oblike, način i sadržaj saradnje između nadležnih institucija
- Evidenciju nasilja
- Koordinacijsko tijelo;
- Ostale aktivnosti i obaveze.“⁷

Naglasak u Vodiču je stavljen na definiciju nasilja i obveze nadležnih institucija kao prva dva dijela Protokola. Kroz ove dijelove objašnjeni su osnovni pojmovi vršnjačkog nasilja i pobrojane su obveze nastavnika/ca u slučajevima vršnjačkog nasilja.

DEFINICIJA NASILJA

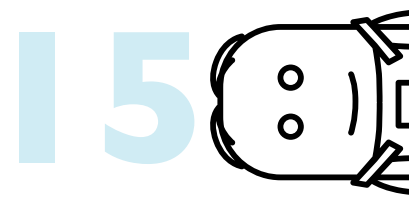
Postoji više definicija nasilja, ali ono što bi moglo biti zajedničko za sve njih jeste da je nasilje, najjednostavnije rečeno, zlouporaba moći. U svakom odnosu se nalaze najmanje dvije osobe i uvijek jedna osoba ima veću moć u odnosu na drugu. Ta moć može biti fizička, intelektualna, materijalna i sl. Osoba koja ima veću moć može je zlorabiti i nanijeti štetu drugoj osobi, ali isto tako može da tom moći postupa etično i da je ne iskoristi na štetu druge osobe.

Pojam vršnjačko nasilje ili nasilje koje se događa među školskom djecom obuhvaća agresivno ponašanje ili zlouporabu moći kojom jedno ili više djece namjerno želi fizički povrijediti ili na drugi način ugroziti drugo dijete čineći to kontinuirano. Manifestira se putem različitih prijetnji, neprihvatanja, zadirivanja, uništavanja osobnih stvari, tjelesnih ozljeda i sl.

Nasilna ponašanja se po obliku svrstavaju u sljedeće kategorije:

- **fizičko nasilje** u koje spadaju svi oblici namjernog fizičkog nasrtaja na drugo dijete (npr. udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično) bez obzira da li je kod napadnutog djeteta nastupila tjelesna ozljeda;

⁷ Emina Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK*, Mostar, str. 3.

- **emocionalno/psihičko nasilje** u koje se ubraja zanemarivanje i tzv. socijalno nasilje. Primjeri ovakve vrste nasilja su: ogovaranje, nazivanje pogrdnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno isključivanje iz grupe i zabrana sudjelovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje ružnih glasina, oduzimanje stvari ili novca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od strane djeteta ili mlađe osobe kojima se drugom djetetu namjerno nanosi duševna bol ili sramota;

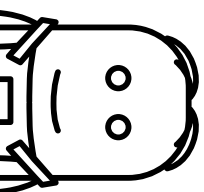

- **seksualno nasilje** je jedan od najtežih oblika nasilja. Ova vrsta nasilja prouzrokuje najveće psihološke posljedice. Seksualno nasilje podrazumijeva svaki vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, s ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli djetetu;
- **nasilje putem zlouporabe informacijskih tehnologija.** Tehnološkim razvojem i masovnim korištenjem internetskih društvenih mreža nasilnici su dobili još jedan instrument pomoću kojeg mogu provoditi nasilje. U ovu vrstu nasilja spada: vrijeđanje, uznemiravanje, slanje prijetećih i uvredljivih poruka, lažno predstavljanje, poticanje na mržnju i nasilje, navođenje djeteta da iznosi osobne podatke, otkrivanje obiteljskih prilika, snimanje i nedopušteno objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama i sl.

Djeca koja su najčešće žrtve nasilja su uglavnom fizički slabija, plašljivija, imaju manje samopouzdanja, povučena su i nisu popularna među vršnjacima, te su nesamostalna. Zbog ljubomore svojih vršnjaka žrtvama nasilja često postaju djeca koja su izuzetno nadarena i uspješna.

Djeca postaju nasilna iz više razloga:

- Jedan od najčešćih razloga je učenje po modelu. Djeca se ugledaju i oponašaju osobe iz svog okruženja (roditelje, stariju braću i sestre ili osobe kojima se dive i smatraju ih uspješnim). Odrastanjem djeca dolaze u kontakt sa sve širim krugom potencijalnih nasilnih modela, a to

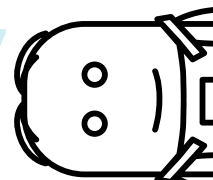

moгу biti osobe iz obrazovnih ustanova, športskih i vjerskih organizacija, osobe iz crne kronike, kriminalnog miljea, ali i javnog života, estrade, instant zvijezde reality programa gdje se nasilje čak i potiče. Ovome naročito doprinosi ili izostanak reakcije javnosti ili najčešće iskrivljeni stavovi u reakcijama javnosti na nasilna ponašanja i neprimjeren odgovor društva, a naročito pravosuđa na situacije nasilja.

- Neka djeca ne znaju za bolji način komunikacije jer roditelji, npr. iz vlastite povrijeđenosti i nezadovoljstva situacijom u kojoj žive, prenose djeci poruku da je „svijet okrutan“ i kod njih potiču nasilničko ponašanje, često kao jedini način opstanka u svijetu. Odgojno poticanje nasilnog ponašanja je mnogo češće kod dječaka nego djevojčica, što se uklapa u tradicionalno propisanu ulogu dječaka kao ratobornih, koji „ne daju na sebe“, pa čak i „opasnih tipova“, dok se osjećajnost i suosjećajnost, pa čak i pristojnost u ponašanju kod njih već odgojem „gasi“ ismijavanjem i različitim pogrđnim nadimcima, koji se pripisuju takvim dječacima. Tradicionalno propisane rodne uloge ne uključuju ohrabrivanje nasilja kod djevojčica u tolikoj mjeri, mada statistike o vršnjačkom nasilju pokazuju da suvremeno izjednačavanje spolova dovodi i do sve većeg broja djevojčica u ulozi nasilnica.
- Nerijetko djeca postaju nasilna prema svojim vršnjacima kada prolaze kroz teške trenutke i probleme u vlastitoj obitelji i kada u svojoj borbi sa problemima ostaju neprimijećeni ili neodgovarajuće podržani od strane odraslih iz svoje okoline. Ako je u odgoju ohrabrivana agresivnost, a gušena i gašena tuga, zabranjivan i ismijavan strah, ove emocije potaknute problemima kroz koje dijete prolazi izrazit će se kroz ljutnju i agresiju prema objektima i osobama nad kojima se ima veća moć.
- Dinamika pretvaranja žrtve u nasilnika se događa kada dijete koje jest ili je bilo žrtva roditelja, nastavnika, odraslih osoba iz okruženja, vršnjaka i sl., pa svoju povrijeđenost ispoljava kad se nađe u „prilici“, tj. u poziciji moći u odnosu na neko drugo dijete.

Posljedice doživljavanja vršnjačkog nasilja su višestruke i ne odnose se samo na djecu koja su žrtve nasilja, već i na nasilnike. Djeca koja su promatrači vršnjačkog nasilja također mogu imati posljedice. Dijete koje promatra nasilje nad drugim djetetom može doživjeti tzv. sekundarnu traumatizaciju. Može se poistovjetiti sa žrtvom nasilja i doživjeti isti intenzitet straha kao i dijete koje doživljava nasilje razvijajući iste simptome.

Da bi se vršnjačko nasilje primjerenom i dugoročno riješilo, potrebno je osmisliti program prevencije i intervencije u slučajevima nasilnog ponašanja koji će se dosljedno primjenjivati i važiti za sve bez iznimke. Dosljednom primjenom usvojenog programa šalje se poruka da je nasilje neprihvatljivo i da se neće tolerirati ni najmanji oblici nasilja. Svi zaposleni u školi, posebno nastavnici/ce i učitelji/ce moraju biti svjesni/e da toleriranje manjih oblika nasilja znači omogućavanje i poticanje nasilnog ponašanja kod djece.

Nedosljedna primjena dogovorenih pravila i toleriranje nasilnih ispada „fine“ djece šalje poruku da škola tolerira nasilje.

Sva nasilna ponašanja treba prikladno sankcionirati, a učenike/ce educirati i kod njih poticati nenasilne modele ponašanja, odnosno učiti ih da etično postupaju kad imaju moć u odnosu na drugu djecu.

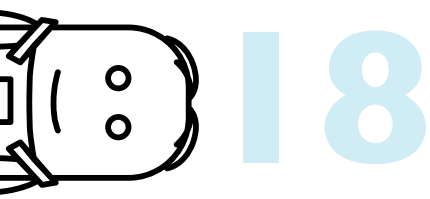
S obzirom da je, kako je navedeno u dijelu o razlozima nasilnog ponašanja, nasilje i prenosivo i zarazno jer djeca usvajaju nasilni model, jako je važno uključiti svu inovativnost i dobru volju za smišljanjem načina kako nenasilni model ponašanja učiniti privlačnim i poželjnim među djecom. Jedan od načina je da nastavnici/ce, kao odrasle osobe koje djeci predstavljaju modele i autoritete, usvoje nenasilni model ponašanja ne zlorabeći moć koju imaju u odnosu na djecu. Drugi način je da nagrađuju nenasilno ponašanje kod djece. Dakle, pokušati trajno mijenjati aktualne obrasce ponašanja kojima djeca i mladi stiču afirmaciju i „ugled“ u svojim vršnjačkim grupama.

Pored navedenog, u primjeni mjera za suzbijanje nasilja važno je izbjeći sve oblike kažnjavanja nasilne djece koji bi im nanosili sramotu, poniženje, obilježavanje i izoliranje. Važno je i prema toj djeci pokazati razumijevanje, povjerenje, spremnost da im stojimo na raspolaganju u dogovaranju onoga što bi im moglo pomoći da sljedeći put postupe drugačije, pružiti im priliku za nov početak i potporu u tome. Ako se nasilna djeca kaznom ponize pred drugom djecom i ne da im se prilika da se uklope i „povrate svoju čast“, onda je to slučaj kada se na nasilje odgovorilo nasiljem, a to nije nenasilni obrazac ponašanja.

Treba razlikovati nasilje koje se događa namjerno i smišljeno od nasilja koje je proizašlo iz običnog sukoba vršnjaka. Prilikom običnog sukoba vršnjaka, djeca koja su u sukobu ne postupaju jedno prema drugom s namjerom ozljeđivanja ili nanošenja štete. U ovom sukobu nema velike razlike u moći među djecom i ne nastupaju teže fizičke ili emotivne posljedice. U razgovoru sukobljena djeca mogu navesti razloge zašto su u sukobu i ispričati se jedni drugima ili prihvatiti rješenje u kojem nema pobjednika i poraženog. Poslije razgovora mogu okončati sukob i vratiti se uobičajenim aktivnostima. Kod ovakvih primjera ključno je razgovarati sa sukobljenim stranama i po potrebi jednako sankcionirati obje strane.

Rad sa djecom je samo jedan dio rada na suzbijanju vršnjačkog nasilja, drugi dio je mijenjanje stavova, uvjerenja i ponašanja odraslih prema nasilju. Nerijetko zaposlenici/ce u obrazovnim ustanovama imaju pogrešne stavove i smatraju da su nasilnici loša djeca s kojima ne vrijedi raditi i često se od njih može čuti izjava: „To dijete odrasta u nesređenoj obitelji i zato se tako ponaša, njemu/njoj ne vrijedi pomagati.“

Reakcija nastavnika/ce kao odrasle, autoritativne osobe ima dugoročne posljedice na učeničku percepciju nasilja i škole. Izražavanje zabrinutosti nastavnika/ce zbog nasilnog ponašanja učenika/ce i posljedice koje takvo ponašanje može imati za njega/nju, kao i za druge učenike/ce je jedna od najboljih reakcija u takvoj situaciji. Na primjer, nastavnik/ca može reći: „Tvoje grubo ponašanje i prijatnije me plaše. Brine me to što radiš, brine me pomisao što će biti s tobom u budućnosti. Svoje nezadovoljstvo i protest možeš izraziti i na drugačiji način. Ako želiš, možemo razgovarati o tome. Mislim da ti mogu pomoći. A sada te moram upozoriti da takvo ponašanje nije u redu i nasilna ponašanja neću tolerirati.“ Učenik/ca na ovakvo ponašanje nastavnika/ce može odgovoriti na grub način i reći da ga/je zabrinutost nastavnika/ce ne zanima. Nastavnici/ce zbog toga ne trebaju brinuti jer će ovakva intervencija smiriti situaciju, a učenici/ce će dobiti poruku da se nasilno ponašanje ne tolerira, da ima i drugih načina kako se može reagirati u sličnoj situaciji. Ovakve intervencije vjerojatno neće imati velikog utjecaja na početku, ali ako postanu praksa, dugoročno će sigurno imati pozitivan učinak.

OBVEZE NADLEŽNIH INSTITUCIJA – ODGOJNO-OBRAZOVNE INSTITUCIJE

Protokolom je propisano da su u slučaju nasilja među djecom SVI zaposlenici/ce škole dužni/e:

1. odmah prekinuti nasilno ponašanje;
2. pružiti pomoć i podršku učeniku koji je doživio nasilje;
3. obavijestiti o događaju razrednika, pedagoga i ravnatelja škole.

Protokolom je također propisano da sve odgojno-obrazovne ustanove imenuju osobe koje će biti zadužene za koordinaciju aktivnosti vezanih za slučajeve nasilja. Ove osobe, kao i ostali/e zaposlenici/e trebaju biti upoznati s obveznim postupcima/koracima koje propisuje Protokol. Ti koraci su sljedeći:

Prvi korak

Protokolom je propisano: „Odmah poduzeti sve mjere da se zaustavi i prekine nasilno postupanje prema djetetu, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć drugih radnika odgojno-obrazovne ustanove ili po potrebi pozvati policiju.“⁸

Uvijek je prvi korak zaustavljanje nasilja, bilo da se radi o verbalnom ili fizičkom nasilju. Ukoliko nasilje eskalira do te mjere da jedna osoba ne može zaustaviti nasilno postupanje, potrebno je pozvati pomoć i u što kraćem vremenskom roku djelovati.

⁸ Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK, Mostar*, str. 8.

Drugi korak

Protokolom je propisano: „Ukoliko je dijete povrijeđeno u mjeri koja zahtijeva ljegarsku intervenciju ili pregled ili se prema okolnostima slučaja može razumno pretpostaviti ili posumnjati da su takva intervencija ili pregled potrebni, odmah pozvati službu hitne pomoći ili na najbrži mogući način, koji ne šteti zdravlju djeteta, otpratiti ili osigurati pratnju djetetu od strane stručne osobe ljeckaru, te sačekati ljeckarsku preporuku o daljem postupanju, te dolazak djetetovih roditelja ili zakonskih zastupnika.“⁹

Ukoliko ima povrijeđenih, potrebno im je pružiti odgovarajuću pomoć. U slučaju težih ozljeda pozvati hitnu pomoć ili dijete odvesti u prvu, najbližu medicinsku ustanovu. Nakon medicinskog zbrinjavanja o svemu obavijestiti roditelje ili skrbnike povrijeđene djece.

Jako je važno da ukoliko dođe do odvođenja djeteta u medicinsku ustanovu, bilo da se radi o odvoženju djeteta kolima hitne pomoći ili privatnim automobilom nekog/e od zaposlenika/ca škole, da s djetetom bude netko od poznatih nastavnika/ca. U ovakvim situacijama je važno da, do dolaska roditelja ili skrbnika, dijete pored sebe ima poznatu osobu od povjerenja kao potporu.

Treći korak

Protokol propisuje: „Odmah po prijavljenom nasilju o tome obavijestiti roditelje djeteta koje je počinilo nasilje ili zakonske zastupnike, te ih upoznati sa svim činjenicama i okolnostima koje su do tada poznate i obavijestiti ih o aktivnostima koje će se poduzeti, te ih pozvati na uključivanje u savjetovanje ili stručnu pomoć unutar škole ili izvan nje (centri za socijalni rad, poliklinika za djecu i mlade, centri za mentalno zdravlje, policija i slično) i obavijestiti ih o obavezi odgojno-obrazovne ustanove da slučaj prijavi nadležnom centru za socijalni rad, policiji ili drugim nadležnim institucijama.“¹⁰

Protokol kao treći korak propisuje obavješćavanje roditelja djeteta koje je počinilo nasilje o nastaloj situaciji, a kao šesti korak razgovor s djetetom koje je počinilo nasilje. Bilo bi dobro da su ova dva koraka povezana i da se prije pozivanja roditelja obavi razgovor sa djetetom. Razlozi nasilničkog ponašanja djeteta mogu biti povezani sa nasiljem koje doživljava kod kuće i pozivanje roditelja bez prethodnog razgovora sa djetetom može napraviti više štete nego koristi. Djeca koja su žrtve nasilja ovakvo postupanje mogu doživjeti kao izdaju i kod djeteta mogu učvrstiti nasilničko ponašanje kao vid protesta. S druge strane, ukoliko se obavi razgovor s djetetom i objasni mu se da roditelji moraju biti obaviješteni o događaju i ostavi mu se prostora da, ukoliko ima problema, može razgovarati sa stručnim osobama koje mu mogu pomoći, dijete dobiva poruku da ima odraslih koji mu mogu i žele pomoći.

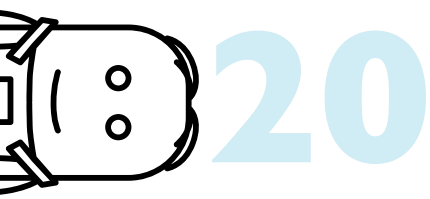
Četvrti korak

Protokol je propisao: „Po prijavi, odnosno dojavi o nasilju odmah obaviti razgovor s djetetom koje je preživjelo nasilje, a u slučaju da je postojala ljeckarska intervencija, uz dogovor s ljeckarom, čim to bude moguće. Ovi razgovori s djetetom obavljaju se uvijek u prisutnosti nekog od stručnih saradnika odgojno-obrazovne ustanove, a na način da se postupa posebno pažljivo, poštujući djetetovo dostojanstvo i pružajući mu podršku. Roditeljima ili zakonskim zastupnicima djeteta koje je žrtva vršnjačkog nasilja dati obavješćenja o mogućim oblicima savjetodavne i stručne pomoći djetetu u odgojno-obrazovnoj ustanovi i izvan nje, a s ciljem podrške i osnaživanja djeteta te prevazilaženja traumatskog doživljaja.“¹¹

⁹ Jusufbegović i drugi, Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK, Mostar, str. 8.

¹⁰ Jusufbegović i drugi, Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK, Mostar, str. 8.

¹¹ Jusufbegović i drugi, Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK, Mostar, str. 8.

Razgovor sa djetetom koje je doživjelo nasilje od strane vršnjaka bi trebala obaviti stručna osoba koja ima iskustva u radu sa traumatiziranom djecom, posebno ukoliko je dijete bilo izloženo dugotrajnom nasilju. Ukoliko razgovor obavlja nastavnik/ca, potrebno je da se pridržava sljedećeg:

- Razgovor je potrebno obaviti na mjestu na kojem će se dijete osjećati sigurno, bez prisutnosti druge djece i zaposlenika/ca škole.
- Kroz razgovor ne inzistirati na odgovorima koje dijete trenutno nije spremno dati i pokazati razumijevanje za njegova trenutna osjećanja. Ovdje je potrebno naglasiti da djeca neposredno poslije proživljenog nasilja imaju strah od osвете nasilnika/ce, neki se osjećaju postideno, pa čak i krivima za pretrpljeno nasilje, a kod većine je prisutan osjećaj bespomoćnosti i nevjerice da im se može pomoći. Kroz razgovor bi bilo dobro djetetu više puta ponoviti da može imati povjerenja u vas i da ćete učiniti sve što možete da se nasilje zaustavi.
- Tijekom razgovora djetetu jasno dati do znanja da ono nije krivo za nasilje koje doživljava i da škola neće tolerirati takva ponašanja jer takva ponašanja nisu u redu.
- Ne postavljati pitanja koja se odnose na djetetove postupke jer bi moglo posumnjati da tražite povod za nasilje u njegovom ponašanju. Za prvi razgovor je dovoljno dobiti podatke što se dogodilo, tko je sudjelovao, da li se nekom obraćao/la za pomoć i koliko nasilje traje.

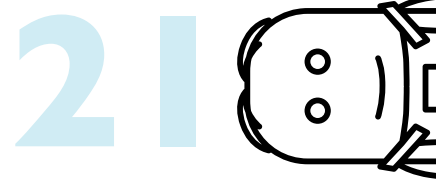
U razgovoru sa roditeljima djeteta koje je doživjelo nasilje treba preporučiti stručne službe ili osobe od kojih mogu dobiti odgovarajuću pomoć za dijete.

Peti korak

Protokolom je propisano: „Obaviti razgovor s djecom i odraslim osobama koje imaju saznanje o učinjenom nasilju, te utvrditi sve okolnosti vezane za oblik, intenzitet, težinu i vremensko trajanje nasilja. Ukoliko se radi o posebno teškom obliku, intenzitetu ili dužem vremenskom trajanju nasilja, koje može izazvati traumu i kod druge djece, koja su vidjela nasilje, savjetovati se s nadležnom stručnom službom radi pomoći djeci, svjedocima nasilja.“¹²

Prilikom prikupljanja podataka od djece koja su bila/e promatrači/ce treba voditi računa da se razgovara sa svakim djetetom pojedinačno, a da to ne znaju druga djeca. Prije početka razgovora svakom djetetu treba reći da drugi ne znaju da je ono pozvano na razgovor i da ono o čemu ćete razgovarati ostaje među vama. Na taj način stvarate atmosferu u kojoj će se dijete osjećati sigurno da ono što zna podijeli s vama, a bez bojazni od osude vršnjaka ili osвете nasilnika. Bitno je djeci objasniti važnost njihove uloge u zaustavljanju nasilja. Učinite ih ponosnim što surađuju s vama tako što ćete ih pohvaliti i naglasiti da je to što čine vrlo humano i hrabro. Ako se nađete u situaciji da dijete, iz bilo kojeg razloga, ne želi surađivati i govori da ne zna što se dogodilo, ne inzistirajte na razgovoru. Nemojte pasti u zamku da dijete ucjenjujete ili na bilo koji drugi način prisiljavate na suradnju. Ostavite mu mogućnost da vam se samo obrati ukoliko promijeni mišljenje (možete mu, na primjer, reći: „U redu, ako ne znaš što se dogodilo. Hvala što si došao/la na razgovor. Ukoliko se sjetiš nečega što misliš da je bitno da znam ili ako nešto saznaš, molim te, obavijesti me. Jako mi je važno da zaštitim sve koji trpe bilo kakav oblik nasilja.“). Vrlo se često događa da dijete odbijajući suradnju provjerava vašu vjernost i povjerenje. Moguće je da je i ono žrtva nasilja i želi da se uvjeri da ste osoba od povjerenja prije nego vam se povjeri.

¹² Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK*, Mostar, str. 9.

Šesti korak

Protokol propisuje: „Što hitnije obaviti razgovor s djetetom koje je počinilo nasilje u prisustvu stručne osobe, ukazati djetetu na neprihvatljivost i štetnost takvog ponašanja, te ga savjetovati i podsticati na promjenu takvog ponašanja, a tokom razgovora posebno obratiti pažnju iznosi li dijete neke okolnosti koje bi ukazivale da je dijete žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja u svojoj obitelji ili izvan nje, u kojem slučaju će se odmah obavijestiti centar za socijalni rad, a po potrebi ili sumnji na počinjenje kažnjive radnje obavijestiti policiju ili nadležno tužilaštvo.“¹³

Jedan od važnijih koraka je svakako razgovor sa djetetom koje je počinilo nasilje. Ovaj razgovor je potrebno obaviti što prije i to po mogućnosti u prisutnosti stručne osobe. Ukoliko nastavnik/ca sam/a obavlja razgovor, bilo bi dobro da se pridržava sljedećih napomena:

- Djetetu poslati jasnu poruku da nasilno ponašanje nije prihvatljivo objašnjavajući mu moguće posljedice takvog ponašanja.
- Izložiti mu posljedice koje će snositi zbog takvog ponašanja, jasno mu reći koje ga sankcije slijede. Jako je važno jasno djetetu reći da kazna slijedi zbog nasilnog ponašanja, naglasiti da je to zbog spornog ponašanja, a ne zbog toga što je loša osoba. Tijekom razgovora strogo voditi računa da se dijete ne „etiketira“, ne govoriti mu da je bezobrazan/a, da je nasilnik/ca, da je nemoguć/a i sl. Ovakve poruke djeca najčešće doživljavaju vrlo osobno i vremenom i sami počnu vjerovati da ne vrijede kao osobe i da se ne mogu promijeniti, te da ne vrijedi ni truditi se kada svakako neće biti u stanju postići uspjeh.
- Djetetu tijekom razgovora treba navesti njegove dobre osobine i ponuditi mu pomoć da promijeni nepoželjno ponašanje govoreći mu da vjerujete da ono to može.
- Tijekom razgovora ne treba inzistirati da se nasilni/a učenik/ca ispriča za svoje ponašanje. Neiskrena isprika ne rješava problem jer će se nasilje vrlo brzo ponoviti. Treba imati na umu da nasilnici/e imaju sposobnost da umanje svoju odgovornost za počinjeno nasilje, a preuveličavaju ponašanje žrtve tvrdeći da su bili izazvani.

Ukoliko kroz razgovor dođete do saznanja ili posumnjate da je dijete žrtva nasilja, potrebno je o tome obavijestiti Centar za socijalni rad ili pedagoga/icu ili psihologa/inju škole. Prije nego se obavijesti Centar za socijalni rad, potrebno je djetetu objasniti zašto je to važno - posebno u slučajevima kada

¹³ Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK*, Mostar, str. 9.

je dijete samo priznalo da je žrtva nasilja. Ako se djetetu ne objasni, ono se može osjećati izdano i izigrano.

Sedmi korak

Protokolom je propisano: „*Poduzeti sve mjere za pomirenje i stvaranje tolerantnog, prijateljskog ponašanja u odgojno-obrazovnoj ustanovi.*“¹⁴

Poslije nasilnog događaja atmosfera u školi postaje napetija i učenici/e se osjećaju nesigurno, uplašeno, zbunjeno i sl. Kada se nasilje prekine, na početku sljedećeg sata svi/e nastavnici/e bi trebali/e odvojiti desetak minuta i s učenicima/ama porazgovarati o tome što se dogodilo ukazujući na to da nasilje nije rješenje, već stvaranje dodatnog problema. Rad na sprječavanju vršnjačkog nasilja je kontinuiran proces na kojemu treba svakodnevno raditi. Prethodno je spomenuto da djeca koja imaju probleme s kojima se ne mogu sama nositi često postaju nasilna prema vršnjacima. Bilo bi dobro da nastavnici/e, svaki put kada im se za to ukaže prilika, pošalju djeci poruku da nije lako sam se nositi sa problemima i da razgovor s odraslim osobama u koje imaju povjerenja može biti od pomoći. Djeca mogu imati najrazličitije probleme, od problema u obitelji do ljubavnih problema. Odraslima na prvi pogled neki problemi mogu zvučati trivijalno, ali djetetu to zaista može predstavljati nesavladiv problem. U ovakvim slučajevima dijete treba ozbiljno saslušati i ne govoriti da je to beznačajno, odnosno uspoređivati njihov problem sa problemima drugih. Ukoliko nastavnik/ca nije u mogućnosti da pomogne djetetu, treba ga uputiti na stručnu osobu, npr. pedagoga/inju ili psihologa/inju škole.

Osmi korak

Protokolom je propisano: „*O poduzetim aktivnostima, razgovorima, izjavama te svojim zapažanjima napraviti službene zabilješke, kao i voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka koje će dostaviti na zahtjev drugim nadležnim tijelima.*“¹⁵

Vođenje evidencije slučajeva nasilja je veoma važno. Na taj način se može pratiti trend nasilja, analizirati uzroci i poduzete aktivnosti i sl. Bilo bi dobro da sve odgojno-obrazovne ustanove imaju ujednačen obrazac po kojem će se bilježiti slučajevi nasilja.

Deveti korak

Protokolom je propisano: „*U slučaju da je nasilje počinio roditelj ili neka druga odrasla osoba izvan škole, škola je dužna pozvati policiju. Škola će pozvati policiju i u slučaju da je nasilje izvršio učenik ili nastavnik, a procijeni li se da je riječ o krivičnom djelu ili teškom prekršaju.*“¹⁶

Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji u FBiH je propisano da su, između ostalih, nastavnici/e dužni/e prijaviti policiji ukoliko saznaju da je dijete žrtva nasilja. Također, članak 228., stavak 2. Zakona o krivičnom postupku u FBiH propisuje da su, između ostalih, nastavnici/e i odgajatelji/ce dužni/e prijaviti ovlaštenoj službenoj osobi ili tužitelju/ici ukoliko saznaju da je dijete žrtva seksualnog, fizičkog ili nekog drugog zlostavljanja.

¹⁴ Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK, Mostar*, str. 9.

¹⁵ Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK, Mostar*, str. 9.

¹⁶ Jusufbegović i drugi, *Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama u HNK, Mostar*, str. 9.

Napomena: Ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenim putem obavijestiti nadležno Ministarstvo prosvjete.

OBLICI, NAČIN I SADRŽAJ SURADNJE IZMEĐU NADLEŽNIH INSTITUCIJA

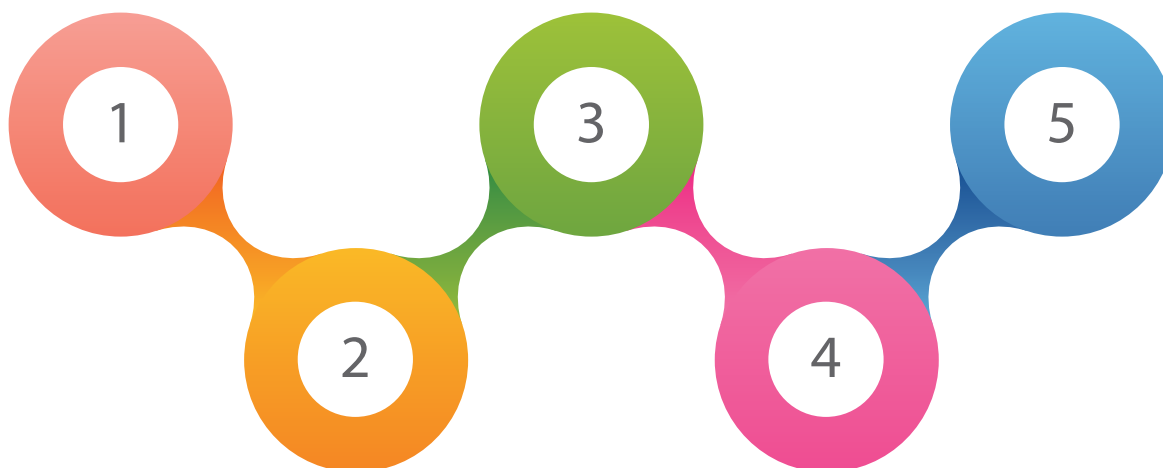
Protokolom su propisane obveze nadležnih institucija i drugih tijela koja sudjeluju u sprječavanju, otkrivanju i suzbijanju nasilja u školi u poduzimanju mjera i aktivnosti usmjerenih prema sprječavanju i suzbijanju nasilja.

Obveze nadležnih institucija:

Uspostaviti tijela za praćenje, suzbijanje i prevenciju nasilja u jedinicama lokalne samouprave

Razmjena odgovarajućih podataka o slučaju nasilja i postupanju između nadležnih organa

Uspostaviti suradnju s drugim organizacijama (NVO, vjerske zajednice, savjetovališta, mediji, i sl.)

Načiniti polugodišnje izvještaje i dostaviti ih Koordinacijskom tijelu

Uspostaviti suradnju i razmjenu podataka s drugim jedinicama lokalne samouprave

Evidencija nasilja

Protokolom je predviđeno da Koordinacijsko tijelo izradi jedinstven obrazac evidencije kako bi se stvorila jedinstvena baza podataka o pojavnosti nasilja. Konkretni primjer evidencijskog formulara se može preuzeti iz samog Protokola koji se nalazi u prilogu ovog Vodiča.

OSTALE AKTIVNOSTI I OBVEZE

Nastavnici/ce kroz nastavne i izvannastavne aktivnosti mogu promovirati modele nenasilne komunikacije, međusobne tolerancije i uvažavanja organiziranjem kreativnih radionica, debata i sličnih aktivnosti. Zatim na roditeljskim sastancima mogu organizirati kratka predavanja na temu vršnjačkog nasilja.

PRIJEDLOZI KREATIVNIH RADIONICA

Radionica I - Prevencija Internet (cyber) nasilja

Uvod

Na početku pitati djecu da kažu što im prvo pada na pamet kada se spomene Internet ili cyber nasilje. Nakon što djeca iznesu svoje asocijacije, objasniti im da je Internet nasilje (engl. cyberbullying) svaka komunikacijska aktivnost putem Interneta (kroz upotrebu e-mailova, web stranica, blogova), videa ili mobilnih telefona koja služi kako bi se neko dijete ponizilo, zadirivalo, prijetilo mu se ili ga se teroriziralo na neki drugi način.

Glavni dio radionice

Pitati učenike/ce na koji način koriste Internet da bi komunicirali sa prijateljima. Da li su to društvene mreže, različiti chatovi, blogovi, forumi i sl. i da li znaju za neke primjere Internet nasilja.

Nakon kratkog razgovora podijeliti učenike/ce u manje grupe. Grupama dati zadatak da osmisle kratku priču gdje će osnova biti Internet nasilje. Prethodno se dogovoriti da grupe uzmu različite primjere (društvene mreže, blog, chat i sl.).

Nakon osmišljavanja priča, zamoliti da svaka grupa predstavi svoju priču. Nakon toga kratko porazgovarati o tome na koji način se zaštititi od mogućeg nasilja.

Završni dio

Od dječjih prijedloga napraviti savjete koji će se zalijepiti na pano koji će stajati u razredu ili na hodniku kao podsjetnik o čemu treba voditi računa.

Mogući savjeti:

1. Nikad ne stavljaš osobne informacije na Internet.
2. Nikad nikome, osim roditeljima, ne reci svoju lozinku.
3. Ako ti netko pošalje zlonamjernu ili prijeteću poruku, nemoj odgovoriti. Pokaži je odrasloj osobi kojoj vjeruješ.
4. Nikad ne otvaraj e-mailove koje ti pošalje netko koga ne poznaješ.
5. Ne stavljaš na Internet ništa što ne želiš da vide tvoji prijatelji iz razreda.
6. Ne šalji poruke kada si ljut/a. Prije nego što klikneš "Pošalji", zapitaj se kako bi se ti osjećao/la da primiš tu poruku.
7. Pomozi djeci koju na taj način zlostavljaju. Ne prikrivaj nasilje, sutra ti možeš biti žrtva. Obavijesti odraslu osobu od poverjenja.
8. I na Internetu poštuju pravila ponašanja kao i u svakodnevnom životu.

Radionica II - Prevencija socijalnog nasilja

Uvod

Zamoliti djecu da svatko za sebe malo razmisli koja mu se životinja najviše sviđa i kroz koju životinju bi se želio predstaviti. Kada odaberu životinju, reći im da njeno ime zapišu na papirić. Ići redom i zamoliti da svi pokažu što su zapisali na papirić i zamoliti ih da objasne zašto su odabrali baš tu životinju.

Glavni dio radionice

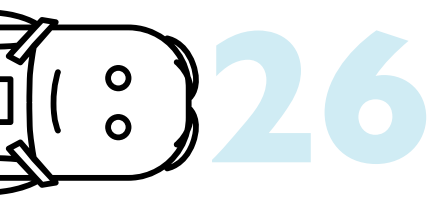
Učenike/ce podijeliti u manje grupe (4 - 6 učenika u grupi) tako da u grupi budu djeca koja su izabrala različite životinje. Svaka grupa treba da ima jedan veći papir i samoljepljivi kolaž papir. Reći im da svatko za sebe razmisli o svojoj životinji, gdje živi, čime se hrani i sl. Zatim im reći da im je zadatak da naprave zajednički dom za životinje. Treba sami da se dogovore o izgledu doma, ali im treba naglasiti da sve životinje smjeste pod isti krov. Djeca prstima cijepaju kolaž papir praveći staništa za svaku životinju, tako da za sve bude mjesta na jednom velikom papiru. Djecu zamoliti da izaberu dva/ije predstavnika/ce koji/e će prezentirati njihov zajednički rad. Kada završe prezentaciju, veliki papir zalijepiti na vidljivo mjesto.

Završni dio

Poslije prezentacija svih grupa porazgovarati o tome što je bilo teško u zajedničkom radu. Da li je moguće da različite životinje žive u istom domu? Kako su se uspjeli dogovoriti? Da li bi bilo lakše da je zadatak bio napraviti dom za životinje koje pripadaju istoj vrsti? Zatim ih pitati kojoj vrsti oni pripadaju i po čemu se sve međusobno razlikuju, a koje su im sličnosti (npr. vjerski običaji, kulturne navike, praznici koje slave, izgled, spol, ...). Radionicu završiti pitanjem da pobroje sve dobiti koje imaju jedni od drugih upravo zato što su različiti (npr. netko je dobar športaš/ica, pa će razred postizati dobre rezultate u športu; netko je dobar/a u matematici; netko dobro crta; upoznaju druge običaje i sl.).

Korisni linkovi za daljnji rad i prevenciju:

- www.babe.hr/attach/_s/slusam_cujem_razumijem.pdf
- www.infondacija.org/kako-smanjiti-nasilje-u-skolama
- www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010102915393659cro.pdf

PORUKA RODITELJIMA

RODITELJI ŽRTAVA NASILJA

„Nepotrebno je naglašavati da bi roditelji morali da imaju uvid u ponašanje i raspoloženje svoje djece. Ukoliko ste primijetili da je vaše dijete povučenije nego inače, slabo jede, razdražljivo je, loše spava i budi se vrišteći ili mokreći u krevet, krajnje je vrijeme da porazgovarate o tome što se dešava sa njim. Jako trzanje na iznenadne zvuke, mijenjanje puta odlaska ili vraćanja iz škole, kašnjenje u školu, modrice po tijelu mogu također biti pokazatelji da se nad vašim djetetom vrši neki oblik nasilja. Stalne glavobolje, bolovi u stomaku, ukoliko nisu izgovori za pismene vježbe, mogu biti alarmantni signali. Nestanak ličnih stvari i veći zahtjevi za džeparac mogu značiti iznuđivanje novca. Naravno, ako isključite mogućnost da je vaš pubertetlija počeo da puši ili konzumira alkohol.

Prvi korak ka rješavanju nasilja jeste otvoren razgovor sa djetetom. Pokušajte da doznate od kada se nasilje događa, kako, gdje, ko su akteri. Pokažite djetetu da saosjećate sa njim i da ćete dati sve od sebe da zaustavite neprijatnu situaciju. Ne obećavajte da će sve i odmah biti u redu. Probajte zajedno da nađete rješenje. Dogovorite se o predstojećim koracima rješavanja problema. Imajte na umu da roditelji koji ne prijave nasilje ne mogu ni da ga zaustave. Ovo naravno ne podrazumijeva da se vi lično svetite nasilniku ili nekome njemu bliskom. Mnoga djeca će prestati s nasiljem ukoliko njihovi roditelji saznaju čime se njihova djeca bave u slobodno vrijeme.

Nažalost, roditelji djece koja vrše nasilje ne žele uvijek da pogledaju istini u oči. Brane se uglavnom neistinitim argumentima kako zaposleni u školi mrze njihovo dijete, kako su oni bili još gori u tim godinama, ili kako oni jednostavno ne pronalaze način da kontrolišu sopstveno dijete. Važno je da razgovor sa takvim roditeljem obavite u prisustvu odjeljinskog starješine ili stručne službe, odnosno psihologa/inje i/ili pedagoginje škole. Ukoliko se nasilje i dalje nastavi, ponovo kontaktirajte zaposlene u školi. Postoje tačno propisane zakonske procedure koje se u takvim okolnostima preduzimaju (jedna od njih je upravo i Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u školi). Također, škole treba da imaju oformljene timove zadužene za bezbjednost u školi i rješavanje problema vezanih za nasilje. Raspitajte se koje su osobe članovi/ce ovog tima i obratite se njima za pomoć. Budite uporni i istrajni i stalno razgovarajte i provjeravajte sa djetetom da li se nasilje zaustavilo.“¹⁷

RODITELJI NASILNE DJECE

Roditelji mogu biti iznenađeni jer se određena devijantna ponašanja uopće ne uklapaju u sliku koju imaju o vlastitom djetetu, te će ponekad čak usmjeriti svoju ljutnju na učitelja/icu ili nastavnika/cu. Neki roditelji mogu osjetiti razočaranje u svoje dijete, a ponekad i u sebe, sumnjajući u vlastite odgojne metode. Kako bilo, imajte na umu da djetetovo ponašanje u školi ne mora i nije uvijek u skladu s ponašanjem koje mi poznajemo kod kuće.

Prihvatiti da se naše dijete ponaša nasilno nije uvijek lako, no osvještavanjem činjenice da djetetovo ponašanje prelazi određene granice prihvatljivosti daje nam priliku da to promijenimo. Poduzimanjem određenih koraka nasilno se ponašanje može zaustaviti, a roditelji kroz svoju ulogu doista mogu učiniti mnogo toga.

¹⁷ Mirzeta Jahić, *Međuvršnjačko nasilje* <http://www.osbukinje.com/images/pdf%20documents/OSNOVAC%203.pdf>

Prvo i osnovno je interaktivan razgovor s djetetom o tome što se dogodilo. „Pokušajte ostati smireni i bez ljutnje saslušati način na koji ono vidi situaciju. U razgovoru i odnosu s djetetom iznimno je važno povjerenje koje se mora graditi postupno, uz veliko međusobno poštovanje i razumijevanje. Ukoliko u odnosu ili razgovoru s djetetom osjetite nepovjerenje ili sumnjate u njegovu iskrenost, važno je bez optuživanja i pretpostavljanja podijeliti svoje sumnje s djetetom i zamoliti ga da vam pojasni. Pitajte dijete kako se osjećalo prije nego što se počelo ponašati prema drugom djetetu na agresivan način, može li to pojasniti ili kako se osjećalo nakon čina nasilja. Pokušajte razumjeti što se zapravo nalazi iza djetetovog ponašanja jer što bolje razumijemo djetetovo ponašanje, lakše nam je prepoznati na što se usmjeriti u rješavanju problema.

Iako može biti teško prihvatiti da je naše dijete to koje usmjerava svoju agresiju prema

drugim učenicima, osvještavanje te činjenice je ono što mu može donijeti najviše koristi jer se time naša energija isključivo usmjerava na potragu za mogućim rješenjima, koja će dugoročno koristiti našem djetetu.

U razgovoru s djetetom pokušajte ostati smireni, ali jasno izrazite da nećete tolerirati takva ponašanja. Čak i ako je dijete reagiralo na tuđu provokaciju, pojasnite mu da nasilje ne rješava probleme i ponudite mu druge mogućnosti kako se suočiti s tim problemom. Postavite jasna očekivanja i granice, odredite posljedice koje slijede za neprimjereno ponašanje i budite dosljedni u njihovom provođenju. Postavljene granice moraju biti jasne, konkretne i dobro definirane, te trebaju uvažavati potrebe drugih, ali i potrebe djeteta.

Pojasnite djetetu kakve je posljedice imalo njegovo ponašanje za drugu osobu i pokušajte ga potaknuti da zamisli kako se osjeća osoba prema kojoj se netko ponaša na način na koji se ono ponašalo prema drugom djetetu.

Da bismo znali kako pristupiti rješavanju problema, važno je pokušati saznati što je u pozadini nasilnog ponašanja i to u razgovoru sa samim djetetom, ali i školskim/om pedagogom/injom.

Ukoliko osjetite da vam je potrebna pomoć u nošenju s djetetovim nasilnim ponašanjem, ne ustručavajte se potražiti stručnu pomoć. Time ćete možda zaobići potencijalne obrazovne, društvene, emocionalne, a katkada i zakonske poteškoće. Stručnjaci/kinje kao što su psiholozi/ginje, psihijatri/ce, socijalni/e radnici/e itd. mogu vam biti velika podrška u prevladavanju izazova s kojim je vaše dijete, a time i vi, suočeni.“¹⁸

¹⁸ *Moje dijete - nasilnik?* <http://www.hrabritelefon.hr/roditelji/potrazite-pomoc/>

Pomoć stručnjaka/inja dostupna vam je najčešće u državnim ustanovama u vidu besplatnih psiholoških savjetovanja za djecu i mlade. Pored navedenog, svim roditeljima i njihovoj djeci na raspolaganju stoje i nevladine organizacije u čijem je fokusu psihosocijalna potpora i dobrobit djece, mladih i žena.

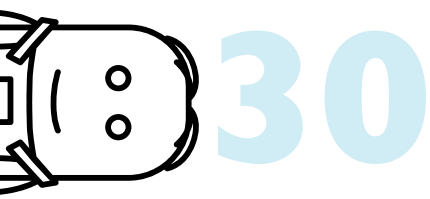
Roditelji, ne zaboravite – upravo vi imate jednu od ključnih uloga u smanjivanju nasilja u školama, odgajajući svoju djecu u sigurnim domovima s puno ljubavi i razumijevanja. Ljubav, pažnja, roditeljska prisutnost u dječjim životima, postavljanje granica i zaštita od nasilja u djetetovoj okolini (posebno na TV-u, Mreži i drugim digitalnim audio-vizualnim sadržajima), faktori su koji zasigurno mogu dovesti do pozitivne promjene u djetetovom životu, ali i u cjelokupnoj društvenoj zajednici.

OBRATIMO PAŽNJU!

Važno je da roditelji i nastavnici/ce u neprekidnoj komunikaciji i radu sa učenicima/ama surađuju na smanjenju nasilja u školi, svatko iz svog kuta i uloge. To podrazumijeva SVE RODITELJE I NASTAVNIKE/CE, a ne samo one čija djeca, odnosno učenici/ce zlostavljaju ili trpe nasilje. Kada svi postanemo osjetljivi na ovu pojavu i počnemo odlučno reagirati, s ciljem da podučimo i odgojimo djecu da bolje poštuju i uvažavaju jedni druge, da se svi osjećaju jednako vrijednima, važnima i moćnima, onda je cilj mnogo lakše postići.

PROTOKOL
O POSTUPANJU U SLUČAJU
NASILJA U ŠKOLI

Sadržaj

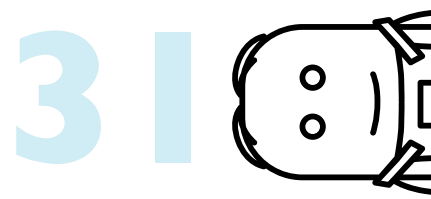
32 I Zakonski okvir

33 II Protokol o postupanju

- Opće odredbe
- Definiranje termina sukob
- Definiranje termina nasilje
- Pojavni oblici nasilja
- Razine nasilja
- Odgovorne osobe u školi
- Obilježja sigurne i humane škole
- Završne odredbe

51 III Obrasci

56 IV Literatura

ZAKONSKI OKVIR

UN Konvencija o pravima djeteta

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju („Službeni glasnik BiH“, 18/2003.)

Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju („Službene novine HNK“ broj 5/00, 404, 4/04, 5/04)

Zakon o srednjem obrazovanju („Službene novine HNK“, 8/00, 4/04, 5/04, 8/06)

Zakon o kaznenom postupku¹ Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH», broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09)

Kazneni zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH 36/03, 37/03, 21/04, 69/04 i 18/05)

Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010². BiH, Strategija protiv maloljetničkog prijestupništva u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 14/08)

Rezolucije o sprječavanju maloljetničke delinkvencije i postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima („Službene novine F BiH“, broj 10/08)

Obveza iz člana 19. Konvencije o pravima djeteta glasi „Države ugovornice će poduzeti sve odgovarajuće zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere kako bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, ozljede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zlorporabe ili izrabljivanja, uključujući seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja brine o djetetu.“

¹ Nacrt Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku je trenutno u parlamentarnoj proceduri – Federacija BiH.

² Nacrt nove Strategije je trenutno na Vijeću ministara.

PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

Članak 1.

Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u školi (u daljnjem tekstu Protokol) se reguliraju prava, obveze i odgovornosti kao i načini postupanja ravnatelja škole, stručnih suradnika, nastavnika/profesora, razrednika, učenika, roditelja i ostalih zaposlenika škole u situacijama povećanog rizika i nasilja u školi, s ciljem zaštite učenika i svih zaposlenika.

Članak 2.

Ovim Protokolom utvrđuju se postupci za uspostavljanje reakcije cijele škole kako bi se djelovalo na sprječavanje, identificiranje, prijavljivanje i istraživanje svih slučajeva međuvršnjačkog nasilja u obrazovnom sustavu u vrijeme održavanja odgojno-obrazovnog procesa u zgradi škole i njezinoj neposrednoj blizini; u vrijeme održavanja rekreativne nastave, ekskurzija, izleta i sličnih aktivnosti koje organizira škola.

Članak 3.

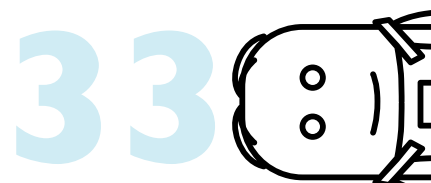
Protokol sadrži:

1. općeprihvaćenu definiciju nasilja
2. razine nasilja i odgojno-disciplinske intervencije
3. uloge i odgovornosti, zaposlenika, učenika i roditelja
4. postupanje škole u slučaju običnog vršnjačkog sukoba
5. postupanje škole u slučaju nasilja među djecom
6. postupanje škole u slučaju saznanja ili sumnje o nasilju u obitelji
7. postupanje škole u slučaju nasilja prema učenicima od strane odrasle osobe u školi (učitelja, roditelja, drugih zaposlenika škole, nepoznatih osoba)
8. postupanje škole u slučaju nasilnog ponašanja odrasle osobe nad odraslom osobom u školi
9. postupanje škole u slučaju nasilja prema djelatnicima škole od strane učenika škole
10. evidenciju škole o situacijama nasilja
11. evidentni list o sukobima i nasilju u školi i
12. obrazac za opis događaja koji popunjava osoba koja je izazvala nasilje
13. obrazac za školsko izvješće o nasilju

Članak 4.

I. OPĆEPRIHVAĆENA DEFINICIJA NASILJA

Nasiljem među djecom i mladima smatra se svako namjerno fizičko i psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od strane njihovih vršnjaka učinjeno s ciljem povrjeđivanja, a koje se ovisno o mjestu izvršenja, može razlikovati po obliku, težini, intenzitetu i vremenskom trajanju i koje uključuje ponavljanje istog obrasca i odražava neravnotežan odnos snaga (jači protiv slabijih ili skupina protiv pojedinca) i koje za posljedicu ima ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva ličnosti žrtve.

Nasiljem se smatra neprimjereno, neetičko i nemoralno ponašanje prema djeci i mladima, kao i svi oblici zapuštanja i zlostavljanja kojima se (ne)svjesno i nasilno sprječava njihov zdrav razvoj i optimalno funkcioniranje.

Zapuštenim djetetom se smatra svako dijete koje ima manje od osamnaest godina i o kojemu se roditelji ili bilo koja druga odgovorna osoba ne brinu, uključujući brigu o odgoju i obrazovanju, njezi, prehrani, poticanju i ohrabrivanju, društvenoj prilagođenosti i emocionalnim potrebama, toleranciji ili bilo kojoj drugoj odgovornosti o dobrobiti djeteta.

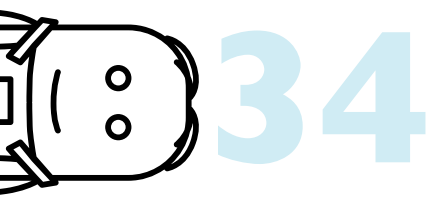
Zlostavljanjem djece i mladih smatraju se svi agresivni i najčešće namjerni grubi postupci prema njima.

Nasiljem među djecom i mladima smatra se naročito:

- **namjerno prouzročeni fizički napad** u bilo kojem obliku, primjerice udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično, bez obzira je li kod napadnutog djeteta nastupila tjelesna povreda
- **psihičko i emocionalno nasilje** prouzročeno (ponavljanim) ili trajnim negativnim postupcima od strane jednog djeteta ili više djece. Negativni postupci su: ogovaranje, nazivanje pogrđnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz skupine kojoj pripada ili isključivanje i zabranjivanje sudjelovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta od ostalih učenika, oduzimanje stvari ili novaca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od djeteta ili mlađe osobe kojima se drugom djetetu namjerno nanosi fizička i duševna bol ili sramota.
- **seksualno nasilje podrazumijeva** svaki vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, s ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli i sramote djetetu ili mladima. Ono predstavlja najgoru vrstu demonstracije moći.
- **nasilje putem zloupotrebe informacijskih tehnologija** se odnosi na vrijeđanje, uznemiravanje, slanje prijetećih i uvredljivih poruka, lažno predstavljanje, poticanje na mržnju i nasilje, navođenje žrtve da iznosi osobne podatke, otkrivanje obiteljskih prilika, snimanje i nedozvoljeno objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama. Ono što ga razlikuje od drugih vrsta nasilja je činjenica da djeca mogu biti izložena i tamo gdje su do sada bili potpuno sigurni i da ono može trajati 24 sata svakog dana u tjednu i da nepoznati počinitelj kod djeteta stvara dodatni strah i nesigurnost.

Nasilje podrazumijeva šest definirajućih čimbenika:

- namjera da se drugom nanese šteta ili ozljeda
- intenzitet i trajanje (ponavljanje nasilničkog ponašanja)
- moć nasilnika (nesrazmjer s obzirom na dob, snagu, brojčanu nadmoć)
- ranjivost i nemoć žrtve
- manjak potpore
- posljedice.

U svim slučajevima nasilja među djecom i nad djecom od strane odraslih, koji su definirani navedenim čimbenicima, škola je dužna postupati u skladu s Protokolom.

Članak 5.

Nužno je razlikovati nasilje (zlostavljanje) među djecom i mladima od običnog sukoba vršnjaka. Obični sukob vršnjaka ima sljedeća obilježja:

1. nema elemenata navedenih za nasilništvo: radi se o sukobu vršnjaka koji oni ne rješavaju na miran, nego na neki drugi način; ne postupaju jedan prema drugome s namjerom ozljeđivanja ili nanošenja štete; nema nesrazmjera moći; nema težih posljedica za djecu u sukobu
2. djeca ne inzistiraju da mora biti po njihovom po svaku cijenu
3. mogu dati razloge zašto su u sukobu
4. ispričaju se ili prihvate rješenje u kojemu nema pobjednika i poraženog
5. slobodno pregovaraju kako bi zadovoljili svoje potrebe
6. mogu promijeniti temu i otići iz situacije u kojoj je došlo do sukoba.

2. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU OBIČNOG VRŠNJAČKOG SUKOBA

Članak 6.

U slučaju običnog vršnjačkog sukoba svaki zaposlenik škole je dužan:

1. odmah prekinuti sukob među djecom
2. o sukobu obavijestiti razrednika, pedagoga ili ravnatelja škole
3. razrednik, pedagog ili ravnatelj će obaviti razgovore sa sukobljenim učenicima
4. dogovoriti će s učenicima da se ispričaju jedan drugome, prihvate rješenje u kojem nitko neće pobijediti, da jedan drugom nadoknade (moguću) štetu
5. tražiti od učenika da popune odgovarajući obrazac o događaju
6. u slučaju da učenik češće dolazi u takve sukobe s vršnjacima razrednik i pedagog će pozvati roditelje u školu s ciljem prevladavanja takve situacije i pomoći učeniku
7. prema potrebi učenik će biti uključen u dodatni rad (savjetodavni rad, pedagoška ili defektološka pomoć) u školi ili izvan škole u dogovoru s roditeljima/starateljima.
8. ako učenik učestalo krši pravila, ne poštuje dogovore, ne prihvaća nadoknadu štete drugome, škola će primijeniti odgovarajuće pedagoške mjere u skladu s Pravilnikom o pedagoškim mjerama.
9. u slučaju da sve prethodno navedene mjere ne dovedu do poboljšanja ponašanja učenika, i u slučaju nesuradnje roditelja, škola će postupiti po točki 3. ovog Protokola.

3. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA MEĐU DJECOM

Članak 7.

U slučaju nasilja među djecom SVI zaposlenici škole su dužni:

1. odmah prekinuti nasilno ponašanje učenika i odvojiti učenike;
2. pružiti pomoć i potporu učeniku koji je doživio nasilje;
3. obavijestiti o događaju razrednika, pedagoga i ravnatelja škole.

U slučaju prijave nasilja ili dojave o nasilju među djecom imenovane stručne osobe za koordiniranje aktivnosti vezanih uz problematiku nasilja, stručni suradnici i ravnatelj škole dužni su:

1. odmah poduzeti mjere da se zaustavi i prekine aktualno nasilno postupanje prema djetetu, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć i drugih zaposlenika škole ili po potrebi pozvati djelatnike policije;
2. ukoliko je dijete povrijeđeno u mjeri koja zahtijeva liječničku intervenciju ili pregled pozvati službu zdravstvene pomoći ili osigurati pratnju djeteta do iste i sačekati liječničku preporuku o daljnjem postupanju i dolazak djetetovih roditelja/staratelja;
3. obaviti razgovor s djetetom koje je počinilo nasilje i tijekom razgovora osobito obratiti pozornost iznosi li dijete neke okolnosti koje bi ukazivale da je žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja u obitelji ili izvan nje, te u tom slučaju odmah obavijestiti centar za socijalni rad, a po potrebi ili sumnji na počinjene kažnjiva djela obavijestiti policiju;
4. obaviti razgovor s djecom i odraslim osobama koje imaju spoznaja o učinjenom nasilju i utvrditi sve okolnosti vezane uz oblik, intenzitet, težinu i vremensko trajanje nasilja;
5. o poduzetim aktivnostima, razgovorima, izjavama te svojim opažanjima načiniti službene bilješke, kao i voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka, koje će se na zahtjev dostaviti drugim nadležnim tijelima, te o događaju obavijestiti nastavničko vijeće škole.

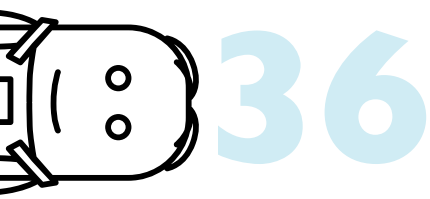
Članak 8.

U situaciji nasilja u školi u koju je uključeno dijete s posebnim potrebama, bilo kao žrtva ili nasilnik, obvezna je psihološka procjena stručne osobe/tima, nakon čega se postupa u skladu s preporučenim mjerama.

RAZINE NASILJA I DISCIPLINSKE INTERVENCIJE

Razvrstavanje nasilja na razine ima za cilj osiguranje ujednačenog postupanja (intervencija) u situacijama nasilja kada su akteri učenici (učenik-učenik, učenik-zaposleni).

Isti oblici nasilja mogu se pojaviti na više razina, ali se razlikuju po intenzitetu, stupnju rizika, učestalosti, posljedicama i sudionicima.

OBLICI NASILJA PRVE RAZINE I ODGOJNI RAD NISKA RAZINA RIZIKA		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
Fizičko nasilje: - guranje, štipanje, grebanje, prljanje, gađanje, čupanje, ujedanje, saplitanje, šutiranje i uništavanje stvari	Razrednik Pedagog	Razrednik samostalno poduzima aktivnosti u suradnji s roditeljima, u smislu pojačanog odgojnog rada s učenikom, skupinom učenika i /ili odjeljenskom zajednicom, evidentira i prati ponašanje i sl. Iznimno, ako se nasilno ponašanje ponavlja, ako odgojni rad ne daje rezultate, ako su posljedice teže, ako je u pitanju nasilje od skupine prema pojedincu ili ako isti učenik trpi ponovljeno nasilje, ustanova intervenira aktivnostima predviđenim na drugoj, odnosno trećoj razini.
Psihičko nasilje: - omalovažavanje, ogovaranje, ruganje, vrijeđanje, nazivanje pogrđnim imenima, psovanje, etiketiranje, imitiranje		
Socijalno nasilje: - dobacivanje, podsmjehivanje, isključivanje iz skupine ili zajedničkih aktivnosti, favoriziranje na osnovu različitosti, širenje glasina		
Seksualno nasilje: - psovanje, neumjesno dobacivanje sa seksualnom porukom, lascivni komentari, širenje priča, seksualna nedvosmislena gestikulacija, etiketiranje		
Nasilje zlouporabom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: - uznemiravajuće pozivanje, slanje uznemiravajućih SMS, MMS poruka i nedolično komuniciranje putem društvenih mreža		

OBLICI NASILJA DRUGE RAZINE I ODGOJNI RAD UMJERENA RAZINA RIZIKA

Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
<p>Fizičko nasilje: - šamaranje, udaranje, gaženje, cijepanje odjeće, zatvaranje, pljuvanje, otimanje i uništavanje imovine, izmicanje stolice, čupanje za uši i kosu</p>	<p>Ravnatelj Razrednik Stručni suradnik (pedagog)</p>	<p>Aktivnosti poduzima razrednik, u suradnji sa stručnim suradnikom (pedagog, psiholog, socijalni radnik) i ravnateljem, uz obvezno sudjelovanje roditelja, u smislu pojačanog odgojnog rada i uključivanje učenika u dodatne programe. Škole koje nemaju psihologa i socijalnog radnika u stručnom timu škole uspostavlja suradnju s ovim stručnjacima iz drugih institucija, centra za socijalni rad, škola, nevladinih udruga.</p> <p>Ukoliko pojačani odgojni rad nije djelotvoran, pokreće se odgojno-stegovni postupak i izriče mjera, u skladu s propisima.</p> <p>Samo u slučajevima seksualnog nasilja škola je dužna prijaviti policiji, nadležnom centru za socijalni rad i ministarstvu prosvjete.</p>
<p>Psihičko nasilje: - ucjenjivanje, prijetnje, nepravedno kažnjavanje, zabrana komuniciranja, isključivanje, manipuliranje emocijama</p>		
<p>Socijalno nasilje: - spletkarenje, uskraćivanje pažnje od skupine (ignoriranje), neuključivanje, neprihvatanje, manipuliranje ponašanjem, iskorištavanje</p>		
<p>Seksualno nasilje: - seksualno dodirivanje, pokazivanje pornografskog materijala, pokazivanje intimnih dijelova tijela, svlačenje</p>		
<p>Nasilje zlouporabom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: - neprimjereno oglašavanje, snimanje i slanje video zapisa, zloupotreba blogova, foruma i čitanje, snimanje pojedinca kamerom protiv njegove volje, snimanje nasilnih scena i distribuiranje snimaka i slika</p>		

OBLICI NASILJA **TREĆE** RAZINE I ODGOJNI RAD VISOKA RAZINA RIZIKA

Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
<p>Fizičko nasilje: - tuča, davljenje, bacanje, prouzročivanje opekline i drugih ozljeda, uskraćivanje hrane i sna, izlaganje niskim temperaturama, napad oružjem</p>	<p>Ravnatelj Razrednik Stručni tim Nadležna tijela i službe</p>	<p>Aktivnost poduzima ravnatelj sa stručnim timom (pedagog, psiholog, socijalni radnik), uz obvezno angažiranje roditelja i nadležnih tijela, udruga i službi (centar za socijalni rad, zdravstvena služba, policija i druge organizacije i službe).</p> <p>Škola je dužna ozbiljnije oblike zlostavljanja učenika prijaviti policiji, nadležnom centru za socijalni rad i ministarstvu prosvjete.</p> <p>Na ovoj razini je obavezan odgojni rad koji je po intenzitetu primjeren potrebama učenika, kao i pokretanje odgojno-stegovnog postupka i izricanje mjera u skladu sa zakonom.</p> <p>Ako je za rad s učenikom angažirana i druga ustanova ili služba, škola ostvaruje suradnju s njom i međusobno usklađuju aktivnosti.</p>
<p>Psihičko nasilje: - zastrašivanje, ucjenjivanje uz ozbiljnu prijetnju, iznuđivanje novca ili stvari, ograničavanje kretanja, navođenje na korištenje narkotičkih sredstava i psihoaktivnih supstanci, uključivanje u destruktivne skuoine i organizacije</p>		
<p>Socijalno nasilje: - prijetnje, izolacija, maltretiranje pojedinca ili skupine od druge skupine, organiziranje zatvorenih skupina (klanova) koje ima za posljedicu povrjeđivanje drugih</p>		
<p>Seksualno nasilje: - zavođenje od punoljetne osobe, podvođenje, navođenje, iznuđivanje i prinuda na seksualni čin, silovanje, incest, zlouporabom položaja.</p>		
<p>Nasilje zlouporabom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: - snimanje nasilnih scena i distribuiranje snimaka, distribuiranje slika s nedozvoljenim sadržajem, dječja pornografija</p>		

ULOGE I ODGOVORNOSTI ZAPOSLENIKA I UČENIKA U SITUACIJAMA NASILJA

Članak 9.

Dužnost svih zaposlenika škole:

1. odmah prekinuti nasilno ponašanje i odvojiti učenike, na način da stanu između sudionika u sukobu, spriječe međusobni kontakt očima. Od ostalih učenika zatražiti da se razidu, koristeći pri tom miran, ali odlučan ton;
2. pružiti pomoć povrijeđenom učeniku;
3. obavijestiti razrednika o događaju, potom obavijestiti i stručnog suradnika škole (pedagoga) ili ravnatelja.

Članak 10.

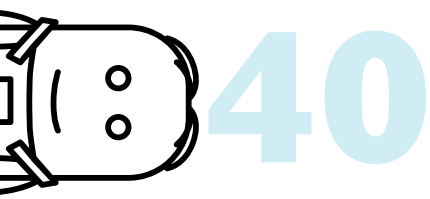
Posebne dužnosti u sprječavanju i rješavanju situacija s nasiljem proizlaze iz prava i obveza koja određuje opis poslova određenog radnog mjesta.

RAVNATELJ ŠKOLE

1. Odgovoran je za poštivanje zakonitosti u radu ustanove
2. Informira zaposlene o pravilnicima, podzakonskim aktima (Pravila škole, Pravila o kućnom redu, Protokol...)
3. Sklapa protokole s drugim institucijama
4. Reagira u slučajevima nasilja (druga i treća razina)
5. Obavlja konzultativni razgovor s relevantnom osobom koja je prijavila nasilje i prikuplja informacije o slučaju
6. Obavlja razgovor s osobom koja je evidentirana kao zlostavljač
7. Poduzima odgovarajuće mjere u skladu s Protokolom
8. Razgovara s roditeljima/starateljima o slučaju u cilju njihovog informiranja
9. Evidentira slučaj nasilja (vodi evidenciju, dokumentaciju)
10. Obavještava druge institucije ako je potrebno
11. Obvezno sudjeluje u proceduri kada je u pitanju nasilje nad učenikom od strane zaposlenih u školi i osoba izvan škole
12. Prati učinke poduzetih mjera
13. Podnosi godišnje izvješće o provedbi školskog akcijskog plana školskom odboru i Ministarstvu prosvjete

RAZREDNIK

1. Zadužen je za vlastito upoznavanje i upoznavanje učenika i roditelja s odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom
2. Upoznaje učenike i roditelje s pravilima prihvatljivog ponašanja u školi i izrađuje pravila na razini odjeljenja s učenicima
3. Prati društvenu klimu na razini odjeljenja i ujedno prepoznaje postojanje mogućeg nasilja ili zlostavljanog ili zanemarenog učenika

4. Vodi propisanu evidenciju o učenicima sa svim relevantnim podacima
5. Dežura po rasporedu, dostupan je učenicima i vodi knjigu evidencije (knjiga dežurstva)
6. U situaciji događanja nasilja postupa u skladu s razinom rizika i po propisanim koracima
7. Razjašnjava okolnosti i analizira činjenice nastale situacije (razgovara sa žrtvom, nasilnikom i posmatračima)
8. Procjenjuje razinu rizika
9. Informira i razgovara s roditeljima i održava suradnju s njima
10. Poduzima dodatne mjere, ukoliko situacija nalaže upućuje slučaj pedagogu, psihologu
11. Informira ravnatelja
12. Komunicira s relevantnim ustanovama, uz suglasnost rukovoditelja
13. Surađuje sa stručnom službom škole
14. Evidentira slučaj i vodi dokumentaciju o tome
15. Prati učinke poduzetih mjera

DEŽURNI NASTAVNIK

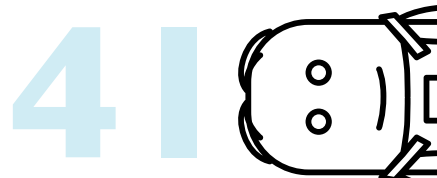
1. Zadužen je za vlastito upoznavanje s odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom
2. Dežura prema utvrđenom rasporedu
3. Prati ponašanje učenika za vrijeme odmora, pri dolasku u i izlasku iz škole
4. Uočava situacije nasilja i reagira odmah (razina 1)
5. Evidentira situaciju nasilja u knjigu dežurstva
6. Informira odjeljenskog starješinu o situaciji nasilja
7. Informira školski koordinacijski tim, ravnatelja škole ukoliko to situacija nalaže (razina 2)
8. Ostvaruje suradnju s relevantnim osobama koje mogu pružiti zaštitu
9. Prati učinke poduzetih mjera

NASTAVNICI

1. Zaduženi su za vlastito upoznavanje s odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom
2. Prate i uočavaju situacije nasilja
3. Prijavljuju situaciju nasilja u skladu s Protokolom i procijenjenom razinom rizika
4. Prepoznaju slučaj zlostavljanja i zanemarivanja djeteta i poduzimaju korake u skladu s tim
5. Informiraju razrednika
6. Konzultiraju se s kolegama, stručnom službom, ravnateljem
7. Reagiraju odmah u situaciji nasilja
8. Poduzimaju korake ukoliko situacija to nalaže
9. Vode evidenciju o slučaju
10. Sudjeluju u praćenju poduzetih mjera
11. Ostvaruju suradnju sa svim relevantnim osobama koje mogu pružiti zaštitu

STRUČNI TIM (pedagog i /ili psiholog, socijalni radnik)

1. Surađuje sa svim akterima u školi
2. Surađuje s roditeljima i učenicima i na taj način ostvaruje uvid u obiteljske i socijalne prilike
3. Vodi propisanu evidenciju o učenicima (osobito rizičnoj skupini)
4. Poduzima mjere prevencije

5. Uočava i prijavljuje situacije nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djeteta
6. Reagira odmah u situaciji nasilja
7. Procjenjuje razinu rizika i predlaže zaštitne mjere
8. Prati učinke poduzetih mjera
9. Pruža pomoć i potporu akterima nasilne situacije (žrtvi, nasilniku)
10. Razgovara sa žrtvom
11. Razgovara s nasilnikom
12. Informira roditelje o situaciji nasilja
13. Evidentira slučaj i vodi dokumentaciju o tome
14. Organizira obuku za zaštitu učenika od nasilja i obuku mirnog rješavanja sukoba (učenika, zaposlenika, roditelja)
15. Suraduje s drugim institucijama
16. Provodi istraživanja i piše izvješća o ovoj temi

UČENICI

1. Zaduženi su da se upoznaju s odredbama Pravila škole, Pravilima o kućnom redu i Protokolom
2. Uočavaju slučajeve nasilnog ponašanja i prijavljuju razredniku, dežurnom nastavniku ili stručnom suradniku (pedagogu)
3. Sudjeluju u mjerama prevencije i zaštite

TAJNIK

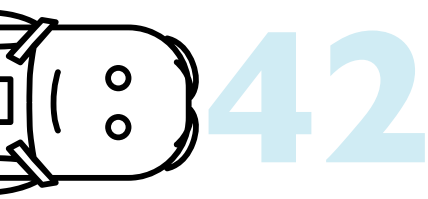
1. Zadužen je za upoznavanje kolektiva sa svim relevantnim dokumentima i pomaže u njihovom tumačenju
2. Upoznaje Vijeće roditelja, Vijeće učenika i školski odbor s pravilnicima i podzakonskim aktima o sigurnosti učenika
3. Uočava i prijavljuje nasilnu situaciju i informira razrednika i stručnu službu
4. Reagira u situaciji nasilja (razina I)
5. Zajedno s ravnateljem uspostavlja i održava suradnju s lokalnim institucijama

POMOĆNO I TEHNIČKO OSOBLJE

1. dežura prema rasporedu
2. uočava nasilje i u kriznim situacijama odmah intervenira
3. informira dežurnog nastavnika

ŠKOLSKI KOORDINACIJSKI TIM

1. Sastavlja školski akcijski plan za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja
2. Upoznaje kolektiv s donesenim planom
3. Izrađuje i prikuplja dokumentaciju o situacijama nasilja
4. Kontinuirano evidentira i čuva dokumentaciju
5. Vršiti procjenu razine rizika situacije nasilja
6. Poduzima korake u skladu s Protokolom o postupanju
7. Poduzima odgovarajuće mjere prema učeniku koji trpi nasilje
8. Informira roditelja/staratelja o situaciji nasilja

9. Informira ravnatelja škole
10. Prati učinke poduzetih mjera i vrši njihovu evaluaciju
11. Informira druge nadležne institucije
12. Zajedno s ravnateljem mogu poduzimati akcije s razine 3
13. Neodložna prijava zdravstvenom centru u hitnim slučajevima, kada je djetetu potrebna medicinska intervencija
14. Neodložna prijava policiji u slučajevima kada je djetetu potrebna fizička zaštita ili kada postoji sumnja da je počinjeno krivično djelo
15. Redovita prijava Centru za socijalni rad u roku od naredna tri dana
16. Podnosi godišnje izvješće o realizaciji školskog akcijskog plana Nastavničkom vijeću i Školskom odboru

ŠKOLSKI ODBOR

1. Usvaja Protokol o postupanju
2. Usvaja školski akcijski plan o prevenciji kao dio Godišnjeg programa rada škole
3. Usvaja godišnje izv
4. Izješće Školskog koordinacijskog tima i ravnatelja o provedbi školskog akcijskog plana
5. Prati provedbu stegovnih mjera pokrenutih u slučaju nasilja nastavnika prema učeniku

POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA PREMA UČENICIMA OD STRANE ODRASLE OSOBE U ŠKOLI (NASTAVNIKA, RODITELJA, DRUGIH ZAPOSLENIKA ŠKOLE, NEPOZNATIH OSOBA)

OBLICI NASILJA I INTERVENCIJE

OBLICI NASILJA I INTERVENCIJE		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
Fizičko nasilje: Svi oblici prve, druge i treće razine nasilja	Ravnatelj Koordinacijski tim Školski odbor Nadležna tijela i službe (Policija, Centar za socijalni rad, zdravstvene ustanove)	Mjere u skladu sa: <ul style="list-style-type: none"> ☐ Statutom škole ☐ Pravilnikom o stegovnim mjerama ☐ Rješenjem Prosvjetne inspekcije ☐ Etičkim kodeksom škole<ul style="list-style-type: none"> ☐ Preporukom Koordinacijskog tima ☐ zakonskim propisima
Psihičko nasilje: Svi oblici prve, druge i treće razine nasilja		
Socijalno nasilje: Svi oblici prve, druge i treće razine nasilja		
Seksualno nasilje: Svi oblici prve, druge i treće razine nasilja		
Nasilje zlouporabom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: Svi oblici prve, druge i treće razine nasilja		

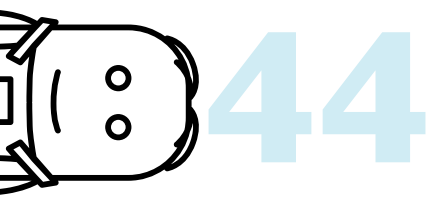
Članak 11.

U slučaju da postoji sumnja da je dijete žrtva zlostavljanja ili zanemarivanja od strane odrasle osobe koja nije zaposlena u školi, ravnatelj škole podnosi prijavu nadležnoj instituciji:

- zdravstvenoj ustanovi (ukoliko je djetetu neophodna zdravstvena zaštita)
- Ministarstvu unutarnjih poslova (ukoliko je djetetu potrebna fizička zaštita ili postoji sumnja da je izvršeno krivično djelo)
- Centru za socijalni rad.

Prijava sadrži podatke o djetetu i razloge upućivanja.

Prije podnošenja prijave potrebno je obavijestiti roditelje, osim ako postoji procjena da će time biti ugrožena sigurnost djeteta.

Članak 12.

Svaki zaposlenik u školi dužan je ravnatelju prijaviti nasilje od strane zaposlenih u školi prema djetetu.

U slučaju da uprava škole ima saznanje da je zaposlenik izvršio nasilje ili prijetnju prema učeniku škole, u roku od 48 sati potrebno je uraditi sljedeće:

1. razgovarati sa zaposlenikom uz nazočnost članova koordinacijskog školskog tima, te ga upozoriti na neprihvatljivost takvog ponašanja
2. voditi službenu zabilješku o razgovoru, koja će se arhivirati u dosije tog zaposlenika
3. pismeno obavijestiti roditelje/staratelje učenika o poduzetim mjerama
4. na osnovu procjene koordinacijskog školskog tima prema zaposleniku poduzeti odgovarajuće stegovne mjere u skladu s Pravilnikom o stegovnom postupku
5. uputiti zaposlenika na stručni izvanškolski tretman (psiholog, psihijatar i sl.)
6. po potrebi obavijestiti policiju
7. ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili o nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenom zabilješkom obavijestiti Ministarstvo prosvjete.

Ukoliko je zbog slučaja nasilja od strane nastavnika prema djetetu, na osnovu procjene koordinacijskog tima škole, pokrenut stegovni postupak, ravnatelj škole dužan je nastavnika udaljiti sa rada do okončanja stegovnog postupka.

Ako ravnatelj ne udalji nastavnika, odluku o udaljenju dužan je donijeti školski odbor. Ravnatelj škole je odgovoran za poštivanje zakonitosti rada škole i poduzimanje mjera u skladu s važećim zakonima.

POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU SAZNAJANJA ILI SUMNJE O NASILJU U OBITELJI

Članak 13.

Pedagoško-psihološka služba, u suradnji s razrednikom ostvaruje uvid u obiteljske i socijalne prilike učenika. Kada se uoče promjene u ponašanju i učenju učenika i u slučaju konstatacije da ne postoji dovoljna briga i nadzor u obitelji, škola je dužna obratiti se Centru za socijalni rad s ciljem poduzimanja mjera radi pružanja pomoći učeniku.

Nitko od zaposlenih u školi nije ovlašten provoditi istragu ili dokazivanje zlostavljanja i zanemarivanja u obitelji, jer su to zadatci u nadležnosti drugih ustanova. Zadatci škole u slučaju postojanja sumnje iscrpljuju se podnošenjem prijave. Škola je dužna surađivati s nadležnim centrom za socijalni rad i djelovati s ciljem dobrobiti učenika.

POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA UČENIKA PREMA ZAPOSLENIKU ŠKOLE

Članak 14.

U slučaju da je zaposlenik škole doživio nasilje ili prijetnju nasiljem od učenika škole, zaposlenik o tome treba obavijestiti ravnatelja ili stručne suradnike, koji će:

1. razgovarati s učenikom u nazočnosti razrednika i voditi službenu zabilješku o razgovoru
2. odmah obavijestiti roditelje/staratelje učenika, te ih upozoriti na neprihvatljivost takvog ponašanja
3. prema učeniku poduzeti odgovarajuće odgojno-stegovne mjere koje će donijeti Nastavničko vijeće u skladu s Pravilnikom o pedagoškim mjerama
4. uključiti učenika u stručni tretman u školi ili u dogovoru s roditeljima/strateljima u ustanovi izvan škole
5. po potrebi obavijestiti policiju
6. ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili o nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenom zabilješkom obavijestiti Ministarstvo prosvjete.

Članak 15.

(Pomoć svjedocima nasilja)

U slučaju da bilo kojem nasilnom sukobu (učenik-učenik, učenik-zaposlenik, zaposlenik-učenik ili zaposlenik-zaposlenik) u prostoru škole svjedoče drugi učenici, a koji odbijaju svjedočiti zbog straha da će ugroziti vlastitu sigurnost, škola je dužna osigurati anonimnost i zaštitu svjedoka.

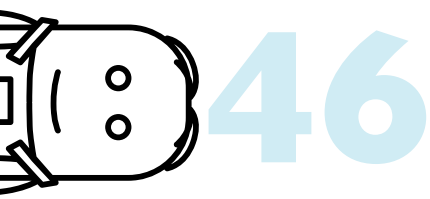
U slučaju da bilo kojem nasilnom sukobu u prostoru škole svjedoče drugi učenici, a nasilno ponašanje je neuobičajeno rijetkog oblika i intenziviteta, te može rezultirati traumatiziranjem svjedoka, ravnatelj i/ili stručni suradnik su dužni osigurati stručnu pomoć učenicima koji su promatrali događaje nasilja. Dužni su savjetovati se s nadležnom i stručnom osobom koja ima iskustva u radu s traumatiziranim osobama o potrebi i načinu pružanja stručne pomoći svjedocima nasilja.

POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILNOG PONAŠANJA ODRASLE OSOBE NAD ODRASLOM OSOBOM U ŠKOLI

Članak 16.

U slučaju nasilnog ponašanja odrasle osobe (roditelja/staratelja učenika, nepoznate osobe, zaposlenika škole) prema drugoj odrasloj osobi u školi, te u slučaju da postoje informacije da odrasla osoba u prostor škole unosi oružje ili druge predmete koji mogu ugroziti sigurnost osoba i imovine u školi, zaposlenik škole koji ima tu informaciju ili je nazočan mora:

- odmah pokušati prekinuti nasilno ponašanje
- ako odrasla osoba u prostor škole unosi oružje ili druge predmete koji mogu ugroziti sigurnost osoba i imovine, upozoriti je na neprihvatljivost takvog ponašanja i zatražiti od nje da odmah napusti prostor škole
- ako u tome ne uspije, odmah obavijestiti ravnatelja, stručnog suradnika ili drugog zaposlenika škole kako bi oni pokušali prekinuti nasilno ponašanje
- ravnatelj o događaju obavještava policiju

ŠKOLSKI KOORDINACIJSKI TIM

Članak 17.

Radi provedbe postupaka zaštite djece osniva se školski koordinacijski tim. Članove odbora rješenjem imenuje ravnatelj škole iz reda roditelja i zaposlenih koji pokazuju visoku profesionalnost u radu, imaju dobre komunikacijske sposobnosti i u svom osobnom i profesionalnom životopisu nemaju elemenata nasilnog ponašanja. Mandat tima je četiri godine. Stalni članovi tima su: ravnatelj, pedagog i psiholog škole.

Zadatci i plan rada školskog koordinacijskog tima sastavni su dio Godišnjeg programa rada škole.

Članak 18.

Ovisno o složenosti situacije nasilja konzultacije se mogu obaviti i sa službama izvan škole:

- Centrom za socijalni rad
- Zdravstvenom ustanovom
- Ministarstvom unutarnjih poslova
- Ministarstvom prosvjete

Prilikom konzultacija s kolegama obvezno je poštivati načelo povjerljivosti kao i načelo zaštite najboljeg interesa djeteta.

Članak 19.

Nakon obavljanja konzultacija poduzimaju se sljedeće mjere:

- Informiranje roditelja o nasilju ili osobe od povjerenja u slučajevima sumnje na nasilje u obitelji
- Dogovor o zaštitnim mjerama prema djetetu
- Organiziranje posebnih programa osnaživanja djece za konstruktivno postupanje u situacijama nasilja
- Poduzimanje zakonskih mjera u skladu s propisima koji reguliraju stegovnu odgovornost učenika i zaposlenih

MJERE PREVENCIJE

Članak 20.

Radi sprječavanja svih vrsta nasilja nad djecom, škola je dužna primjenjivati mjere čiji su ciljevi:

- Podizanje i njegovanje klime prihvaćanja, tolerancije i uvažavanja različitosti
- Uključivanje svih interesnih skupina (djeca, zaposleni u školi, roditelji, lokalna zajednica) u donošenje i razvijanje programa i plana prevencije

- Podizanje razine svijesti za prepoznavanje nasilja
- Definiranje postupaka za zaštitu od nasilja i reagiranja u situacijama nasilja
- Informiranje svih interesnih skupina o postupcima zaštite
- Promicanje nadležnosti svih interesnih skupina za uočavanje i rješavanje problema nasilja.

Članak 21.

Škola je obvezna tijekom školske godine putem stručne službe i ravnatelja organizirati radionice za učenike i seminare za roditelje i nastavnike na temu nasilje, postupci kod nasilnog ponašanja i mjere sprječavanja nasilja u školi i izvan škole.

Članak 22.

Škola je dužna svake godine u cilju mjera prevencije izraditi školski akcijski plan kao sastavni dio Godišnjeg programa rada škole, a na osnovu analize učestalosti slučajeva nasilja, zastupljenosti različitog oblika nasilja, broja ozljeda, sigurnosti školskog objekta i dvorišta i slično.

EVIDENCIJA ŠKOLE O SITUACIJAMA NASILJA

Članak 23.

Zaposleni u školi (razrednici, stručna služba, ravnatelj i školski koordinacijski tim) u obvezi su voditi evidenciju i pisati izvješća o pojavama nasilja.

U cilju vođenja dokumentacije o pojavama nasilja koriste se tri obrasca:

- Evidentni list o sukobima i nasilju u školi
- Obrazac za opis događaja i
- Školsko izvješće o nasilju

Dokumentacija o pojavama nasilja čuva se na sigurnom mjestu u stručnoj službi škole, kako bi se osigurala povjerljivost podataka.

Podatci u obrascima i izvješću moraju biti zaštićeni od zlouporabe bilo koje vrste.

Evidentni list

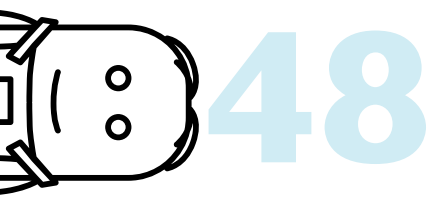
Škola vodi posebni Evidentni list o sukobima i nasilju u školi.

Obrazac popunjava član Nastavničkog vijeća koji je bio nazočan ili obaviješten o nasilju neposredno nakon događaja.

Evidentni list je sastavni dio izvještaja škole o događaju.

Evidentni list o sukobima i nasilju u školi sadrži:

- nadnevak
- sudionike događaja

- mjesto i vrijeme događaja
- poduzete mjere
- ime osobe koja prijavljuje događaj

Obrazac za opis događaja

Svaka osoba (učenik, nastavnik ili drugi zaposlenik škole) koja je sudjelovala u činu nasilja popunjava neposredno nakon događaja Obrazac za opis događaja i predaje ga razredniku, ravnatelju ili stručnom suradniku (u skladu s razinom ponašanja). Obrazac je dio izvješća škole o događaju.

Obrazac za opis događaja sadrži:

- nadnevak
- sudionike događaja
- mjesto i vrijeme događaja
- opis događaja
- što mislim o uzrocima događaja
- moje mišljenje o poduzetim mjerama
- što ću poduzeti ili reći nakon događaja
- druga moguća rješenja – moji prijedlozi

Školsko izvješće o nasilju

Školsko izvješće o nasilju je obrazac koji predstavlja zbrojni prikaz o broju situacija nasilja, sudionicima, poduzetim pedagoškim mjerama i stegovnim postupcima tijekom školske godine.

Školsko izvješće o nasilju popunjava ravnatelj škole na osnovu Evidentnih listova i Obrazaca o događaju i dostavlja ga Ministarstvu prosvjete.

ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 24.

Školski koordinacijski odbor čuva obrasce o učinjenom nasilju ili sumnji da se nasilje događa. Svaki razrednik je u obvezi imati preslik popunjenih obrazaca a original dostavlja pedagoškoj službi.

Članak 25.

Za primjenu ovog Protokola odgovoran je ravnatelj škole.

Obveza ravnatelja je najmanje dva puta godišnje podnijeti izvješće Nastavničkom vijeću i Školskom odboru o evidentiranim situacijama nasilja u školi, poduzetim mjerama i njihovim učincima.

Članak 26.

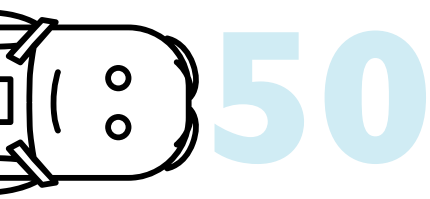
Protokol je sastavni dio Pravila škole.

Članak 27.

Protokol stupa na snagu datumom potpisivanja i biti će objavljen u Službenom listu HNŽ.
Škola će objaviti Protokol na oglasnoj ploči škole u roku od osam dana od dana primitka istog.

Broj: 05-02-40-1559/12
Mostar, 08.06.2012. godine

MINISTAR
Zlatko Hadžomerović

EVIDENCIJA ŠKOLE O SUKOBIMA I NASILJU U ŠKOLI (popunjava osoba koja prijavljuje događaj)

ŠKOLA

.....
.....

NADNEVAK

.....

SUDIONICI U DOGAĐAJU

.....
.....
.....

MJESTO, VRIJEME I OPIS DOGAĐAJA

.....
.....
.....
.....

PODUZETE MJERE

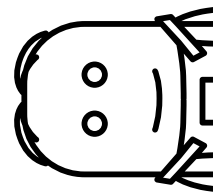
.....
.....
.....
.....
.....

OSOBA KOJA PRIJAVLJUJE DOGAĐAJ

.....
.....

Potpis

.....

OBRAZAC ZA OPIS DOGAĐAJA
(popunjavaju sudionici u događaju)

ŠKOLA

.....

IME I PREZIME SUDIONIKA

.....

RAZRED

NADNEVAK

VRIJEME

.....

OPIS DOGAĐAJA

.....

.....

.....

ŠTO MISLIM O UZROCIMA DOGAĐAJA

.....

.....

.....

ŠTO SAM MOGAO/LA UČINITI DRUKČIJE

.....

.....

.....

ŠTO ĆU URADITI DA POPRAVIM UČINJENO

.....

.....

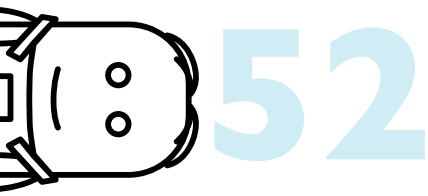
.....

Potpis sudionika u događaju

.....

Potpis stručne osobe

.....

ŠKOLSKO IZVJEŠĆE O NASILJU (popunjava ravnatelj škole)

ŠKOLA

.....

NADNEVAK

.....

IZVJEŠTAJNI PERIOD:

- prvo polugodište
- drugo polugodište

POJAVNI OBLICI NASILJA (BROJ SLUČAJEVA)

- fizičko nasilje .....
- psihičko nasilje .....
- socijalno nasilje .....
- seksualno nasilje .....
- nasilje zlouporabom informacijskih i komunikacijskih tehnologija .....

SUDIONICI

- učenici .....
- zaposlenici škole .....
- odrasle osobe izvan škole .....
- druge osobe .....

OSOBE KOJE SU PRIJAVILE SLUČAJEVE NASILJA

- učenici .....
- zaposlenici .....
- roditelji .....
- druge osobe .....

PODUZETE MJERE

.....

.....

.....

.....

.....

.....

UČINCI PODUZETIH MJERA

.....

.....

.....

.....

.....

.....

PRIJEDLOZI (OBVEZNO)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Potpis

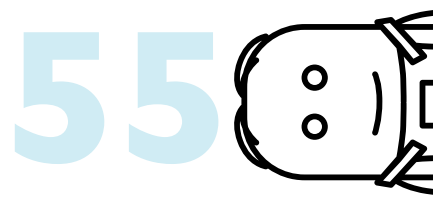
.....

NEKA OBILJEŽJA SIGURNE I HUMANE ŠKOLE

- Pokazivanje razumijevanja i brige prema učenicima
- Prepoznavanje problema, otvoreno raspravljanje o problemima sigurnosti i donošenje zajedničkih odluka (učitelja i učenika) o njihovom rješavanju
- Omogućavanje učenicima da slobodno i bez straha izraze svoju zabrinutost o vlastitoj sigurnosti ili sigurnosti svojih vršnjaka
- Osiguravanje tjelesne i emocionalne sigurnosti u školi
- Osiguravanje uvjeta potrebnih za emocionalno dobro osjećanje učenika
- Rješavanje nesporazuma međusobnim razgovorom koristeći uljudne i pristojne riječi
- Poštivanje različitosti
- Ulijevanje osjećaja povjerenja i osjećaja sigurnosti u blizini nastavnika
- Uspostavljanje pozitivne interakcije s učenicima
- Pokazivanje empatičnosti prema učeniku
- Pružanje učeniku različitih oblika potpore i pomoći
- Razvijanje osjećaja pravde, promicanje prava učenika i nastavnika
- Razvijanje i promicanje osjećaja učenikove slobode – mišljenja, stajališta i dr.
- Pomoć učeniku u nenasilnom izražavanju svojih emocija, potreba, problema
- Pokazivanje tolerancije prema učenicima i kolegama
- Poticanje pozitivne komunikacije
- Razvijanje međusobnog poštivanja i uvažavanja između učenika i učitelja
- Izbjegavanje verbalnih konflikata između nastavnika i učenika, nastavnika i roditelja te nastavnika međusobno
- Izostanak tjelesnih konflikata s učenicima, roditeljima i nastavnicima međusobno
- Uspostavljanje optimalne i pozitivne suradnje s roditeljima
- Razvijanje različitih oblika suradnje s lokalnom zajednicom i na drugim društvenim razinama (kantona, ministarstava, centara za socijalni rad, savjetovališta i dr.)

TRI KLJUČNE RIJEČI KOJE MOGU PROMIJENITI ŠKOLSKU SREDINU NABOLJE

- **Pravila.** Roditelji i zaposleni u školi moraju pokazati da sve drže pod kontrolom i da neće tolerirati da bilo koji učenik povrijeđuje drugog učenika, fizički ili mentalno.
- **Prava.** Svaki učenik ima pravo da ne bude povrijeđen i pravo da uči u sigurnoj sredini.
- **Odgovornost.** Učitelji i nastavnici moraju biti odgovorni za bolji nadzor i pažljivije nadgledanje. Ako odagnaju strah učenicima, moći će uspješnije obavljati svoje poslove. Učenici, također, moraju biti odgovorni za poštivanje prava drugih u razredu, kao i za vlastita prava.

LITERATURA:

1. Konvencija o dječjim pravima
2. Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010. BiH, „Službeni glasnik BiH“, broj 64/07
3. Rezolucija o sprječavanju maloljetničke delinkvencije i postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, Službene novine F BiH broj: 10/08
4. Strategija protiv maloljetničkog prijestupništva u Bosni i Hercegovini, „Službeni glasnik BiH“, broj 14/08
5. Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju, „Službeni glasnik BiH“, 18/2003
6. Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju HNK, „Službene novine HNK“, broj: 700; 4/04 i 5/04
7. Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju HNK, „Službene novine HNK“, 8/00; 4/04; 5/04 i 8/06
8. Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijsku solidarnost, Zagreb, 2004.
9. Protokol o postupanju u slučajevima međuvršnjačkog nasilja, OŠ Čapljina, 2012.
10. Protokol o postupanju u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, Službeni glasnik Republike Srpske
11. Dr Alan L. Bin, Učionica bez nasilništva, Kreativni centar, Beograd, 2004.
12. Konvencija o cyber kriminalu Vijeća Evrope, Budimpešta, 2001, (BiH potpisnica od 2006)
13. Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja Vijeća Evrope, 2010 (ratifikacija u toku)
14. Akcioni plan za djecu BiH 2010-2014.
15. Vesna Bilić, Jasminka Zloković, Fenomen maltretiranja djece, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004.